

พุทธเศรษฐศาสตร์

เนื่องในวาระครบรอบ 40 ปี คณะศึกษาศาสตร์

โดย

รศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น

รศ.ดร.พลวัฒน์ ชุมสุข

ผศ.ดร.เดช ชูจันอัด

พระคมสัน เจริญวงศ์, ผศ.

ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

2566

สารบัญ

	หน้า
ทุณมนุชย์ในทางเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ	1
บทคัดย่อ	1
บทนำ	2
มนุษย์จะมีทุนด้วยหลักพุทธอย่างไร	4
มุมมองทางด้านเศรษฐศาสตร์	7
มุมมองทางด้านพุทธศาสนา	11
บทสรุป	26
การกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรม กับการพัฒนาที่ยั่งยืน	29
บทคัดย่อ	29
บทนำ	30
ความยากจนในสังคมไทย	36
สาเหตุของการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรมฯ	38
กระจายรายได้ที่เป็นธรรมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน	39
หลักการเก็บรักษาทรัพย์สินตามเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ	47
สรุป	49
ทฤษฎีอรรถประโยชน์ในมุมมองของโทณปากสูตร	53
บทคัดย่อ	53
บทนำ	54
ทฤษฎีอรรถประโยชน์	55
กฎการลดลงของอรรถประโยชน์หน่วยสุดท้าย	56
โทณปากสูตร : พระสูตรว่าด้วยการประมาณในโภชนะ	57

ความคล้ายคลึงอรรถประโยชน์กับโทณปากสูตร	58
สรุป	60
เศรษฐศาสตร์แนวพุทธว่าด้วยการผลิต และการบริโภค	63
บทคัดย่อ	63
ความนำ	63
แนวคิดเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ	65
ความแตกต่างระหว่างเศรษฐศาสตร์ทุนนิยม กับเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ	66
คุณค่าแท้คุณค่าเทียม และการรู้จักประมาณในการบริโภค	74
หลักความพอเพียง (สันโดษ)	76
ทฤษฎีอัมมิกัตถประโยชน์หลักการสร้างฐานะ	78
หลักธรรมเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ	81
หนทางสู่ความสำเร็จในการสร้างทรัพย์	82
สรุปท้ายบท	84
ถึงสังฆทานและจีวร : ต้นทุนจมทางความเชื่อเชิงพุทธพาณิชย์	89
บทคัดย่อ	89
บทนำ	90
ความเชื่อและประเพณีการให้ทาน	93
การถวายเป็นสังฆทานและจีวร	97
ต้นทุนจมผลิตภัณฑ์ความเชื่อทางศาสนา	100
องค์ความรู้ใหม่	111
สรุป	112

ทุนมนุษย์ในทางเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ

The Human Capital in the Buddhist Economy

พลวัฒน์ ชุมสุข

บทคัดย่อ

“มนุษย์” (Human) จัดว่าเป็น “ทุน” (Capital) ที่สำคัญที่สุดในการขับเคลื่อน เนื่องจากมนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตชนิดเดียวในโลกที่สามารถสร้างสรรค์สิ่งอันเป็นประโยชน์ ให้เกิดประโยชน์ที่มนุษย์สร้างให้กับหน่วยงานหรือองค์กรนั้นหาใช่มาจากกำลังกายแต่เพียงอย่างเดียวไม่ สิ่งที่สำคัญยิ่งกว่านั้นก็คือ กำลังสมองที่มีอยู่ในตัวมนุษย์นั่นเองซึ่งถือว่าเป็นทรัพย์สินภายในอันจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อหน่วยงาน หรือองค์กรมากมายมหาศาลโดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคปัจจุบันซึ่งถือว่าเป็นยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง ที่เรียกกันว่า “กระแสโลกาภิวัตน์” (Globalization) ต้องยอมรับว่า “ทุนทางปัญญา” (Intellectual Capital) ซึ่งเป็นสินทรัพย์ที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Asset) มีความสำคัญมากขึ้นเรื่อย ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมและเศรษฐกิจปัจจุบันกำลังมุ่งเข้าสู่ยุคเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge-based Economy) ทุกหน่วยงานหรือองค์กรไม่ว่าภาครัฐ เอกชน องค์กร รัฐวิสาหกิจ ต่างล้วนให้ความสำคัญเรื่องการบริหาร “คน” อันเป็นสิ่งที่ทุกหน่วยงานหรือองค์กรไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้อีกต่อไป เช่นเดียวกับบรรดาที่ต้องการน้ำมันในการขับเคลื่อน หน่วยงานหรือองค์กรต้องการบุคลากรที่มีความรู้ ความคิด ผลงาน เพื่อให้หน่วยงานหรือองค์กรบรรลุ

วัตถุประสงค์ หรือวิสัยทัศน์ของหน่วยงานหรือองค์กรได้ ดังนั้น หน่วยงานหรือองค์กรจึงต้องพึ่งพิง ทุนมนุษย์ (Human Capital) เพื่อจะทำให้หน่วยงานหรือองค์กรสามารถประสบ ความสำเร็จได้ในสภาพเศรษฐกิจปัจจุบัน ด้วยเหตุนี้ก็ยังเป็นเหตุทำให้สินทรัพย์ที่จับต้องไม่ได้ เช่น ความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skill) ความสามารถ (Competency) ตลอดจนประสบการณ์ (Experiences) กลายเป็นสิ่ง ที่มีพลังอำนาจมหาศาล ซึ่งสิ่งที่กล่าวมาทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็ นความรู้ ทักษะ ความสามารถ ล้วนแล้วแต่เป็นทรัพย์ที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ทั้งนั้น รวมเรียกว่า “ทุนมนุษย์” (Human Capital) นั่นเอง

คำสำคัญ: ทุนมนุษย์; เศรษฐศาสตร์; พุทธศาสนา

บทนำ

ในสภาพปัจจุบัน ในหน่วยงานหรือองค์กรทุกองค์กร สิ่งที่สำคัญที่สุดที่ทุกหน่วยงานหรือทุกองค์กรต้องให้ความสำคัญมากที่สุด คือ การบริหารจัดการทุนมนุษย์ (Human Capital) ทุนทางสังคม (Social Capital) ซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญและเป็นความได้เปรียบในการแข่งขันในยุคปัจจุบัน โดยมีฐานองค์ความรู้ (Knowledge-based Economy) และก่อให้เกิดความยั่งยืน หน่วยงานหรือองค์กรจึงจำเป็นต้องมีแนวทางปฏิบัติ ระบบงานที่เอื้อและสร้างแรงจูงใจให้บุคลากรภายในองค์กรเกิดความร่วมมือร่วมใจในการทำงานเป็นทีมทำงานที่ดีมีประสิทธิภาพ การพัฒนาบุคลากรให้สามารถเรียนรู้และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เกิดความพึงพอใจของบุคลากรที่สูง เพื่อสร้างความมุ่งมั่น ท่วมเทในการขับเคลื่อนหน่วยงานหรือองค์กรไปสู่เป้าหมายที่ได้กำหนดไว้...

การทำงานที่ให้ผลการดำเนินการที่ดี หมายถึง กระบวนการทำงานที่มุ่งให้ผลการดำเนินการของส่วนราชการและบุคลากรมีระดับสูงขึ้นเรื่อย ๆ อย่างเป็นระบบ ซึ่งหมายรวมถึงผลดำเนินการด้านคุณภาพผลิตภาพนวัตกรรมและรอบเวลาที่สั้นลง ส่งผลให้การให้บริการแก่ผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียดีขึ้น นั่นคือการพัฒนาองค์ความรู้ให้กับบุคลากรในหน่วยงานหรือองค์กรนั้น ๆ หรือเรียกรวม ๆ ว่าการพัฒนาทุนมนุษย์

การพัฒนาทุนมนุษย์ที่คุ้มค่ามากที่สุดเ็นทางเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ คือ การบริหารงานบุคคล ที่ผ่านมาหน่วยงานหรือองค์กรไม่ค่อยได้มองเห็นถึง “ทุนมนุษย์” ที่อยู่ภายในหน่วยงานหรือองค์กร บางหน่วยงานจะใช้อำนาจหน้าที่ในการบริหารงานมากกว่าที่จะคำนึงถึง เรื่อง “จิตใจ” การพัฒนาจิตสู่...การพัฒนา พัฒนามนุษย์ให้มีความสุขของบุคลากรภายในหน่วยงานหรือองค์กร...แต่ในปัจจุบันสภาพการณ์เปลี่ยนแปลงไป...ทุกหน่วยงานหรือองค์กร มีบุคลากรที่อยู่ภายในหน่วยงานหรือองค์กร สภาพของบุคลากรที่มีอยู่เปรียบเสมือนเป็นต้นทุนหรือ เรียก อีกอย่างหนึ่งว่า “หน่วยงานมีต้นทุนอยู่แล้ว” คือ “ทุนมนุษย์” เป็นทุนที่ทุกหน่วยงานหรือองค์กร มีอยู่...ทำอย่างไรที่หน่วยงานนี้จะใช้ทุนมนุษย์ที่มีอยู่นี้ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับหน่วยงานหรือองค์กรได้...หน่วยงานหรือองค์กรมีทุนอยู่แล้ว...เปรียบเทียบกับมีเงินอยู่ จำนวนมาก ในกระเป๋า...ทำอย่างไรที่จะให้เงินในกระเป๋าจำนวนมากนี้ ให้เกิดดอกเบี้ยเพิ่มขึ้น ทำให้เงินเพิ่มมากขึ้น...โดยไม่ทำให้ยอดเงินลดลง ถ้าจำนวนเงินลดลงน้อยกว่าเดิม ก็แสดงว่าหน่วยงานหรือองค์กรขาดทุน แต่ถ้ายอดเงินจำนวนมากนั้น เกิดการตกดอกออกผลเพิ่มมากขึ้น ๆ ก็แสดงว่าหน่วยงานหรือองค์กรกำลังมีกำไรเพิ่ม

มากขึ้น ๆ ๆ ๆ ...กำไรในที่นี้มีได้หมายความถึงในรูปตัวเงิน...แต่เป็นสิ่งที่แฝงอยู่ในตัวมนุษย์ (คน) นั่นคือ “องค์ความรู้”...ที่มีอยู่ในตัวของแต่ละบุคคล...โดยความรู้นี้อาจไม่เหมือนกันไปเสียทุกอย่าง...ฐานความรู้นี้จะทำให้หน่วยงานหรือองค์กรในแต่ละแห่งเกิดความแตกต่างกัน...และร่วมกันทำงานในหน่วยงานให้ประสบผลสำเร็จได้...

แล้วหน่วยงานหรือองค์กรจะบริหารจัดการกับ “ทุนมนุษย์” หรือเงินจำนวนมาก ที่ยกตัวอย่างมาข้างต้นนั้นอย่างไร? และมีสิ่งจูงใจบุคคลนั้นอย่างไรที่จะทำให้เขาเหล่านั้นอยู่กับหน่วยงานหรือองค์กรของเราต่อไปได้อย่างไร? ซึ่งต่อไปก็เป็นเรื่องที่หน่วยงานหรือองค์กรต้องหันมาสนใจในเรื่องของความผาสุกในการดำรงชีวิตและความพึงพอใจของบุคลากรในหน่วยงานหรือองค์กร เพื่อที่จะทำให้บุคลากรเหล่านั้นอยู่ในหน่วยงานหรือองค์กรทำประโยชน์ให้หน่วยงานหรือองค์กรมีคุณภาพและประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นนั่นเอง... (ออนไลน์: 2557)

มนุษย์จะมีทุนด้วยหลักพุทธอย่างไร

การสร้างคนหรือมนุษย์เพื่ออนาคต ไม่ใช่เรื่องที่จะทำได้ง่าย ๆ ภายในระยะเวลาสั้น ๆ จำเป็นจะต้องมองโลกทั้งในปัจจุบันและอนาคตให้ทะลุปรุโปร่งในทุกมิติ แล้วจึงสร้างเครื่องมือและวิธีการที่จะนำมาพัฒนาขณะที่โลกตะวันออกกำลังหลงระเริงกับการสร้างมนุษย์หรือคนให้มีความก้าวหน้า โดยยึดติดกับวัตถุ ลุ่มหลงกับฐานแนวคิดของปรัชญาทางตะวันตก ในทางตรงกันข้ามในซีกโลกตะวันตกได้ให้ความสำคัญในการมนุษย์หรือคนด้วยการผสานเอาฐานแนวคิดของปรัชญาตะวันออก โดยเฉพาะ พุทธปรัชญา นั่นคือ “พัฒนามนุษย์หรือคนโดยมุ่งพัฒนามาจากจิตใจ”

หลักทางพระพุทธศาสนาที่เป็นฐานแนวคิดแห่งพุทธปรัชญาก็คือหลักไตรสิกขา หรือหลักปฏิบัติ 3 ขั้นที่เอื้อกัน ได้แก่

1. ศีลสิกขา ข้ออบรมทางศีล ประกอบด้วย การควบคุมวาจาของตนเอง ไม่กล่าวเท็จ พูดส่อเสียด พูดหยาบคาย และวิพากษ์วิจารณ์เพื่อเจ้าไร้อประโยชน์หรือไร้เหตุผลในการพูด กล่าวแต่คำสัตย์คำจริง การประพฤติที่ถูกต้อง ปฏิบัติตนอยู่ในกรอบของศีลธรรมจรรยาและหน้าที่ที่ตนควรประพฤติ การประกอบอาชีพในทางสุจริต

2. จิตสิกขา เป็นการอบรมทางจิตใจให้เกิดสภาพความบริสุทธิ์ ความพยายามที่จะหยุดความคิดที่ชั่ว การรู้สึกตัวเสมอ การมีสำนึกในสภาวะที่จิตที่เป็นของตน มีสติกำกับ มีจิตสงบมีอารมณ์เดียวไม่ฟุ้งซ่าน

3. ปัญญาสิกขา ข้ออบรมทางความรู้ ประกอบด้วย การเข้าใจธรรมชาติที่แท้จริงของสิ่งต่าง ๆ คิดเพื่อการขจัดรากเหง้าแห่งความคิดอกุศลธรรมทั้งหลายอย่างถูกวิธีและถูกต้อง จะเห็นว่าหลักคำสอนของพระพุทธองค์เน้นการรู้ตัวตนโดยการกำหนดจิตหรือระลึกด้วยตน (ที่.ปา. 11/228/231; อง.ติก.20/521/294)

คำว่า “ทุนมนุษย์” หมายถึง คุณค่าความเป็นมนุษย์ที่เกิดขึ้นแล้ว มีศักดิ์ศรีมีบุญติดตัวมาเพื่อส่งผลให้ชีวิตก้าวหน้าและ เป็นแรงผลักดันให้มนุษย์เกิดการพัฒนาดตนเองด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในข้อที่ว่า ไตรสิกขา และคำว่าไตรสิกขานี้ หากมีคำถามว่าจะเอามาพัฒนามนุษย์ได้อย่างไร และสำคัญอย่างไรที่มนุษย์หรือคนในสังคมปัจจุบันจะปฏิบัติตาม โจทย์นี้พระพุทธศาสนาจะให้คำตอบอย่างไร

จากประเด็นนี้วิเคราะห์ได้ว่า ทุณมนุษย์ เป็นส่วนหนึ่งของทุนทางสังคม ซึ่งยังมีทุนสถาบัน และทุนทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรม รวมอยู่ด้วย สำหรับทุนมนุษย์ (Human Capital) ความหมายของคำนี้ เกิดขึ้นในยุคเศรษฐกิจเสรีทุนนิยม ที่หมายถึงกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งจะมีผลต่อระดับรายได้ที่เป็นเงินหรือผลทางจิตวิทยาในอนาคต โดยผ่านการเพิ่มพูนในตัวบุคคลที่มีความรู้ความสามารถที่นำมาใช้ได้จริง โดยทั่วไปสามารถจะเพิ่มปริมาณทุนมนุษย์ได้โดยการ ให้การศึกษา การฝึกอบรม การปรับปรุงสุขภาพ อนามัย การจัดสรรเวลา และเมื่อมีทุนมนุษย์ดังกล่าวแล้วนั้น ก็จะต้องมีการใช้ทุนมนุษย์ไม่ทางใดทางหนึ่ง เช่น เป็นไปในทางการแสวงหาเงินตราและแรงงาน และการโยกย้ายถิ่นของแรงงาน ซึ่งจะมีการตีค่าทุนมนุษย์ที่มีอยู่

“กิจโง่ มนุสสปฏิลาโภ” “ความได้เป็นมนุษย์เป็นการยาก”

คำว่า “มนุษย์” หรือ “คน” นั้น สามารถมองเห็นได้หลายด้านหลายมิติ ซึ่งอาจกล่าวโดยสังเขปได้ว่า ในทางเศรษฐศาสตร์มีความเห็นว่ามีมนุษย์หรือคนมีฐานะเป็นทรัพยากรซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจ ในทางบริหารมีความเห็นว่ามีมนุษย์หรือคนมีฐานะเป็นสิ่งที่มีความเป็นส่วนหนึ่งของทรัพยากรทางการบริหาร และในทางทุนนิยมมีความเห็นว่ามีมนุษย์หรือคนมีฐานะเป็นแรงงานซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของปัจจัยการผลิต ส่วนในทางสังคมนิยมกลับมีความเห็นว่ามีแรงงานเป็นส่วนหนึ่งของพลังการผลิต และในขณะเดียวกันทางพระพุทธศาสนาถือว่าทุนมนุษย์คือบุญกุศลที่สั่งสมมา (สมชัย ศรีนอก: 2558)

มุมมองทางด้านเศรษฐศาสตร์

ลงทุนทางเศรษฐศาสตร์ หมายถึง การใช้จ่ายเพื่อทำให้เกิดการผลิตสินค้าและบริการในอนาคตเพิ่มขึ้น เพราะฉะนั้นทุนในทางเศรษฐศาสตร์จึงมุ่งที่จะพิจารณาถึงการเพิ่มสินค้านั้น ดังนั้น รายจ่ายในทุนจึงประกอบด้วย รายจ่ายในการก่อสร้าง รายจ่ายในการซื้อเครื่องมือเครื่องจักรใหม่ และส่วนเปลี่ยนแปลงมูลค่าสินค้าคงเหลือ (Merchandise Inventory)

สินค้าคงเหลือ (Merchandise Inventory) หมายถึง สินค้าคงเหลือเป็นสินทรัพย์ที่มีตัวตนอย่างหนึ่งซึ่งกิจการมีวัตถุประสงค์ของการถือครองไว้เพื่อขายในกิจกรรมการค้า โดยปกติของธุรกิจ หรือมีวัตถุประสงค์ในอีกลักษณะหนึ่งเพื่อการนำไปใช้ผลิตเป็นสินค้าหรือการบริการนำเสนอต่อลูกค้า ต่อไป อย่างไรก็ตาม เรามาดูกันว่า รายการใดบ้างที่ควรรวมเป็นสินค้าคงเหลือได้บ้าง

1. สินค้าสำเร็จรูป (Finished goods) เป็นสินค้าที่ถือไว้เพื่อการจำหน่ายต่อในการดำเนินงานโดยปกติของธุรกิจ สินค้าประเภทนี้จะได้ในสภาพที่เสร็จสมบูรณ์และพร้อมที่จะถูกนำไปขายต่อได้ในทันทีโดยปราศจากกระบวนการผลิตต่อ ตัวอย่างเช่น เสื้อผ้าสำเร็จรูป เครื่องใช้ในครัวเรือน รองเท้า กระจาเป่า เครื่องสำอาง สินค้าอุปโภคหรือสินค้าบริโภคทั่วไป เป็นต้น

2. วัตถุดิบคงเหลือ (Raw materials inventory) เป็นสินค้าที่จัดหามาไว้เพื่อใช้ในกระบวนการผลิตเพื่อแปรสภาพให้เป็นงานระหว่างทำและสินค้าสำเร็จรูปต่อไป ตัวอย่าง เช่น หนังสัตรี พิวซีซี เชือก กาว เป็นวัตถุดิบของธุรกิจอุตสาหกรรมผลิตกระจาเป่า ผ้า กระจาคุม ซิป ด้าย เป็นวัตถุดิบของ

ธุรกิจอุตสาหกรรมผลิตเสื้อผ้าสำเร็จรูป เป็นต้น ซึ่งตัวอย่างของวัตถุดิบต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นยังคงรายงานเป็นต้นทุนวัตถุดิบต่อไปจนกว่าจะถูกเบิกไปใช้ในการผลิต

3. งานระหว่างทำคงเหลือ (Raw materials inventory) เป็นสินค้าที่อยู่ระหว่างกระบวนการผลิตเพื่อแปรสภาพให้เป็นสินค้าสำเร็จรูปแต่ยังไม่เสร็จสมบูรณ์ ถ้าเสร็จสมบูรณ์เมื่อใดจะเรียกว่า สินค้าสำเร็จรูป ตัวอย่างเช่น ผ้าที่ตัดเป็นชิ้นตัวเสื้อ แขน ปก เย็บเข้ากันเรียบร้อยแล้ว แต่ยังไม่ได้เจาะรังคม ตัดกระดุมให้เรียบร้อย งานที่ค้างดังกล่าวเป็นงานระหว่างทำของธุรกิจผลิตเสื้อผ้าสำเร็จรูป เป็นต้น

4. สินค้าสำเร็จรูปคงเหลือ (Finished goods inventory) เป็นสินค้าที่ผลิตเสร็จสมบูรณ์เรียบร้อยแล้วพร้อมที่จะขายได้ในทันทีที่ธุรกิจอุตสาหกรรมจะทำการแปรสภาพจากวัตถุดิบเป็นงานระหว่างทำจากงานระหว่างทำเป็นสินค้าสำเร็จรูป ตัวอย่างเช่น เสื้อผ้าสำเร็จรูป โตะ และเก้าอี้สำเร็จรูป เป็นต้น (ออนไลน์: 2550)

“การลงทุน” (investment) หมายถึง การซื้ออสังหาริมทรัพย์หรือหลักทรัพย์ของบุคคลหรือสถาบัน ซึ่งให้ผลตอบแทนเป็นสัดส่วนกับความเสียเวลาอันยาวนานประมาณ 10 ปี แต่อย่างต่ำไม่ต่ำกว่า 3 ปี การลงทุนแบ่งออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 3 ประเภท คือ (เพชร ชุนทรัพย์, 2544: 1-2)

1. การลงทุนเพื่อการบริโภค (Consumer investment)
2. การลงทุนในธุรกิจ (Business or economic investment)
3. การลงทุนในหลักทรัพย์ (Financial or securities investment)

1) การลงทุนเพื่อการบริโภค (consumer investment) การลงทุนของผู้บริโภคจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการซื้อสินค้าประเภทคงทนถาวร (durable goods) เช่น รถยนต์ เครื่องดูดฝุ่น เครื่องซักผ้า ตู้เย็น โทรทัศน์ เป็นต้น การลงทุนในลักษณะนี้ไม่ได้หวังในกำไรในรูปของตัวเงิน แต่ผู้ลงทุนหวังความพอใจในการใช้สินทรัพย์เหล่านั้นมากกว่า การซื้อบ้านเป็นที่อยู่อาศัยถือได้ว่าเป็นการลงทุนอย่างหนึ่งของผู้บริโภค หรือที่เรียกว่า ลงทุนในอสังหาริมทรัพย์ (real estate investment) เงินที่จ่ายซื้อบ้านเป็นเงินที่ได้จากการออม การซื้อบ้านเป็นที่อยู่อาศัยนอกจากจะให้ความพอใจแก่เจ้าของแล้ว ในกรณีที่อยู่สงค์ (demand) ในที่อยู่อาศัยเพิ่มขึ้นมากกว่าอุปทาน (supply) มูลค่าของบ้านที่ซื้อไว้อาจสูงขึ้น หากขายจะได้กำไรซึ่งถือได้ว่าเป็นเพียงผลพลอยได้จากขายบ้านในอนาคตเท่านั้น

2) การลงทุนในธุรกิจ (business or economic investment) การลงทุนในความหมายเชิงธุรกิจ หมายถึง การซื้อทรัพย์สินเพื่อประกอบธุรกิจหารายได้ โดยหวังว่าอย่างน้อยที่สุดรายได้ที่ได้นี้เพียงพอที่จะชดเชยกับความเสี่ยงในการลงทุน มีข้อสังเกตว่าเป้าหมายในการลงทุนของธุรกิจคือกำไร กำไรจะเป็นตัวดึงดูดผู้ลงทุนนำเงินมาลงทุน การลงทุนตามความหมายนี้จะกล่าวโดยสรุปได้ว่า เป็นการนำเงินออม (saving) หรือเงินที่สะสมไว้ (accumulated fund) และ/หรือเงินกู้ยืมจากธนาคาร (bank credit) มาลงทุนเพื่อจัดสร้างหรือจัดหาสินค้าประเภททุน ซึ่งประกอบด้วยเครื่องจักร อุปกรณ์ และสินทรัพย์ประเภทอสังหาริมทรัพย์ ได้แก่ การลงทุนในที่ดิน โรงงาน และอาคารสิ่งปลูกสร้าง เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ใน

การผลิตสินค้าและบริการเพื่อสนองความต้องการของผู้บริโภค ธุรกิจที่ลงทุนในสินทรัพย์เหล่านี้มุ่งหวังกำไรจากการลงทุนเป็นผลตอบแทน

3) การลงทุนในหลักทรัพย์ (financial or securities investment) การลงทุนตามความหมายทางการเงิน หรือการลงทุนในหลักทรัพย์ที่เป็นการซื้อสินทรัพย์ (asset) ในรูปของหลักทรัพย์ (securities) เช่น พันธบัตร (bond) หุ้นกู้หรือหุ้นทุน (stock) การลงทุนในลักษณะนี้เป็นการลงทุนทางอ้อม ซึ่งแตกต่างจากการลงทุนทางธุรกิจ ผู้มีเงินออมเมื่อไม่ต้องการที่จะเป็นผู้ประกอบธุรกิจเอง เนื่องจากมีความเสี่ยงหรือผู้ออมยังมีเงินไม่มากพอ ผู้ลงทุนอาจนำเงินที่ออมได้จะมากหรือน้อยก็ตามไปซื้อหลักทรัพย์ที่เขาพอใจที่จะลงทุนโดยให้ผลตอบแทนในรูปของดอกเบี้ย หรือเงินปันผลแล้วแต่ประเภทหลักทรัพย์ที่ทำการลงทุน นอกจากนี้ผู้ลงทุนอาจจะได้ผลตอบแทนอีกลักษณะหนึ่งก็คือ กำไรจากการขายหลักทรัพย์ (capital gain) หรือการขาดทุนจากการขายหลักทรัพย์ (capital loss) อัตราผลตอบแทนที่ผู้ลงทุนได้จากการลงทุนที่เรียกว่าให้ผลผลิต (yield) ซึ่งไม่ได้ หมายถึง อัตราดอกเบี้ยหรือเงินปันผลที่ได้รับเพียงอย่างเดียว แต่ยังได้คำนึงถึงกำไรจากการขายหลักทรัพย์ หรือขาดทุนจากการขายหลักทรัพย์ที่เกิดขึ้น หรือที่คาดว่าจะเกิดขึ้น yield ที่ผู้ลงทุนได้รับจากการลงทุนไม่ว่าจะมาก หรือน้อยก็ย่อมขึ้นอยู่กับความเสี่ยง (risk) ของหลักทรัพย์ที่ลงทุนนั้น ๆ โดยปกติแล้ว ผู้ลงทุนพยายามเลือกลงทุนในหลักทรัพย์ที่ให้ผลตอบแทนสูงสุด ณ ระดับความเสี่ยงหนึ่ง

การลงทุนในหลักทรัพย์ หมายถึง การซื้อหลักทรัพย์ที่ได้มีการวิเคราะห์อย่างเหมาะสม และเป็นหลักทรัพย์ที่ผู้ลงทุนมีความพึงพอใจใน

อัตราผลตอบแทนที่คาดว่าจะได้รับ ทั้งนี้ได้คำนึงถึงความเสี่ยงที่คาดว่าจะเกิดขึ้นตลอดช่วงเวลาที่ลงทุน (ออนไลน์: 2557)

เกิดแนวคิดคู่ประสานระหว่างการสร้างความผูกพันและการพัฒนาทุนทางปัญญาแต่เดิมความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรกับพนักงานเป็นความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง ภาระหน้าที่ในการพัฒนาลูกจ้างจึงตกเป็นของนายจ้างแต่เพียงฝ่ายเดียว หากนายจ้างต้องการผู้มีความรู้ความสามารถก็ต้องลงทุนพัฒนามนุษย์เพราะเมื่อลูกจ้างมีความรู้ความสามารถก็จะทำประโยชน์ให้แก่นายจ้างเป็นการคืนทุนที่ลงไป แต่จากการมองมนุษย์เป็นเจ้าของทุน มอง “ทุนมนุษย์” เป็นสินทรัพย์ที่จับต้องไม่ได้ที่มีพนักงานเป็นเจ้าของ การพัฒนาทรัพยากรบุคคลจึงเป็นการพัฒนา “ทุนมนุษย์” ที่เจ้าของทุนคือตัวพนักงานก็ต้องให้ความสำคัญและให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ เพราะตัวพนักงานเองก็คือผู้ได้รับประโยชน์และมีเสรีที่จะเลือกทำงานอยู่กับใครก็ได้

มุมมองทางด้านพุทธศาสนา

ปัญญา โลกสมิ ปชโชโต ปัญญาเป็นแสงสว่างในโลก (ส.ส. 15/61) การพัฒนาทุนทางปัญญา (Intellectual Capital) เป็นเรื่องที่ยากออกได้ยากจากการพัฒนาขีดความสามารถ (Competency) ซึ่งมีอยู่สองแนวทางคือ แบบอังกฤษ (British Approach) ที่เน้นการพัฒนาขีดความสามารถเพื่อให้ได้มาตรฐานงาน กับแบบอเมริกัน (American Approach) ที่เน้นการพัฒนาขีดความสามารถบนฐานของการพัฒนาและมุ่งสู่ความเป็นเลิศ (จิรประภา อัครบวร, 2552: 26) ซึ่งไม่ว่าจะเป็นแบบใดก็ตาม ก็ไม่ได้

หมายความว่าบุคคลซึ่งมีขีดความสามารถหรือทุนทางปัญญาที่สูงขึ้นนั้น จะต้องนำเอาความสามารถดังกล่าวมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับองค์กร

สิ่งที่นักบริหารทรัพยากรมนุษย์จะต้องสร้างให้เกิดควบคู่ไปกับการพัฒนา “ทุนมนุษย์” จึงเป็นเรื่องของการสร้างความผูกพัน (Commitment) กับองค์กรด้วยการรักษาความสมดุลระหว่างคุณภาพชีวิต กับ การพัฒนาขีดความสามารถ เพื่อให้เกิดความผูกพันที่จะนำความรู้ความสามารถที่พัฒนานั้นออกมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับองค์กรอย่างเต็มที่

การออกแบบผลตอบแทน ต้องทำให้เข้าใจง่าย ท่าง่าย และทุกคนยอมรับได้ รวมทั้งต้องเป็นตัวกระตุ้นให้ขยัน มุ่งไปข้างหน้าถึงจะบรรลุเป้าหมายอย่างที่เขารเรียกว่า Win-Win (ชัยวัฒน์ ชยางกูร, 2548: 64)

สำหรับรายจ่ายเพื่อการลงทุนในรอบของการคำนวณรายได้ประชาชาติจะไม่นับว่า การซื้อหุ้นในตลาดหลักทรัพย์ การซื้อที่ดินเพื่อการเก็งกำไร การซื้อสินทรัพย์และหลักทรัพย์มือสอง เป็นรายจ่ายเพื่อการลงทุน แต่จะถือว่าเป็นการลงทุนทางการเงิน (Financial investment) เนื่องจากการซื้อสินทรัพย์ดังกล่าวไม่ได้ทำให้สินทรัพย์ประเภททุนในระบบเศรษฐกิจมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น และไม่มีผลโดยตรงต่อการเพิ่มผลผลิตในระบบเศรษฐกิจ ทุนทางเศรษฐศาสตร์จะไม่มองถึงหลักของการพัฒนามนุษย์จะมองเรื่องความคุ้มค่าในการผลิตเท่านั้น (ออนไลน์: 2557)

ทางพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญมากในการพัฒนามนุษย์หรือพัฒนาคน ในทางเศรษฐศาสตร์ก่อนที่เราจะผลิตอะไรเราต้องมองหาวัตถุดิบให้ดีเสียก่อน และก่อนที่เราจะลงทุนทำธุรกิจใด ๆ ก็เช่นนั้น เราต้องลงทุนในตัวมนุษย์ให้ได้ดีเสียก่อน ถ้ามนุษย์มีคุณภาพก็จะทำให้ธุรกิจมี

คุณภาพ เช่นกัน แต่ถ้ามนุษย์ไม่มีคุณภาพก็จะไม่สามารถสร้างธุรกิจที่มีคุณภาพขึ้นมาได้ ฉะนั้น ทูนในทางพระพุทธศาสนาจึงเริ่มต้นที่ทูนในตัวมนุษย์เสียก่อน ถ้ามว่ามนุษย์ คนไหนล่ะ คือ มนุษย์คนแรกที่จะต้องถูกทูนก่อนตอบได้เลยว่า ก็คือ..ตัวเราเองเราต้องฝึกสติฝึกความอดทนก่อนหรือที่เรียกว่าต้องปฏิบัติกรรมฐานก่อน”

ถ้าเราจะทำอะไรหรือเรามีกิจกรรมในการที่จะเริ่มต้นในการตั้งบริษัทขึ้นมาบริษัทนั้นผ่านไป 10 ปี 20 ปี บริษัทก็จะคงเหมือนเดิมแต่ถ้าเจ้าของบริษัทไม่มีการวางแผนที่จะลงทุนเสียก่อน คงจะให้ความมั่นคงกับเจ้าของบริษัทได้อยากเราต้องมองหาทรัพยากรที่สำคัญที่จะลงทุนเพราะว่าทางบริษัทมีแผนที่จะพัฒนาบริษัทให้เจริญในอนาคตต้องพัฒนาบุคลากรของบริษัทให้มีความรู้ความสามารถหรือส่งทายาทไปศึกษาต่อยัง ต่างประเทศ แล้วกลับบริหารบริษัทต่อไป หรืออาจจะกลับมาพร้อมกับธุรกิจหมื่นล้านแสนล้านก็ได้ใครจะไปรู้ คนนั้นมีพัฒนาการแต่ตัวตนนั้นอยู่แค่ไหนก็หยุดนิ่งอยู่แค่นั้น การลงทุนที่ดีที่สุดก็คือ การลงทุนการพัฒนาคน เพราะว่าการลงทุนดีก็เป็นมนุษย์ที่ดีได้หรือเป็นทรัพยากรที่ดีได้ ถ้าลงทุนไม่ดีก็เป็นมนุษย์ที่แย่ (ไม่ดี) ในต่างประเทศเขาให้ความสำคัญมากกับ “ทุนมนุษย์”

“ทุนมนุษย์” ตามแนวทางของพระพุทธศานานอกจากไม่ล้าสมัยแล้ว ยังเปิดกว้างและร่วมสมัย อย่างไม่น่าเชื่อ!! เราเป็น “ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน” คุณสมบัติของนักบริหารทุนมนุษย์ที่ดีประกอบไปด้วย 3 ประการนี้ คือ

1. จุกจุกมา หมายถึง ต้องมีปัญญามองการณ์ไกล ต้องเป็นผู้ฉลาดสามารถในการวางแผนและฉลาดในการใช้คน คุณลักษณะข้อนี้ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Conceptual Skill

2. วิรุโรร หมายถึง ต้องเป็นผู้มีความสามารถในการจัดการธุระต่าง ๆ หรือกิจการทั้งปวงได้ดี มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ข้อนี้ตรงกับคำว่า Technical Skill

3. นิสสยสมปนโน หมายถึง เป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนร่วมงาน และบุคคลอื่น ซึ่งเป็นทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ ข้อนี้ตรงกับคำว่า Human Relation Skill

คุณลักษณะทั้ง 3 ประการนี้ มีความสำคัญมากน้อยต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระดับความแตกต่างของนักบริหารถ้าเป็นนักบริหารระดับสูงต้องรับผิดชอบในการวางแผนและควบคุมคนเป็นจำนวนมาก

คุณลักษณะข้อที่ 1 (จกขุมา) และข้อที่ 3 (นิสสยสมปนโน) สำคัญมาก ส่วนข้อที่ 2 (วิรุโรร) มีความสำคัญน้อยลงมา เพราะผู้บริหารระดับสูงสามารถมอบหมายงานด้านเทคนิค หรือวิชาการให้ผู้ร่วมงานไปดำเนินการแทนได้ตามความสามารถและความเหมาะสมของผู้นั้นสำหรับผู้บริหารระดับกลาง คุณลักษณะทั้ง 3 ข้อ (จกขุมา วิรุโรร และ นิสสยสมปนโน) มีความสำคัญเท่า ๆ กัน กล่าวคือ ผู้บริหารระดับกลางจะต้องมีความชำนาญเฉพาะด้าน และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้ร่วมงาน ในขณะเดียวกันก็ต้องมีปัญญาที่จะมองการณ์ไกลหรือการวางแผนงานในอนาคตและวางแผนตัวเองเพื่อที่จะเป็นผู้บริหารระดับสูงต่อไปสำหรับผู้บริหารระดับต้นจะต้องเป็นผู้มีคุณลักษณะข้อ 2 (วิรุโรร) และข้อ 3 (นิสสยสมปนโน) เพราะต้องลงมือปฏิบัติงานร่วมกับผู้ร่วมงานหรือทีมงานอย่างใกล้ชิด แต่อย่างไรก็ตาม ผู้บริหารระดับต้น จำเป็นต้องพัฒนาคุณลักษณะข้อ 1 (จกขุมา) ไปด้วย ก็คือ การพัฒนาปัญญาเพื่อเตรียมพร้อมเลื่อนขั้นสู่ตำแหน่งผู้บริหาร

ระดับกลางต่อไปจากคุณลักษณะและทักษะของผู้บริหารระดับต่าง ๆ ตามที่ได้กล่าวถึงนั้น (อง.ตึก. (ไทย) 20/458/133-134)

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายของการพัฒนามนุษย์กับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ดังนี้

การพัฒนามนุษย์ มองคนในฐานะที่เป็นมนุษย์ มีความหมายว่า มนุษย์มีความเป็นมนุษย์ของเขาเอง ชีวิตมนุษย์นั้นมีจุดหมาย จุดหมายของชีวิต คือ ความสุข อิสรภาพ ความดีความงามของชีวิต ซึ่งเป็นเรื่องเฉพาะตัวบุคคลเราต้องให้ความสำคัญว่า เราจะพัฒนามนุษย์ให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมบูรณ์ได้อย่างไร พร้อมกับอีกด้านหนึ่ง เขาก็จะเป็นทรัพยากรเป็นทุน เป็นปัจจัยที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมการพัฒนามนุษย์ในฐานะที่เป็น “มนุษย์” กับการพัฒนามนุษย์ในฐานะที่เป็น “ทรัพยากรมนุษย์” มีความหมายต่อการศึกษา เพราะการศึกษาเป็นกระบวนการในการพัฒนาคน ทั้งในฐานะที่เป็นมนุษย์โดยตัวของมันเอง และในฐานะที่เป็นทรัพยากร ซึ่งมีลักษณะที่แตกต่างกัน คือ การศึกษาเพื่อพัฒนาตัวมนุษย์เป็นการศึกษาที่เรียกว่า การศึกษาขั้นพื้นฐาน (การศึกษาระยะยาว) ส่วนการศึกษาเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มีความหมายที่เกี่ยวข้องกับกาลเทศะหรือยุคสมัยมากกว่า คือ เป็นการศึกษาที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมของยุคสมัยนั้น ๆ (การศึกษาระยะสั้น) เช่น เพื่อสนองความต้องการของสังคมในด้านกำลังคน ในสาขาต่าง ๆ และกิจการต่าง ๆ

การจัดการทุนมนุษย์ Gary Stanley Becker ศาสตราจารย์ทางเศรษฐศาสตร์และสังคมวิทยาแห่งมหาวิทยาลัยชิคาโก ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับทุนมนุษย์ และเป็นผู้บุกเบิกการวิเคราะห์ทางเศรษฐกิจเกี่ยวกับ

พฤติกรรมของมนุษย์ในด้านต่าง ๆ เช่น การเลือกปฏิบัติ การแต่งงาน ความสัมพันธ์ในครอบครัว และการศึกษา และได้เขียนหนังสือเรื่อง Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis with Special Reference to Education. (1994) กล่าวถึง “ทุนมนุษย์” คือ การลงทุนในการศึกษาและการฝึกอบรมของบุคลากรเหมือนกับการลงทุนในการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ทางธุรกิจ

คำว่า “ทุนมนุษย์” หรือ “Human Capital” มีความหมายเชิงรูปธรรมที่มองมนุษย์ในฐานะเจ้าของแรงงาน รวมถึงความรู้ความสามารถที่มีอยู่ในตัวคนทำงาน ซึ่งเกิดจากการศึกษาและฝึกฝนทุนมนุษย์ คือ ภาพรวมทั้งหมดของคุณลักษณะ ประสบการณ์ ความรู้ความสามารถ พลังความคิดสร้างสรรค์ การประดิษฐ์คิดค้น และความคิดสร้างสรรค์ที่บุคคลได้เลือกลงทุนในงานที่เขาได้ทำ

การใช้คำว่า “ทุนมนุษย์” อาจเข้าใจได้ว่ามีความหมายในทางทุนนิยม และมนุษย์ถูกนำไปใช้ในการลงทุนเพื่อสร้างผลประโยชน์ให้แก่องค์กรหรือผลกำไรทางธุรกิจ แต่ในความเข้าใจที่ถูกต้องแล้ว คำว่า “ทุน” หรือ “Capital” มีความหมายครอบคลุมถึง “คุณค่า” (Wealth) ในตัวมนุษย์เองด้วย ซึ่งจำเป็นจะต้องผ่านกระบวนการพัฒนาคุณค่าอย่างต่อเนื่อง หรืออาจเรียกว่าเป็น “การลงทุน” (Investment) ตั้งแต่การอบรมบ่มนิสัยในระบบครอบครัว การเรียนรู้ในระบบโรงเรียน และการฝึกฝนทักษะในระบบการทำงาน เพื่อให้มนุษย์เกิดสติและปัญญาในการอยู่ร่วมกันอย่างมีคุณค่าในสังคม (ยุทธการ โกษากุล: 2555)

การพัฒนาทุนมนุษย์ด้วยหลักภavana 4 (ที.ปา.11/379/290; อจ.ทุก.20/275/77) ผลอันเกิดจากการอบรมไตรสิกขาให้เกิดมีดังที่กล่าว

แล้วนั้น ความบริสุทธิ์ในการดำเนินชีวิตก็จะสามารถวัดได้จากหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ได้ชื่อว่า ภavana 4 ได้แก่

1. กายภavana วัดผลจากภายนอกที่เห็น ความงดงาม มีระเบียบเรียบร้อย มีวินัย มีความสันโดษ

2. ศีลภavana ได้ความมีมนุษยสัมพันธ์ทางสังคม ปฏิบัติตามกฎระเบียบ รู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม มีน้ำใจไม่หลอกลวง

3. จิตตภavana ทางด้านอารมณ์ มีความมั่นคง การทำงานและการเรียนรู้ ตั้งใจขยันหมั่นเพียร มีสุขภาพจิตดี

4. ปัญญาภavana มีความสามารถ สร้างสรรค์พัฒนาอย่างต่อเนื่อง รู้เท่าทันโลกและชีวิต ศึกษาหาความจริง รู้จักวิเคราะห์บาป บุญ คุณโทษ

ในประเด็นนี้การศึกษาหรือการพัฒนาตนเองนั้นจะต้องอาศัยหลักภavana 4 เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวแม้กระองค์กรหรือกลุ่มใดกลุ่มจะต้องบูรณาการเชื่อมโยงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ากับหน่วยงานหรือชีวิตของตนเอง หากจะยกประเด็นเรื่องแนวคิดภavana 4 อาจจะมีมองเห็นเป็นรูปธรรม ดังนี้ คือ

1. การพัฒนาทางกาย (กายภavana) เลิกเหล้า เลิกบุหรี่ เลิกเล่นหวย เลิกสร้างหนี้สิน

2. การพัฒนาสังคม (ศีลภavana) ซื่อสัตย์ไม่คดโกง อยู่ร่วมกับคนอื่นได้

3. การพัฒนาทางอารมณ์ (จิตภาวนา) อีสรระจากกิเลส เบาใจ มั่นคงทางอารมณ์ แม้มี่งานหนัก หรือแบกภาระใดๆก็ไม่ทุกข์ มองตามความเป็นจริง

4. การพัฒนาทางปัญญา (ปัญญาภาวนา) การรู้เท่าทัน มองคนอื่นในแง่ของกุศลธรรม รู้จักปล่อยวางเข้าใจกฎธรรมชาติว่าเป็นไปตามกฎของไตรลักษณ์

และผู้บริหารทุกระดับควรพิจารณาหลักการพัฒนาทุนมนุษย์มาปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขในการแสวงหาทรัพย์ที่เห็นได้ในปัจจุบัน หมายความว่า ผู้ใดปฏิบัติตามหลักธรรมนี้แล้ว ผู้นั้นย่อมได้รับทรัพย์ในปัจจุบันมี 4 ประการ ก็คือ

(1) อุดมฐานสัมปทา ขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่การงาน ประกอบอาชีพอันสุจริตมีความชำนาญ รู้จักใช้ปัญญาสอดส่องตรวจตราหาอุบายวิธี สามารถจัดดำเนินการให้ได้ผลดี

(2) อารักขสัมปทา รู้จักรักษาและคุ้มครองโภคทรัพย์ และผลงานอันตนทำได้ด้วยความขยันหมั่นเพียรโดยชอบธรรม ด้วยกำลังงานของตน ไม่ให้เป็นอันตรายหรือเสื่อมเสีย

(3) กัลยาณมิตรตตทา คบคนดีเป็นมิตร คือรู้จักกำหนดบุคคลในถิ่นที่อาศัย เลือกเสวนาสำเนียงศึกษาเยี่ยงอย่างท่านผู้ทรงคุณมีศรัทธาศิล จาคะ ปัญญา

(4) สมชีวิตา มีความเป็นอยู่เหมาะสม คือรู้จักกำหนดรายได้และรายจ่าย เลี้ยงชีวิตแต่พอดี มิให้ฝืดเคืองหรือฟุ่มเฟือย ใ้รายได้เหนือรายจ่าย มีประหยัดเก็บไว้ (อง.อภุจก. (ไทย) 23/144/289)

การพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวทางพระพุทธศาสนาจะต้องเริ่มด้วยการพัฒนามนุษย์ (คน) เป็นอันดับแรก เมื่อพัฒนามนุษย์ให้มีคุณภาพดีแล้ว การพัฒนาวัตถุก็เป็นไปได้ง่าย เพราะมนุษย์เป็นผู้หา เพราะมนุษย์เป็นผู้ใช้จ่ายในการดำรงชีวิต ถ้ามนุษย์รู้จักหา และรู้จักใช้ให้เป็นประโยชน์ เศรษฐกิจย่อมจะดีขึ้น

ถ้าพิจารณาด้วยเหตุผลข้อเท็จจริงแล้วจะพบว่า การได้มาซึ่งปัจจัยสี่เพื่อการดำรงชีพนั้น บุคคลต้องประกอบสัมมาชีพ ตามหลักอริยมรรค ซึ่งการประกอบอาชีพจะทำให้มีรายได้มาสำหรับซื้อหาเครื่องอุปโภค บริโภคต่าง ๆ สำหรับดำรงชีวิต การประกอบอาชีพที่สุจริต หรือสัมมาชีพ ได้แก่ อาชีพต่าง ๆ ที่ไม่ผิดหลักศีลธรรม เช่น ไม่ค้าขายสิ่งเสพติด ผิดกฎหมาย ไม่คอร์รัปชั่น หลอกหลวง เป็นต้น เมื่อประกอบอาชีพสุจริตมีรายได้แล้วก็ต้องรู้จักเก็บออมใช้จ่ายให้เหมาะสม กับรายได้อันจะไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนเพราะใช้จ่ายมากไปจนเป็นหนี้หรือ ใช้จ่ายน้อยเกินไปจนอดขัดขาดสน การจะใช้จ่ายอย่างไรไม่ให้เดือดร้อนนั้น การคบเพื่อน (การคบมิตร) เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้บุคคลหลงทางเพราะคบเพื่อนไม่ดี เพื่อนแนะนำไปในทางฉิบหาย เช่น ชักชวนไปเล่นการพนัน ไปเสพสิ่งเสพติด หรือเที่ยวกลางคืน ก็จะทำให้ต้องสูญเสียทรัพย์ที่หามาได้ด้วยความยากลำบากนั้นไปอย่างน่า เสียตาย ดังนั้น ข้อปฏิบัติหนึ่งใน 4 ข้อ เพื่อประโยชน์ตน หรือประโยชน์ในปัจจุบัน ก็คือ การรู้จักเลือกคบมิตรนั่นเอง (พระมหาณรงค์จิตโตโสภโณ, 2527: 95) หากบุคคลใดสามารถปฏิบัติตนได้ครบทั้ง 4 ข้อ บุคคลนั้นก็จะสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างดี ไม่มีความเดือดร้อน เป็นประโยชน์ตนในปัจจุบัน (ออนไลน์: 2557)

หลักโภควิภาค คือ วิธีการจัดสรรทรัพยากรในการใช้จ่าย 4 ประการนี้

1. การแสวงหา หรือกระบวนการผลิต โดยมีหลักการที่เน้นว่า ให้การแสวงหาทรัพยากรนั้นเป็นไปโดยชอบธรรม ไม่กดขี่ข่มเหงกัน และเป็นไปด้วยความขยันหมั่นเพียร และความฉลาดในการจัดสรรดำเนินการเกี่ยวกับทรัพยากรสินนั้น ๆ

2. การเก็บออม หรือ การเก็บรักษา ตลอดถึงการสะสมทุน ประกอบด้วย เก็บออมให้เป็นทุนในการประกอบอาชีพและเก็บออมไว้ใช้ในคราวจำเป็น และเป็นทุนสำหรับไว้สงเคราะห์ บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม

3. การใช้จ่าย เป็นการใช้จ่ายเพื่อเลี้ยงตนเอง เลี้ยงดูบุคคลที่รับผิดชอบ การแบ่งปันเผื่อแผ่แก่มิตรสหายหรือกิจกรรมทางสังคมและใช้จ่ายในการทำความดี และบำเพ็ญประโยชน์แก่สาธารณะ

4. การสัมพันธ์กับชีวิตด้านอื่น โดยเฉพาะด้านจิตใจ เช่น ไม่ลุ่มหลงมัวเมา ไม่ห่วงกังวลเป็นทุกข์รู้จักบริโภคทรัพย์อย่างรู้เท่าทันความจริง สามารถรักษาอิสรภาพของชีวิตไว้ได้ไม่ตกเป็นทาสของทรัพย์สมบัติและทำให้ทรัพย์สมบัตินั้นเป็นปัจจัยหรือเป็นฐานให้เกิด ความพร้อมในการที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้นไปหรือใช้เป็นเครื่องช่วยทำให้เกิดความพร้อมในการที่จะพัฒนาศักยภาพของตน ในการที่จะฝึกฝนอบรมจิตใจ พัฒนาจิต และพัฒนาปัญญา (ที.ปา. (ไทย) 11/197/202)

พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสกับท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีว่า ดูก่อนคฤหบดี สุข 4 ประการนี้อันคฤหัสถ์ผู้บริโศคกาม ควรได้รับตามกาลสมัย สุข 4 ประการ คือ อะไรบ้าง ? คือ

1) อรรถิสุข สุขเกิดจากการมีทรัพย์สิน เป็นหลักประกันของชีวิต โดยเฉพาะความอุ่นใจ ปลอดภัยมีภูมิใจว่าเรามีทรัพย์สินที่หามาได้ด้วยกำลังของตนเอง

2) โภคสุข สุขเกิดจากการบริโภคทรัพย์สิน หรือใช้จ่ายทรัพย์สิน คือ รู้จักใช้จ่ายทรัพย์สินนี้ให้เกิดประโยชน์แก่ชีวิตของตน เลี้ยงดูบุคคลอื่น และทำประโยชน์สุขต่อผู้อื่นและสังคม เป็นต้น

3) อนณสุข สุขเกิดจากความไม่เป็นหนี้ ไม่ต้องทุกข์ใจ เป็นกังวลใจ เพราะมีหนี้สินติดค้างใคร

4) อนวัชชสุข สุขเกิดจากความประพฤติที่ไม่มีโทษ คือ มีกายกรรม วจีกรรม มโนกรรมที่สุจริต ที่ใครจะว่ากล่าวติเตียนไม่ได้ มีความบริสุทธิ์ และมีความมั่นใจในการดำเนินชีวิตของตน (อง.จตุกก. (ไทย) 21/62/90)

บุคคลผู้ที่มีความขยันหมั่นเพียรหาทรัพย์สินโดยชอบธรรม เมื่อพิจารณาเห็นว่าตนได้ทรัพย์สินมาโดยชอบธรรม ย่อมได้สุขโสมนัสนี้ เรียกว่า **สุขเกิดแต่ความมั่งคั่ง**

บุคคลผู้ที่ได้ทรัพย์สินด้วยความขยันหมั่นเพียร โดยชอบธรรม แล้ว รู้จักใช้ในสิ่งที่เป็นประโยชน์และทำบุญตามกำลัง เมื่อพิจารณาเห็นว่าตนได้ใช้จ่ายทรัพย์สินไปในทางที่ถูกเป็นประโยชน์ ย่อมได้สุขโสมนัสนี้ เรียกว่า **สุขเกิดแต่การจ่ายทรัพย์สินบริโภค**

บุคคลผู้ไม่กู้ยืมทรัพย์สินอะไร ๆ ของใคร ๆ น้อยหรือมากก็ตามเมื่อพิจารณาเห็นว่าตนไม่ได้เป็นหนี้ใคร ๆ ย่อมได้สุขโสมนัสนี้ เรียกว่า **สุขเกิดแต่ความไม่ต้องเป็นหนี้**

บุคคล ผู้ที่ประกอบด้วยกายกรรม วาจากรรม และมโนกรรม อันไม่มีโทษ กล่าวคือ ประพฤติสุจริตทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ งดเว้นจากทุจริตทุก ๆ ประการ เมื่อพิจารณาเห็นว่าตนเป็นผู้มีกายกรรม วาจากรรม และ มโนกรรมอันไม่มีโทษ ย่อมได้สุขโสมนัสนี้เรียกว่า **สุขเกิดแต่ประกอบการทำงานที่ปราศจากโทษ**

ในบรรดาความสุขทั้งสี่อย่างนี้ สุขเกิดแต่ประกอบการทำงานที่ปราศจากโทษ ประเสริฐกว่าความสุขแม้สามอย่างข้างต้น (ออนไลน์: 2557)

อดตา หิอตตโน นาโถ : ตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตนเป็นพุทธศาสนสุภาษิตที่มุ่งเน้นให้พึ่งตนเองในการทำมาหาเลี้ยงชีพในการสร้างฐานะและการเก็บรักษาทรัพย์ที่หามาได้เพื่อ จับจ่ายใช้สอยในยามจำเป็น นอกจากนี้เป็นที่พึ่งแห่งตนแล้วจะต้องเป็นที่พึ่งของบุคคลอื่นด้วย นอกจากนี้ในระดับบุคคลแล้ว ยังมุ่งเน้นให้การพัฒนาประเทศชาติให้พึ่งตนเองในลักษณะ “เศรษฐกิจพอเพียง” นั่นคือการพัฒนาที่ไม่อิงเศรษฐกิจโลกจนเกินไป

หลักสันโดษ เป็นความพอใจหรือความยินดีในสิ่งที่ตนเองมีอยู่ หลักการนี้มุ่งให้บุคคลพึงพอใจในสิ่งของหรือทรัพย์สินที่ตนเองได้มาและใช้จ่ายในสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์ หลักสันโดษนี้มุ่งเน้นให้บุคคลรู้จักประมาณได้แก่ การประหยัดและรู้จักออม ไม่ฟุ่มเฟือยฟุ้งเฟ้อมีความเป็นอยู่อย่างสงบเรียบง่าย และโปร่งใส ไม่ทะเลาะทอเยียนต่อสู้และเบียดเบียนบุคคลอื่น ไม่เอาไรต์เอาเปรียบกัน อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

สัปปริสธรรม 7 คือ หลักธรรมของคนดีหรือหลักธรรมของสัตบุรุษ 7 ประการได้แก่ รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักประมาณ รู้จักกาล รู้จักปฏิบัติ และรู้จักบุคคล

1. รู้จักเหตุ หรือ ธัมมัญญาตา หมายถึง ความเป็นผู้รู้จักเหตุรู้จักวิเคราะห์หาสาเหตุของสิ่งต่าง ๆ
2. รู้จักผล หรือ อตถัญญาตา หมายถึง ความเป็นผู้รู้จักผลที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำ
3. รู้จักตน หรืออตตัญญาตา หมายถึงความเป็นผู้รู้จักตนทั้งในด้านความรู้คุณธรรมและความสามารถ
4. รู้จักประมาณ หรือมัตตัญญาตา หมายถึงความเป็นผู้รู้จักประมาณรู้จักหลักของความพอดีการดำเนินชีวิตพอเหมาะพอควร
5. รู้จักกาลเวลา หรือกาลัญญาตา หมายถึงความเป็นผู้รู้จักกาลเวลารู้จักเวลาไหนควรทำอะไร แล้วปฏิบัติให้เหมาะสมกับเวลานั้น ๆ
6. รู้จักปฏิบัติ หรือ ปริสสัยญาตา หมายถึงความเป็นผู้รู้จักปฏิบัติการปรับตนและแก้ไขตนให้เหมาะสมกับสภาพของกลุ่มและชุมชน
7. รู้จักบุคคล หรือ บุคคลัญญาตา หมายถึงความเป็นผู้รู้จักปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับบุคคลซึ่งมีความแตกต่างกัน (อง.สตตก. (ไทย) 23/68/143)

หลักสัปปุริสธรรม 7 ข้อนี้อธิบายสรุปเป็นคำจำกัดให้กำหนดงาน ๆ ว่า รู้เหตุ รู้ผล รู้ตน รู้ประมาณ รู้กาล รู้สังคม รู้บุคคล เป็นกุศลธรรมทำให้บุคคลเป็นคนดี โดยไม่ขึ้นอยู่กับชาติกำเนิด ฐานะความเป็นอยู่ หรือความมีการศึกษาสูง บุคคลใดที่เป็นผู้รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักความพอดีรู้จักเวลา รู้จักชุมชนหรือสังคม และรู้จักเลือกคบคน บุคคลนั้นก็สามารที่จะเป็นคนดี เป็นมนุษยสมบูรณ์แบบ หรือเรียกว่า เป็นคนเต็มคน คนดีที่แท้ซึ่งถือได้ว่าเป็นสมาชิกที่ดีมีคุณค่าอย่างแท้จริงของมนุษยชาติ (สำนักงาน

พระพุทธศาสนา, 2550: 181) มัชฌิมาปฏิปทา เป็นการรู้จักการดำเนินชีวิตให้เกิดความพอดี เป็นแนวทางของการแก้ทุกข์ที่เรียกว่า “อริยมรรคมีองค์ 8” โดยมุ่งเน้นให้มีความสุขกายและสุขใจไปด้วย คำว่ามรรค แปลว่า ทาง ในที่นี้หมายถึงทางเดินของใจเป็นการเดินจากความทุกข์ไปสู่ความเป็นอิสระหลุดพ้นจากทุกข์ซึ่งมนุษย์หลงยึดถือและประกอบขึ้นใส่ตนด้วยอำนาจของอวิชามรรคมีองค์แปด คือต้องพร้อมเป็นอันเดียวกันทั้งแปด อย่างดุษเชือกพันแปดเกลียวองค์แปดคือ ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา (นิโรธ-ความดับ. คามินี ให้ถึง ปฏิปทาข้อปฏิบัติ) แปลว่า ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ได้แก่ อริยมรรคมีองค์ 8 อริยมรรค แปลว่า ทางอันประเสริฐทางนั้นมีทางเดียวแต่มีองค์ประกอบ 8 ประการ ซึ่งดังต่อไปนี้

1. สัมมาทิฎฐิ ความเห็นชอบ หมายถึงการรู้จักการเห็นอริยสัจ 4 อย่างถูกต้อง คือรู้ว่า ทุกข์ ได้แก่ อะไรบ้าง และเป็นทุกข์อย่างไรรู้ว่าตัณหาเป็นเหตุให้เกิดทุกข์และตัณหาอันควรละเสียรู้ว่าทุกข์จะดับไปเพราะว่าดับตัณหา และรู้ว่าอริยมรรคเป็นทางให้ดับตัณหาได้

2. สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ หรือความคิดชอบ คือ มีความคิดออกจากกาม ไม่หลงใหลกับรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส มีความคิดที่ไม่พยาบาทปองร้ายผู้อื่น และมีความคิดที่จะไม่เบียดเบียนผู้อื่น

3. สัมมาวาจา การพูดชอบ ได้แก่ การเว้นจากการพูดเท็จ เว้นจากการพูดส่อเสียด คือ การพูดยุ่งให้เขาแตกกัน การเว้นจากการพูดคำหยาบ และการพูดเพ้อเจ้อ หรือการพูดไร้สาระ

4. สัมมากัมมันตะ การกระทำชอบ ได้แก่ การเว้นจากการฆ่าสัตว์ การเว้นจากการลักทรัพย์ การเว้นจากการประพฤติดีผิดในกาม หรือการเว้นจากการกิจกรรมทางเพศ

5. สัมมาอาชีวะ การเลี้ยงชีพชอบ ได้แก่ การเว้นมิจฉอาชีพที่สุจริต ไม่ผิดกฎหมายและศีลธรรม

6. สัมมาวายามะ ความพยายามชอบหรือความเพียรชอบ

7. ระวังชอบ (สัมมาสติ) (สมาธิ) ได้แก่ สติปัฏฐาน 4 ประกอบด้วย

1. การตั้งสติกำหนดพิจารณากาย

2. การตั้งสติกำหนดพิจารณาเวทนา

3. การตั้งสติกำหนดพิจารณาจิต

4. การตั้งสติพิจารณาธรรม

8. ตั้งจิตมั่นชอบ (สัมมาสมาธิ) (สมาธิ) ได้แก่ ฌาน 4 ประกอบด้วย

1. ปฐมฌาน

2. ทุตติยฌาน

3. ตติยฌาน

4. จตุตถฌาน (ที.ม. (ไทย) 10/155/99)

บทสรุป

ผู้บริหารหลายท่านให้ข้อคิดว่าการเอาคนหรือมนุษย์ไปเปรียบเป็นทรัพยากร (Resource) เป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้อง เพราะคนหรือมนุษย์นั้นไม่ใช่สิ่งของ มีชีวิตจิตใจและมีความรู้สึก ในขณะที่บางท่านคิดว่า ทุมนมนุษย์ในความหมายของ Human Capital= HR คือตัวคนหรือมนุษย์หรือพนักงานในหน่วยงานหรือองค์กร คำว่า ทุมนมนุษย์ (Human Capital) เป็นคำใหม่ที่น่ามาใช้ในภายหลัง จากเดิมที่ใช้คำว่าทรัพยากรมนุษย์ (Human Resources) สำหรับผู้ที่ไม่เคยศึกษางานด้าน Human Capital= HR มักตีความกันว่าตัว บุคลากรหรือพนักงาน เป็นทรัพยากร และเมื่อเปลี่ยนมาใช้คำว่าทุมนมนุษย์ ก็คิดว่าคนหรือมนุษย์เป็น ต้นทุน ความจริงแล้วความคิดเหล่านี้เข้าใจถูกต้อง เพียงแต่ยังไม่ครบถ้วน ทั้งนี้เนื่องจากคำว่าทุมนมนุษย์นั้น ความหมายที่สำคัญไม่ได้อยู่ที่ตัวคนหรือมนุษย์หรือบุคลากรที่เป็นทุน แต่หมายถึงคุณค่าของคนหรือมนุษย์หรือบุคลากรขององค์กร ได้แก่ ความรู้ ความสามารถ รวมถึงความดิงามต่าง ๆ ที่สั่งสมอยู่ในตัวเขาเหล่านั้น โดยความรู้ความสามารถความดิงามต่าง ๆ เหล่านี้เป็นคุณค่าที่สามารถนำมาเพิ่มคุณค่าให้กับองค์กร โดยการสร้างหรือเพิ่มผลผลิตที่ดีให้กับองค์กร องค์กรใดที่มีทุมนมนุษย์หรือคนตืออยู่ที่มีความรู้ความสามารถ องค์กรเหล่านั้นก็จะได้เปรียบเพราะสามารถพัฒนาผลผลิตขององค์กรได้และแตกต่างจากองค์กรที่มีทุมนมนุษย์น้อย ที่สำคัญทุมนมนุษย์นั้นยิ่งใช้ยิ่งเพิ่มพูนคุณค่า ที่ว่ายิ่งใช้ยิ่งเพิ่มพูน นั่นคือเพิ่มพูนทุมนมนุษย์และผลผลิตขององค์กรอย่างต่อเนื่องไม่มีที่สิ้นสุด กล่าวได้ว่า องค์กรใดให้ความสำคัญของการอนุรักษ์ทุมนมนุษย์โดยเฉพาะคนเก่งขององค์กร (Talent) องค์กรก็จะ

ได้เปรียบในเชิงแข่งขัน อยู่รอดและฟันฝ่าวิกฤติต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด การศึกษาในเรื่องของทุนมนุษย์นี้ เป็นการแสวงหาความรู้ในแนวทางหลักคำสอนทาง พระพุทธศาสนาโดยอาศัยหลักโยนิโสมนสิการ เป็นปัจจัยให้เกิดสัมมาทิฐิ ภาวนาเป็นคำบาลี ซึ่งก็คือคำว่า วัฒนา หรือการพัฒนา ดังนั้น คำว่า ภาวนา ในคำสอนทางพระพุทธศาสนา ก็คือ การทำให้เจริญขึ้น การทำให้เกิดขึ้น การบำเพ็ญ การฝึกอบรม หรือเรียกว่า การพัฒนาทำสิ่งที่ยังไม่มีให้มีขึ้น ฉะนั้น ในความเป็นมนุษย์เราขาดอะไร สิ่งที่ดีตัวเรามาเป็นทุนนั้นเพียงพอต่อการดำรงชีวิตอยู่หรือไม่ หากเรามองเชิงกว้างออกไปเป็นกลุ่มใหญ่ องค์กรใหญ่ เราจะต้องพัฒนามนุษย์ให้สมบูรณ์ มนุษย์จึงจะได้ชื่อว่าเป็นสัตว์ที่ประเสริฐ ถ้าเราจะมองทางด้านการผลิตและนักเศรษฐศาสตร์จะมองได้ว่าถ้าทรัพยากรมีมากการผลิตสินค้าและบริการก็ทำได้ง่ายแต่นี้ทรัพยากรหาได้ยากจะอย่างไรที่จะทำให้ทรัพยากรนั้นเกิดประโยชน์มากที่สุด เช่นเดียวกันกับการพัฒนามนุษย์ถ้ามนุษย์มีคุณภาพดีได้ฝึกผลอบรมมีการพัฒนาที่ดีแล้วทุกสิ่งทุกอย่างก็จะดีตามไปด้วยทุกสิ่งทุกอย่างนั้นขึ้นตัวมนุษย์หรือตัวบุคคลนั่นเอง

บรรณานุกรม

- จิราพร สุวรรณเกษม. (2547). เศรษฐศาสตร์จุลภาค. กรุงเทพมหานคร:
 โครงการศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
- พระมหาดรณรงค์ จิตตโสภโณ.(2527). หลักธรรมสำหรับพัฒนาเศรษฐกิจ.
 กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ.

พุทธธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจ. (2550). ฝ่ายเผยแผ่พระพุทธศาสนา กอง
พุทธศาสนศึกษา. จังหวัดนครปฐม. สำนักงานพระพุทธศาสนา
แห่งชาติ.

ชูศักดิ์ จรยุทธวิเศษ. (2548). ระบบเศรษฐกิจและพัฒนาการเศรษฐกิจไทย.
พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ส. เสริมมิตรการพิมพ์.

ประพันธ์ เศวตนันท์. (2549). เศรษฐศาสตร์มหภาค. พิมพ์ครั้งที่ 5. คณะ
เศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จิระประภา อัครบวร. (2552). คุณค่าคนคุณค่างาน. กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์ เต่า (2000).

ชัยวัฒน์ ชยางกูร. (2548). ม.ล.นวัตกรรมสู่วิสัยทัศน์ : ทุนมนุษย์. Innovative
Vision : Human Capital Series. กรุงเทพมหานคร : เอ. อาร์. เนส
ปิซิเพรส.

เพชร ชุมทรัพย์. (2544). หลักการลงทุน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

<https://www.gotoknow.org/posts/380250>

<http://www.fpo.go.th/S-I/Source/ECO/ECO9.htm>

[http://www.suwalaiporn.com/index.php?lay=
show&ac=article&Ntype=4&id=573414](http://www.suwalaiporn.com/index.php?lay=show&ac=article&Ntype=4&id=573414)

[http://mediacenter.mcu.ac.th/data/caipyo/m6/web/pawat/p17.
php](http://mediacenter.mcu.ac.th/data/caipyo/m6/web/pawat/p17.php)

<http://www.google.co.th/url>

การกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรม กับการพัฒนาที่ยั่งยืน

Income Disparity Distribution and Sustainable Development

ภัทรพล ใจเย็น

เดช ชูจันทร์

บทคัดย่อ

ความเหลื่อมล้ำทางรายได้เป็นปัญหาสำคัญของสังคมและประเทศชาติเป็นสิ่งที่ควรได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วนในสังคมปัจจุบัน พร้อมทั้งส่งผลกระทบต่อประชาชนให้ได้รับความเดือดร้อนต่อการกระจายรายได้ที่ไม่เท่าเทียม การพัฒนาแบบบูรณาการ (Integrated) จะทำให้เกิดผลเป็นองค์รวม (Holistic) ที่ประสานกันครบองค์ประกอบมีดุลยภาพ (Balance) ทำให้กิจกรรมของมนุษย์สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ เพื่อความหลุดพ้นความยากจนที่ถาวรยั่งยืนโดยใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและพุทธธรรมที่รู้จักกันในนามพุทธเศรษฐศาสตร์

คำสำคัญ: การกระจายรายได้, ความเป็นธรรม, การพัฒนาที่ยั่งยืน

บทนำ

ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้เป็นปัญหาสำคัญที่ควรได้รับการแก้ไขโดยด่วนและสามารถเห็นได้อย่างชัดเจนในสังคมปัจจุบัน กล่าวคือมีการส่งผลกระทบต่อกลุ่มคนจำนวนหนึ่งทำให้ประชาชนได้รับความเดือดร้อนเนื่องจากความไม่เท่าเทียมทางรายได้รวมถึงสังคมขาดโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดและขาดโอกาสในการเข้าถึงบริการพื้นฐานที่สมควรได้รับ

หากเรามองภาพรวมของประชาสังคมโลก โดยสภาอเมริกาแห่งมหาวิทยาลัยสหประชาชาติ ในกรุงโตเกียวได้ทำการศึกษาพบว่า 2% ของประชากรโลกครอบครองทรัพย์สินทั้งหมด 50% ของโลก ขณะที่ประชากรโลก 50% ของคนยากจนที่สุดในโลกมีทรัพย์สินรวมกันเพียง 1% ขณะเดียวกัน ขณะที่ประชากรโลกที่รวยที่สุด 225 คน มีทรัพย์สินเท่ากับรายได้ของคนจนที่สุดในโลกจำนวน 2,700 ล้านคน หรือ 40% ของประชากรโลก

สำหรับประเทศไทยในปี พ.ศ. 2550 สำนักงานสถิติแห่งชาติสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับความมั่งคั่ง (Wealth) ของครัวเรือนไทยเป็นครั้งแรก โดยครอบคลุมเรื่องการเป็นเจ้าของที่ดิน บ้านรถยนต์และทรัพย์สินทางการเงินอื่น ๆ ร้อยละ 69 ของทรัพย์สินทั้งประเทศอยู่ในความครอบครองของครัวเรือนที่รวยที่สุดซึ่งมีเพียงร้อยละ 20 ของทั้งหมดเท่านั้น ขณะที่ร้อยละ 20 ซึ่งเป็นครัวเรือนที่ยากจนที่สุดมีทรัพย์สินรวมกันเพียงร้อยละ 1 นั่นคือห่างกันถึง 69 เท่า

ดังจะเห็นได้จากภาวะเศรษฐกิจของไทยที่ผ่านมา คือ ยุคก่อนวิกฤติปี 2540 ประเทศไทยมีการขยายตัวที่ดี ทั้งด้านการส่งออก การผลิต รวมทั้งมีการมีการปรับโครงสร้างการผลิต โดยมีความเป็นอุตสาหกรรมมากขึ้น สินค้าอุตสาหกรรมก็เป็นสินค้าที่มีทักษะการผลิตสูงขึ้น (วิศาล บุปผเวส และคณะ, 2539: 4-6) อัตราการขยายของผลผลิตมวลรวมของประเทศ ไทย ในช่วงปี พ.ศ.2502-พ.ศ.2516 เฉลี่ยร้อยละ 8.1 ต่อปี, ปี พ.ศ.2517-พ.ศ.2528 ซึ่งเป็นช่วงที่เศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก อัตราการขยายของผลผลิตมวลรวมของประเทศยังสูงถึงร้อยละ 6.3 ต่อปี และปี พ.ศ.2529-พ.ศ. 2539 อัตราการขยายของผลผลิตมวลรวมของประเทศเฉลี่ยต่อปีของไทย คือ ร้อยละ 9.1 ซึ่งจะเห็นได้ว่า ก่อนเหตุการณ์วิกฤติทางเศรษฐกิจประเทศไทยมีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ดีมาโดยตลอด แม้จะลดลงบ้างในช่วงปี พ.ศ.2539 ซึ่งเป็นช่วงที่เศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลกก็ตาม

นอกจากนี้เศรษฐกิจของประเทศไทยมีเสถียรภาพสูง ทั้งเสถียรภาพของระดับราคาสินค้าเสถียรภาพของอัตราแลกเปลี่ยน และเสถียรภาพของการมีงานทำ แม้เศรษฐกิจจะเจริญเติบโตอย่างไรก็ดี เศรษฐกิจไทยกลับมีปัญหาความไม่สมดุลในหลายด้านโดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่อง การกระจายรายได้ได้ถึงแม้ว่าสัดส่วนคนที่มีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจนลดลง คนจนกลับมีสัดส่วนของรายได้ในระบบเศรษฐกิจน้อยลง โดยคนที่จนที่สุดร้อยละ 20 ของประชากรมีสัดส่วนของรายได้เหลือเพียงร้อยละ 6 ของรายได้ทั้งหมดของประเทศ ในขณะที่คนรวยที่สุดร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด มีสัดส่วนของรายได้ถึงร้อยละ 50 นั้นแสดงให้เห็นว่าการกระจายรายได้ของคนในประเทศแย่ง โดยในขณะที่เศรษฐกิจมีการ

ขยายตัวสูง ทั้งคนรวยและคนจนมีรายได้ที่เพิ่มขึ้น แต่รายได้ที่เพิ่มขึ้นนี้ คนรวยจะมีอัตราการเพิ่มขึ้นมากกว่าของคนจน

นอกจากนี้ ยังมีความแตกต่างระหว่างเมืองกับชนบท การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โครงสร้างการผลิตและการจ้างงาน ความไม่สมดุลของโครงสร้างการผลิตและระดับการศึกษาของคนงาน เศรษฐกิจมหภาคก็ไม่สมดุล

การขาดสมดุล บัญชีเดินสะพัดอย่างต่อเนื่องแสดงถึงความไม่สมดุลระหว่างการออกภายในประเทศและการลงทุน นอกจากนี้ ภาคเอกชนยังมีการพึ่งพาเงินกู้ต่างประเทศสูงมากและเป็นเงินกู้ระยะสั้น แต่เงินที่กู้มานี้ นำมาลงทุนเพื่อหวังผลในระยะยาว ดังนั้น เมื่อการส่งออกและการขยายตัวทางเศรษฐกิจมีอัตราลดลง

ความมั่นใจ ถึงความสามารถในการชำระหนี้ต่างประเทศจึงมีลดลง ทำให้มีความไม่มั่นใจในเสถียรภาพของค่าเงินบาท ที่มีค่าคงที่มาเป็นเวลานาน นำไปสู่การโจมตีค่าเงินบาท และการลดลงของทุนสำรองระหว่างประเทศอย่างรวดเร็ว ทำให้ต้องเปลี่ยนระบบอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศเป็นระบบลอยตัว ค่าของเงินบาทลดลงอย่างมาก ภาระหนี้สินต่างประเทศเพิ่มขึ้นสูงมาก จนเกิดวิกฤติในสถาบันการเงิน มีการชะลอตัวทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรง

ยังเกิดวิกฤติทางเศรษฐกิจ ตมยำกุงในปี 2540 ย้ำให้เห็นว่า แนวทางการพัฒนาประเทศที่ผ่านมาของไทยยังไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ทางเศรษฐกิจที่กล่าวข้างต้นได้ เพราะเกิดการไม่มีเสถียรภาพอย่างรุนแรง การชะงักงันของการขยายตัวทางเศรษฐกิจความยากจนและความไม่เท่า

เทียมกันสูงขึ้น โดยการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ตีตลาดร้อยละ 1.4 และ 10.5 ในปี พ.ศ.2540 และ พ.ศ.2541 ตามลำดับและได้เป็นตัวเลขบวก คือ ร้อยละ 4.5 และ 4.7 ในสองปีต่อมา แล้วกลับลดลงเป็นร้อยละ 1.9 ในปี พ.ศ. 2544 อย่างไรก็ตาม ในช่วงสองปีที่ผ่านมาถือว่า มีการฟื้นตัวของการขยายตัวของเศรษฐกิจ

ในด้านดัชนีราคาผู้บริโภค มีการปรับตัวเพิ่มเป็นร้อยละ 5.5 และ 8.5 ในสองปีหลังวิกฤติ และกลับมาอยู่ในระดับต่ำเช่นในอดีต สัดส่วนหนี้สาธารณะต่อ GDP เพิ่มจากร้อยละ 14.9 ในปีก่อนวิกฤติ เป็นร้อยละ 54 ในปี พ.ศ.2545 และหลังวิกฤติตกลงประมาณเป็นลบมาตลอด สัดส่วนคนจนต่อประชากรกลับมาระดับเดียวกับก่อนเกิดวิกฤติ ทั้งนี้ ความแตกต่างทางรายได้และทางภูมิภาคยังมีสูงอยู่ (สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2546: 11-28) จะเห็นได้ว่า ในสภาวะปัจจุบันบรรลุมิติวิกฤติทางเศรษฐกิจจะยากยิ่งขึ้นกว่าในอดีต

ประเทศไทยของเรานี้มีสารพัดปัญหาสังคมเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา ทั้งปัญหายาเสพติด ปัญหาครอบครัว ปัญหาด้านสุขภาพอนามัย ฯลฯ แต่ที่เห็นได้ชัดเจนและกระทบความเป็นอยู่ของคนในสังคมมากที่สุดก็คงหนีไม่พ้น **“ปัญหาความยากจน”** ที่อยู่คู่กับสังคมไทยมานานแสนนาน ทุกวันนี้ ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศต้องประสบกับภาวะความยากจน อยู่ในภาวะที่ขาดแคลนไม่มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และการมีหนี้สิน ซึ่งสาเหตุของความยากจน ก็เกิดจากการไม่มีงานทำ ประชากรเพิ่มขึ้น อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจต่ำเมื่อเทียบกับอัตราการเติบโตของประชากร ความ

เกียจคร้านและความเฉื่อยชา ลักษณะของอุตสาหกรรม ปัจจัยทางด้านวัฒนธรรมและสังคม ตลอดจนขนาดการกระจายรายได้ที่เหมาะสม

เหตุผลเหล่านี้เป็นความจริงที่ไม่สามารถปฏิเสธได้เลย เพราะถ้าหากประชาชนว่างงานก็ไม่มีรายได้เพื่อนำมาเป็นค่าใช้จ่าย คุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ไม่เท่าเทียมกับคนอื่น ๆ และความยากจนยังก่อให้เกิดปัญหาความไม่มั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ ทั้งเป็นปัญหาสังคม เช่น อาชญากรรม และยังครอบคลุมถึงขาดโอกาสทางการศึกษา การรักษาพยาบาล การไร้ซึ่งอำนาจ และส่งผลทางด้านสุขภาพจิตของบุคคลทำให้เกิดความท้อแท้สิ้นหวังต่าง ๆ ตามมา ดังนั้น จึงสรุปถึงผลเสียของความยากจน ไว้ ดังนี้ 1. ผลเสียต่อบุคคลและครอบครัว ทำให้บุคคลสูญเสียบุคลิกภาพที่ดี ครอบครัวขาดเครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็นแก่การดำรงชีพ ไม่สามารถจะส่งบุตรหลานเล่าเรียนได้เท่าที่ควร 2. เป็นภาระแก่สังคม สังคมต้องอุ้มชูดูแลคนยากจน ทำให้ประเทศชาติไม่สามารถจะทุ่มเทการพัฒนาได้ 3. ทำให้เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองไม่มั่นคง ประเทศที่มีคนยากจนมากก็ไม่สามารถจะพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองได้ เกิดความล่าช้าในการพัฒนาประเทศ เกิดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ และความไม่มั่นคงทางสังคม เกิดปัญหาสังคมอื่นๆ ตามมาเช่น ปัญหาอาชญากรรม

จะเห็นได้ว่าปัญหาความยากจนเป็นปัญหาระดับชาติที่ต้องการความช่วยเหลือ ซึ่งรัฐบาลจะต้องให้ความสำคัญเข้ามาแก้ไขในส่วนของเศรษฐกิจและสังคม เช่น ให้การศึกษา เพราะการศึกษาจะช่วยให้ประชาชนมีความรู้ที่สามารถนำไปใช้ประกอบอาชีพที่มีความก้าวหน้า ส่งเสริมในเรื่อง

ของสุขภาพอนามัย และให้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ ตลอดจนสร้างอาชีพให้แก่ประชาชน เนื่องจากสิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยพื้นฐาน

เมื่อไหร่ก็ตามถ้าหากเรากล่าวถึง "ความยากจน" คนทั่วไปจะหมายถึงความยากจนในเชิงเศรษฐกิจ (Monetary Dimension) นั่นคือพิจารณา ที่ระดับรายได้ หรือฐานะทางเศรษฐกิจของบุคคลว่ามีรายได้ไม่เพียงพอกับการดำรงชีพได้ตาม มาตรฐานขั้นต่ำ หรือมีรายได้ ต่ำกว่า มาตรฐานคุณภาพชีวิตขั้นต่ำที่ยอมรับในแต่ละสังคม เมื่อนิยามความยากจนอิงกับการขาดแคลนรายได้เช่นนี้ เครื่องมือที่ใช้ในการวัดสถานะความยากจนจึงใช้รายได้หรือรายจ่ายของครัวเรือน และแนวทางในการแก้ไขปัญหา ก็จะมุ่งเน้นที่การเพิ่มรายได้ของครัวเรือน โดยการปรับปรุง และเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ปัจจัยการผลิตและกระบวนการผลิต สินค้าและบริการที่ดำเนินการโดยคนจน การปรับปรุงสภาพแวดล้อมของตลาดในด้านต่าง ๆ ให้เอื้ออำนวยต่อคนจน ตลอดจน การให้เงินอุดหนุนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น เบี้ยยังชีพคนชรา เป็นต้น

สถานการณ์ความยากจนในทวีปเอเชีย จะเห็นได้ว่า 10 อันดับประเทศยากจนที่สุดในเอเชีย มีดังนี้

1. อัฟกานิสถาน 2. นครองแซมบี 3. ทั้งอันดับ 1 ของเอเชีย และอันดับ 1 ของโลก
2. พม่า
3. เนปาล
4. บังคลาเทศ
5. ทาจิกิสถาน
6. กัมพูชา
7. เกาหลีเหนือ
8. ลาว
9. คีร์กีสถาน
10. ทิมอเรสเต

ความยากจน ในสังคมไทย

ความยากจนเป็นปัญหาสังคมไทยมานานกว่า 20 ปี คนจนในที่นี้ จึงหมายถึงคนที่มีรายได้น้อยไม่พอต่อการยังชีพขั้นพื้นฐาน ซึ่งมีประมาณ 1 ใน 3 ของประชากร หรือ ประมาณ 18 ล้านคน ของประชากรทั้งหมดในช่วง นั้น หลังจากนั้นมาเศรษฐกิจก็เติบโตอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในช่วงปี 2531 ได้ช่วยให้จำนวนคนยากจนในประเทศลดน้อยลง แต่มาในช่วงปี 2540 จนถึง ปี 2549 นั้น จากข้อมูลล่าสุดของสำนักงานคณะกรรมการ พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ รายงานว่า ประเทศไทยยังคงมีคนจนที่มีรายได้น้อยต่ำกว่า 1,386 บาท/เดือน อยู่ถึงร้อยละ 10% หรือประมาณ 6 ล้านกว่าคนและหากถ้าวัดคนที่เกือบจะจน ที่มีรายได้น้อยไม่เกิน 1,600 บาท/เดือน ด้วยแล้วยังมีอีกประมาณ 8 ล้านกว่าคน หากรวมแล้วประเทศไทย จะมีคนจนทั้งหมดเกือบ 15 ล้านคน ทั่วประเทศ

ในปี 2553 ประเทศไทยเรามี “คนจน” อยู่ทั้งสิ้นราว 5.1 ล้านคน โดยนิยามของ “คนจน” เหล่านี้หมายถึงคนที่มีค่าใช้จ่ายเพื่อการอุปโภค บริโภคไม่เกิน 1,678 บาท/คน/เดือน หรืออาจคำนวณออกมาได้เป็นไม่เกิน ราว 56 บาท/คน/วัน ในปี 2553

ปัจจุบัน ได้มีแนวคิดใหม่ในการแก้ไขปัญหาความยากจน โดยใน มุมมองใหม่นี้มิได้พิจารณาเฉพาะการมีรายได้น้อยหรือการบริโภค น้อย เท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงมิติอื่น ๆ ที่มีใช้ตัวเงิน (Non-monetary Dimension) ดังที่ปรากฏอยู่ในคำนำของรายงาน การพัฒนาโลก ว่าด้วยการขจัดความยากจน ดังนี้

ความยากจน มิได้จำกัดแต่เพียงการมีรายได้น้อยและการบริโภค น้อยเท่านั้น หากยังครอบคลุมถึงการขาดโอกาสด้านการศึกษา การ รักษาพยาบาล และโอกาสอื่นในการพัฒนาคน การไร้ซึ่งอำนาจ การขาด สิทธิขาดเสียง ตลอดจนการตกอยู่ในความเสี่ยงและความหวาดกลัว

เมื่อนิยามความยากจนอิงกับมิติด้านอื่น ๆ ที่กว้างขึ้น เช่น ความ ขาดแคลนโอกาสในด้านต่าง ๆ และขาดแคลนอำนาจและสิทธิ ของบุคคล เครื่องมือที่ใช้ในการวัดสถานะความยากจนจึงกว้างขึ้นเช่นกัน นั่นคือดูที่ ศักยภาพของคนจนว่าได้รับการเสริมสร้าง และพัฒนาอย่างไร เช่น การ ขยายโอกาสในการเข้าถึงบริการพื้นฐานทางสังคมต่าง ๆ ของรัฐ อาทิ การศึกษา การสาธารณสุข ควบคู่ไปกับการเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงปัจจัย การผลิต เช่น ที่ดิน หุ่น และตลาด ตลอดจนการกระจายอำนาจการบริหาร จัดการ ทรัพยากรและอำนาจทางการเมืองให้กับท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมมากขึ้น

สรุป “ความยากจนหรือคนจน” มิได้จำกัดเฉพาะ “คนจน” ที่ ขัดสนทางเศรษฐกิจหรือด้านรายได้ในการยังชีพเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึง ความยากจนเชิงโครงสร้างที่เกิดจากความขัดสนในหลาย ๆ ด้าน ที่มีผลทำ ให้ขาดศักยภาพในการดำรงชีวิต

ทั้งการขาดการศึกษา การขาดทรัพยากร ขาดที่ดินทำกินหรือ ที่ดินทำกินมีขนาดเล็ก การขาดการรวมกลุ่มและการมีส่วนร่วมทางการเมือง การขาดข้อมูลข่าวสารความรู้ในการประกอบอาชีพ รวมทั้งการมี ภาวะการพึ่งพาสูงและไม่สามารถเข้าถึงบริการของรัฐและความช่วยเหลือ ต่าง ๆ ของรัฐ อันนำไปสู่ความไม่เสมอภาคทางเศรษฐกิจและสังคม

สาเหตุของการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรมซึ่งนำไปสู่ความยากจน

สาเหตุของความของการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรมนั้นมีหลายสาเหตุ สามารถสรุปได้เป็น 2 ประการ ดังต่อไปนี้

1. สาเหตุจากปัจจัยภายใน ได้แก่

- 1.1 การมีความรู้ความสามารถในการทำงาน เนื่องจากการขาดโอกาสในการศึกษาและพัฒนา ทักษะต่าง ๆ
- 1.2 การขาดโอกาสในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์
- 1.3 การมีปัญหาสุขภาพอนามัย
- 1.4 การมีภาระ ในการเลี้ยงดูครอบครัว
- 1.5 การมีทรัพย์สินและที่ดินในการประกอบอาชีพ

2. สาเหตุจากปัจจัยภายนอก ได้แก่

- 2.1 รัฐบาลทำการเน้นพัฒนาเมืองมากกว่าพัฒนาชนบทหรือการพัฒนาชนบท
- 2.2 การเน้นแต่ทุนทางกายภาพโดยขาดการส่งเสริมทุนทางสังคม
- 2.3 รัฐบาลเน้นการเน้นการพัฒนาส่งเสริมอุตสาหกรรมมากกว่าการเกษตร
- 2.4 รัฐบาลทำการจัดสรรโดยเน้นการจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ เพื่อการพาณิชย์โดยไม่ได้คำนึงถึงความยั่งยืน
- 2.5 รัฐบาลการเน้นเป้าหมายการเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจมากกว่าการกระจายรายได้ให้กับประชากร

2.6 รัฐบาลมีการเน้นการเปิดประเทศมากขึ้นไปในขณะที่ยังไม่มีการรองรับผลกระทบ ในด้านต่าง ๆ ที่ตีพอกระบวนการทางกฎหมายที่เป็นตัวสร้างความเหลื่อมล้ำในสังคม

2.7 ระบบราชการไม่เอื้อต่อการแก้ปัญหา ความยากจนทั้งในแง่ขั้นตอนในการปฏิบัติงานที่ซับซ้อนและล่าช้า

2.8 ความซ้ำซ้อนของระบบของหน่วยงานต่าง ๆ ในขั้นตอนการปฏิบัติกร

2.9 ความไม่สอดคล้องกันของแผนงานและงบประมาณในระดับต่าง ๆ

กระจายรายได้ที่เป็นธรรมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

การพัฒนาที่ยั่งยืน ทำให้โลกทั้งโลกซึ่งประกอบด้วยมนุษย์และสิ่งแวดล้อมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ความยั่งยืนเป็นของมนุษย์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และระบบสังคม จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อคนในสังคมนั้นเกิดมี “ปัญญา” ที่หมายถึง ความเข้าใจทุกสิ่งทุกอย่าง ที่เป็นไปตามสภาวะหรือธรรมชาติที่แท้จริงของสิ่งต่าง ๆ ทำให้สามารถละกิเลสและเดินตามทางสายกลาง เพื่อมุ่งสู่การบริโภคแต่เพียงพอดี (Optimal Consumption) กล่าวคือบริโภควัตถุเพียงความจำเป็นในการรักษาสุขภาพให้ดีด้วยความไม่ประมาท ซึ่งการดำรงตนในลักษณะนี้จะทำให้ความยั่งยืนเกิดขึ้นได้เอง การพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การพัฒนาทางปัญญา ของมนุษย์ในแต่ละรุ่นเพื่อให้สามารถเข้าใจธรรมชาติตามสภาพแห่งความเป็นจริงทุกๆ ด้าน ในระดับที่สูงขึ้นไปเรื่อย ๆ แล้วมนุษย์ผู้นั้นก็จะใช้ชีวิตได้อย่าง

สอดคล้องกับธรรมชาติ ซึ่งจะทำให้เกิดความสุขที่มาจากความสงบเย็น หรือ “ศานติสุข” ที่มีเป้าหมายสุดท้ายคือนิพพานหรือชีวิตที่ปราศจากทุกข์อย่างถาวร

แนวคิดของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ได้อธิบายการพัฒนาอย่างยั่งยืนว่า “การพัฒนาอย่างยั่งยืนมีลักษณะที่เป็นบูรณาการ (Integrated) คือทำให้เกิดเป็นองค์รวม (Holistic) หมายความว่า องค์ประกอบทั้งหลายที่เกี่ยวข้องจะต้องมาประสานกันครบองค์และมีลักษณะอีกอย่างหนึ่ง คือ มีดุลยภาพ (Balance) หรือพูดอีกนัยหนึ่ง คือ การทำให้กิจกรรมของมนุษย์สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ”

การประชุมของโลกว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน ณ นคร โจฮันเนสเบิร์ก ประเทศแอฟริกาใต้ คณะอนุกรรมการการอนุวัติตามแผนปฏิบัติการ และการพัฒนาอย่างยั่งยืนร่วมกับสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย ได้หาข้อยุติด้าน คำนิยามของการพัฒนาอย่างยั่งยืนว่า “การพัฒนาอย่างยั่งยืนในบริบทไทย เป็นการพัฒนาที่ต้องคำนึงถึงความเป็นองค์รวมของทุก ๆ ด้านอย่างสมดุล บนพื้นฐานของทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมไทยด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกกลุ่ม ด้วยความเอื้ออาทร เคารพซึ่งกันและกัน เพื่อสามารถในการพึ่งตนเอง และคุณภาพชีวิตที่ดี อย่างเท่าเทียมกัน”

รัฐบาล ก็ได้มีการจัดตั้งสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้เข้ามาประสานความช่วยเหลือในด้าน เศรษฐกิจของผู้ประสบปัญหา ด้วยแนวทางการกระจายรายได้ที่เป็นธรรมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมีข้อสรุปดังนี้

1. มีการส่งเสริมนโยบายเศรษฐกิจระดับชาติ หรือระดับมหภาค ให้เอื้อต่อการแก้ไขปัญหาการกระจายรายได้ที่เป็นธรรมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เช่น การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้เข้มแข็งและยั่งยืน การส่งเสริมเศรษฐกิจในอาชีพเกษตรกรรม การเพิ่มรายจ่ายภาครัฐในการจัดบริการพื้นฐานทางสังคมแก่คนจน และผู้ด้อยโอกาส เป็นต้น

2. การเพิ่มศักยภาพและโอกาสของคนยากจนให้เพิ่มขึ้น เช่น การเปิดเวทีประชาคมท้องถิ่น การขยายเครือข่ายและศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน การถ่ายทอด ความรู้จากปราชญ์ชาวบ้าน, การปรับใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับเทคโนโลยีสมัยใหม่อย่างเหมาะสม เป็นต้น

3. มีการพัฒนาระบบคุ้มครองทางสังคมและผู้ด้อยโอกาส เช่น การขยายขอบเขตการประกันสังคมและการมีสวัสดิการให้ครอบคลุมผู้ยากจนและผู้ด้อยโอกาส เป็นต้น

4. จัดให้มีสวัสดิการโดยชุมชน เช่น การเตรียมความพร้อมในการสร้างหลักประกันทางสังคมแก่ประชากรแต่ละช่วงวัย โดยเน้นผู้สูงอายุเป็นสำคัญ

5. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสมและยุติธรรม เช่น การจัดระบบของการเกษตร การประมง ป่าไม้ชุมชน

6. การปรับปรุงระบบบริหารภาครัฐเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน เช่น การปรับกระบวนการทัศน์และบทบาทหน่วยงานภาครัฐทั้งหน่วยงานส่วนกลางและระดับท้องถิ่น การจัดทำแผนงาน/โครงการที่มีลักษณะเป็นองค์รวม ปรับปรุงระบบงบประมาณ และการจัดทำโครงการต่าง ๆ ที่เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงปัญหาความยากจน

แนวทางแก้ไขปัญหาการกระจายรายได้ที่เป็นธรรมเพื่อแก้ปัญหาความยากจน นั่นคือ “โครงการเศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งเป็นโครงการในพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเน้นในเรื่องนี้โดยตรง

เศรษฐกิจพอเพียง จึงเป็นปรัชญาที่ชี้แนวทางการดำรงชีวิต ที่ในหลวงมีพระราชดำรัสแก่ชาวไทยนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 เป็นต้นมา และถูกพูดถึงอย่างชัดเจนในวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2540 เพื่อเป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของประเทศไทย ให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนในกระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในสังคม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีกระแสพระราชดำรัสให้ผู้บริหารประเทศและประชาชน เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาที่สมดุล มีการพัฒนาเป็นลำดับขั้น ไม่เน้นเพียงการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วมาเป็นเวลานานแล้ว เช่น พระบรมราโชวาทเมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม 2517 ที่ว่า "ในการพัฒนาประเทศนั้นจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น เริ่มด้วยการสร้างพื้นฐาน คือความมีกินมีใช้ของประชาชนก่อน ด้วยวิธีการที่ประหยัดระมัดระวัง แต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อพื้นฐานเกิดขึ้นมั่นคงพอควรแล้ว..... การช่วยเหลือสนับสนุนประชาชนในการประกอบอาชีพและตั้งตัวให้มีความพอกินพอใช้ก่อนอื่นเป็นพื้นฐานนั้น เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งยวด เพราะผู้ที่มีอาชีพและฐานะเพียงพอ ที่จะพึ่งตนเองย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าระดับที่สูงขึ้นต่อไปได้โดยแน่นอน ส่วนการถือหลักที่จะส่งเสริมความเจริญ ให้ค่อยเป็นค่อยไปตามลำดับด้วยความรอบคอบระมัดระวังและประหยัดนั้น ก็เพื่อป้องกันการผิดพลาดล้มเหลว" และพระราชดำรัสเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2517 “...ให้เมืองไทยอยู่แบบพอ

อยู่พอกิน ไม่ใช่ว่าจะรุ่งเรื่องอย่างยอด แต่ว่ามีควมพอยู่พอกิน มีควมสงบเปรียบเทียบกับประเทศอื่น ๆ ถ้าเรารักควมพอยู่พอกินนี้ได้ เราก้จะยอดยิ่งยวด...”

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนี้ เป็นการชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนทั้งแนวทางปฏิบัติและตัวอย่างการประยุกต์ที่เกิดขึ้น โดยปรัชญาใช้ได้ทั้งระดับปัจเจกชน ครอบครัว ชุมชน ประเทศ ในที่นี้มองในแง่ การบริหารเศรษฐกิจ (ระดับประเทศ) เป็นการมองโลกในลักษณะที่เป็น พลวัต มีการเปลี่ยนแปลง มีความไม่แน่นอน และมีความเชื่อมโยงกับกระแส โลก คือไม่ใช่ปิดประเทศ แต่ในขณะที่เดียวกันก็ไม่ใช่เสรีเต็มที่ไม่มีการ ควบคุมดูแล ไม่ใช่อยู่อย่างโดดเดี่ยวหรืออยู่โดยพึ่งพิงภายนอกทั้งหมด คุณลักษณะเน้นการกระทำที่พอประมาณบนพื้นฐานของควมมีเหตุมีผล และการสร้างภูมิคุ้มกัน

ควมพอเพียง คือ ควมพอประมาณ ควมมีเหตุมีผล มีระบบ ภูมิคุ้มกันที่ดีต่อผลกระทบของการเปลี่ยนแปลง หากขาดองค์ประกอบใดก้ ไม่เป็นควมพอเพียงที่สมบูรณ์

ควมพอประมาณ คือ ควมพอดี กล่าวอย่างง่าย ๆ ว่าเป็นการ ยืนได้โดยลำแข้งของตนเอง โดยมีการกระทำไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป ในมิติต่าง ๆ เช่น การบริโภค การผลิตอยู่ในระดับสมดุล การใช้จ่าย การ ออมอยู่ในระดับที่ไม่สร้างควมเดือดร้อนให้กับตนเอง พร้อมรับการ เปลี่ยนแปลง

ควมมีเหตุมีผล หมายควมว่า การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับควม พอประมาณในมิติต่าง ๆ จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุมีผล ต้องเป็นการมอง

ระยะยาว คำนึงถึงความเสี่ยง มีการพิจารณาจากเหตุปัจจัยและข้อมูลที่ เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิด

การมีภูมิคุ้มกันในตัวดีพอสมควร พลวัตในมิติต่าง ๆ ทำให้มีการ เปลี่ยนแปลงในสภาวะต่าง ๆ อย่างรวดเร็วขึ้น จึงต้องมีการเตรียมตัวพร้อม รับผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ การ กระทำที่เรียกได้ว่าพอเพียงไม่คำนึงถึงเหตุการณ์และผลในปัจจุบัน แต่ จำเป็นต้องคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นใน อนาคต ภายใต้ข้อจำกัดของข้อมูลที่มีอยู่ และสามารถสร้างภูมิคุ้มกันพร้อม รับการเปลี่ยนแปลง

ทั้งนี้ เงื่อนไขการปฏิบัติ ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงคือ การมี ความรอบรู้รอบคอบระมัดระวัง มีคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต

ความรู้ คือ มีความรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ อย่างรอบด้าน ในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นประโยชน์พื้นฐานเพื่อนำไปใช้ในการ ปฏิบัติอย่างพอเพียง การมีความรอบรู้ย่อมทำให้มีการตัดสินใจที่ถูกต้อง

ความรอบคอบ คือ มีการวางแผน โดยสามารถที่จะนำความรู้และ หลักวิชาต่าง ๆ มาพิจารณาเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน

ความระมัดระวัง คือ ความมีสติ ตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงที่ เกิดขึ้นได้ ในการนำแผนปฏิบัติที่ตั้งอยู่บนหลักวิชาต่าง ๆ เหล่านั้นไปใช้ในทาง ปฏิบัติ โดยเป็นการระมัดระวังให้รู้เท่าทันเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย

ในส่วนของคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต ซึ่งคลุมคนทั้งชาติ รวมทั้ง เจ้าหน้าที่ นักวิชาการ นักธุรกิจ มีสองด้านคือ ด้านจิตใจ/ปัญญาและด้าน กระทำ ในด้านแรกเป็นการเน้นความรู้คู่คุณธรรมตระหนักในคุณธรรม มี

ความซื่อสัตย์สุจริต และมีความรอบรู้ที่เหมาะสม ส่วนด้านการกระทำหรือแนวทางดำเนินชีวิต เน้นความอดทน ความเพียร สติ ปัญญา และความรอบคอบ เนื่องในนี้จะทำให้การปฏิบัติตามเนื้อหาของความพอเพียงเป็นไปได้

จากวิกฤติเศรษฐกิจในปี 2540 แสดงให้เห็นปัญหาในการแนวทางพัฒนาเศรษฐกิจ และการบริหารเศรษฐกิจทั้งภาครัฐและเอกชน ที่ผ่านมายังไม่มีความสมดุล ไม่สอดคล้องกับพระราชดำรัส จึงได้มีการประมวลพระราชดำรัสเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อเป็นแนวคิดใหม่ในการพัฒนาประเทศและได้สรุปเป็นหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และขอพระบรมราชานุญาตใช้เป็นกรอบในการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับ ที่ 9 – 11 ในปัจจุบัน

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียงหมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็น ที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้ความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มี

สติ ปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

ต่อมาสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิในทางเศรษฐกิจและสาขาอื่น ๆ มาร่วมกันประมวลและกลั่นกรองพระราชดำรัสเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อบรรจุใน “แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9-11 ซึ่งเป็นฉบับปัจจุบัน” และได้จัดทำเป็นบทความเรื่อง “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” และได้นำความกราบบังคลทูลพระกรุณาขอพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัย เมื่อวันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ. 2542 โดยพระองค์ทรงพระกรุณาปรับปรุงแก้ไขพระราชทานและทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นำบทความที่ทรงแก้ไขแล้วไปเผยแพร่ เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนประชาชนโดยทั่วไป เมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน พ.ศ. 2542

จากนั้นปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงได้รับการเชิดชูเป็นอย่างสูงจากองค์การสหประชาชาติ ว่าเป็นปรัชญาที่มีประโยชน์ต่อประเทศไทย และนานาประเทศ และสนับสนุนให้ประเทศสมาชิกยึดเป็นแนวทางสู่การพัฒนาแบบยั่งยืน โดยมีนักวิชาการและนักเศรษฐศาสตร์หลายท่านที่เห็นด้วยกับแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

เราจะเห็นได้ว่า การแก้ไขปัญหาการกระจายรายได้ที่เป็นธรรมเพื่อความหลุดพ้นที่ยั่งยืนของ ในหลวงรัชสมัยของปวงชนชาวไทย ท่าน

ทรงมองการณ์ไกลในการช่วยเหลือในด้านนี้เสมอมา ทำให้เกิดการต่อยอดของโครงการ และรวมถึงหน่วยงานความช่วยเหลือต่าง ๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม จึงเห็นได้ว่าสังคมไทยนั้นยังคงเล็งเห็นถึงความสำคัญในการช่วยเหลือและเยียวยาแก้ไขปัญหาความยากจนอยู่มาก

นอกจากนี้ พระพุทธศาสนาก็มีส่วนช่วยในการแก้ปัญหาความยากจนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยใช้หลักธรรมของพระพุทธองค์มีหลักธรรมเป็นต้นว่า “ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2554: 123) ประโยชน์อันพึงได้รับในปัจจุบัน คือ

1. อุฏฐานสัมปนา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น ในการประกอบกิจเลี้ยงชีวิตที่ดี ในการศึกษาเล่าเรียนที่ดี ในการทำธุระหน้าที่ของตนที่ดี
2. อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา คือรักษาทรัพย์ที่แสวงหามาได้ ด้วยความหมั่นไม่ให้เป็นอันตรายก็ดี รักษาการงานของตนไม่ให้เสื่อมไปก็ดี
3. กัลยาณมิตตตา ความมีเพื่อนเป็นคนดี ไม่คบคนชั่ว
4. สมชีวิตตา ความเลี้ยงชีวิตตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่หามาได้ ไม่ฝืดเคืองนัก ไม่ให้พุ่มพายนัก

หลักการเก็บรักษาทรัพย์ตามเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ

หลักการเก็บรักษาทรัพย์ เรียกตามภาษาธรรมะว่า อารักขสัมปทา ความถึงพร้อมด้วยการรักษา หมายถึงการรู้จักคุ้มครองเก็บรักษาโภคทรัพย์ที่ตนได้ทำไว้ด้วยความขยันหมั่นเพียรโดยชอบธรรมด้วยกำลังแรงงานของตนไม่ให้เป็นอันตรายสูญหายโดยมิใช่เหตุ ดังที่พระพุทธองค์ได้ทรงแสดง

ความหมายไว้ในคัมภีร์อังคตตรนิกาย อัฐกนิบาต ว่า “อารักขสัมปทา คือ กุลบุตรมีโรคทรัพย์ที่หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร สั่งสมไว้ด้วยกำลัง แขนอย่างอาบเหงื่อต่างน้ำ เป็นของชอบธรรมได้มาโดยชอบธรรม เขา จัดการรักษาคุ้มครองโรคทรัพย์เหล่านั้น โดยพิจารณาว่า ทำอย่างไร พระราชาผู้นำประเทศจะไม่พึงริบโรคเหล่านี้ของเราเสีย พวกโจรไม่พึงลัก ไปเสีย ไฟไม่พึงไหมเสีย น้ำไม่พึงพัดพาไปเสีย ทายาทที่โหดร้ายจะไม่พึงเอา ไปเสีย” นี้เรียกว่า **อารักขสัมปทา**

กล่าวในเชิงปฏิบัติของอารักขสัมปทา คือ

1. การใช้ทรัพย์ให้เป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิตอย่างถูกต้อง
2. การเก็บออมรักษาทรัพย์ไว้เพื่อเป็นประโยชน์ในกาลข้างหน้า
3. การประหยัด การกระหมัดกระแหม การเก็บเล็กผสมน้อยเพื่อ

เป็นทุนก้อนใหญ่

หลักธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จในหน้าที่การงาน คือ หลักอิทธิบาท

4 ซึ่งประกอบด้วย

1. ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น
2. วิริยะ ความเพียรประกอบสิ่งนั้น
3. จิตตะ เอาใจฝึกใฝ่ในงานสิ่งนั้น
4. วิมังสา หมั่นตรិตรอง พิจารณาหาเหตุผลในสิ่งนั้น

สรุป

“ความยากจนหรือคนจน” มิได้จำกัดเฉพาะ “คนจน” ที่ขัดสนทางเศรษฐกิจหรือด้านรายได้ในการยังชีพเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงความยากจนเชิงโครงสร้างที่เกิดจากความขัดสนในหลาย ๆ ด้าน ที่มีผลทำให้ขาดศักยภาพในการดำรงชีวิต ทั้งการขาดการศึกษา การขาดทรัพยากร ขาดที่ดินทำกินหรือที่ดินทำกินมีขนาดเล็ก การขาดการรวมกลุ่มและการมีส่วนร่วมทางการเมือง การขาดข้อมูลข่าวสารความรู้ในการประกอบอาชีพ รวมทั้งการมีภาระการพึ่งพาสูงและไม่สามารถเข้าถึงบริการของรัฐและความช่วยเหลือต่าง ๆ ของรัฐ อันนำไปสู่ความไม่เสมอภาคทางเศรษฐกิจและสังคม ดังนั้นจำเป็นจะต้องมีการพัฒนาประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาที่ยั่งยืนมีลักษณะที่เป็นบูรณาการ (Integrated) คือทำให้เกิดเป็นองค์รวม (Holistic) หมายความว่า องค์ประกอบทั้งหลายที่เกี่ยวข้องจะต้องมาประสานกันครบองค์ และมีลักษณะอีกอย่างหนึ่ง คือ มีดุลยภาพ (Balance) หรือพูดอีกนัยหนึ่ง คือ การทำให้กิจกรรมของมนุษย์สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของธรรมชาติเพื่อความหลุดพ้นความยากจนที่ถาวรโดยใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและพุทธธรรมที่รู้จักกันในนามพุทธเศรษฐศาสตร์

บรรณานุกรม

- วิศาล บุปผเวส, ธีรภัฏพงศ์ ทองภักดี, อัจฉนา วัฒนานุกิจ. (2539). การศึกษาและวิเคราะห์ผลกระทบของการลงทุนจากต่างประเทศ. ม.ป.ท..
- สมพร ศิลป์สุวรรณ, ธีรภัฏพงศ์ ทองภักดี. (2554). ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับสังคมไทย. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาเศรษฐกิจพอเพียงสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ธีรภัฏพงศ์ ทองภักดี. (2554). นโยบายสาธารณะเพื่อพัฒนาการเศรษฐกิจ. กรุงเทพฯ: คณะพัฒนาการเศรษฐกิจ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สุกัญญา หุตะเศรณี. (2535). วิธีการวัดความยากจนและการกระจายรายได้และแนวทางปรับปรุงวิธีการวัด : เอกสารประกอบการบรรยาย. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- เมธี ครองแก้ว; ปราณี ทินกร. (2528). สภาวะความยากจนและการกระจายรายได้ในประเทศไทย 2518/19 และ 2524. กรุงเทพฯ : คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. กองศึกษาและเผยแพร่การพัฒนา. (2537). รายงานการศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาความยากจนและการกระจายรายได้ของกลุ่มแรงงานรับจ้างการเกษตรที่ไร้ที่ทำกิน. กรุงเทพฯ : กองศึกษาและเผยแพร่การพัฒนา สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2554). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 20. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด.

Oey Astra Meesook. (1974). Income distribution statistics for Thailand, Malaysia and Indonesia Bangkok, Faculty of Economics, Thammasat University.

Bandid Nijathaworn. (1983). A multi-sectoral model of growth; income distribution and basic needs in Thailand. N.P.

ทฤษฎีอรรถประโยชน์ในมุมมองของโทณปากสูตร

Utility Theory in the View of Tonnapakasutra

พระคมสัน เจริญวงศ์

บทคัดย่อ

อรรถประโยชน์กับโทณปากสูตรกล่าวถึงเรื่องพฤติกรรม การบริโภคของผู้บริโภคหรือมนุษย์ทุกคนในโลกนี้ที่ยังมีความต้องการอยากได้ ทั้งสองเรื่องมีมุมมองคล้ายคลึงกัน ให้เหตุผลคล้ายกัน เป็นเรื่องของ การบริโภคที่เมื่อบริโภคเข้าไปแล้วย่อมได้รับอรรถประโยชน์ทั้งหมด (TU) หากบริโภคเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ อรรถประโยชน์ทั้งหมดก็จะสูงขึ้นตาม และเมื่อถึงจุด อิ่มตัวอรรถประโยชน์ทั้งหมดก็จะลดลงซึ่งเป็นไปตามกฎลดลงของ อรรถประโยชน์หน่วยสุดท้าย (Law of Diminishing Marginal Utility) พระพุทธเจ้าทรงตรัสโทณปากสูตรกล่าวถึงการประมาณในโภชนะคือการ กินหรือการบริโภค หากบริโภคมากก็จะมีผลต่อร่างกาย ทำให้เกิด โรคอ้วน ร่างกายไม่กระปี้กระเป่า เกิดเวทนาจากการกินมากขึ้น ดังนั้น พระพุทธเจ้าจึงตรัสให้มีสติอยู่ทุกเมื่อเกี่ยวกับการบริโภค และชี้ประโยชน์ จากการรู้จักประมาณในการบริโภค คือ มีเวทนาเบาบาง แก่ช้า ครอบอายุ ได้ยืนนาน เป็นต้น ทั้งอรรถประโยชน์และโทณปากสูตรกล่าวเหมือนกันคือ เมื่อบริโภคเข้าไปจำนวนมาก ๆ จะทำให้เกิดการอึดจนเกิดเวทนาและจากการอ้อยจะทำให้เกิดความอึดอึดเมื่อบริโภคจำนวนมากเกินความจำเป็น

คำสำคัญ: อรรถประโยชน์, มุมมอง, โทณปากสูตร

บทนำ

โทณปากสูตรเป็นพระสูตรว่าด้วยการประมาณในโภชนะ พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนพระเจ้าปเสนทิโกศลเกี่ยวกับการบริโภคอาหารให้รู้จักประมาณต่อความต้องการของร่างกาย ไม่ให้บริโภคน้อยเกินไป หรือ บริโภคมากเกินไป ให้บริโภคเพียงแค่พอดี พออิ่ม พอประมาณ จะส่งผลดี ต่อสุขภาพร่างกาย ตามปกติร่างกายของมนุษย์สามารถบริโภคอาหารในแต่ละ มื้ออย่างจำกัด ซึ่งโดยปกติในแต่ละวันคนเราต้องการบริโภคอาหาร 3 มื้อ และร่างกายต้องการแคลอรีจากอาหารเพื่อการเจริญเติบโตและซ่อมแซม ร่างกายอย่างจำกัด ผู้ชายต้องการแคลอรีจากอาหารต่อวัน ประมาณ 2,000-2,500 แคลอรี ผู้หญิงต้องการแคลอรีจากอาหารต่อวัน ประมาณ 1,500-2,000 แคลอรี ทั้งนี้การต้องการแคลอรีของแต่ละคนขึ้นอยู่กับ กิจกรรมที่ทำในแต่ละวันอีกด้วย เช่น อายุ น้ำหนัก ส่วนสูง กิจกรรมที่เผา ผลาญแคลอรี อาทิ การออกกำลังกาย ทำงาน เดิน วิ่ง เล่นกีฬา เป็นต้น (ปวีณภัทร นิธิตันติวัฒน์ และคณะ, 2560, 122) การบริโภคเป็นการบริโภค แต่พอประมาณเป็นไปตามหลักทางสายกลาง เน้นการบริโภคโดยใช้ปัญญา ไม่เบียดเบียนตนเอง ผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม เป็นการบริโภคเพื่อตอบสนอง ความจำเป็นตามธรรมชาติของร่างกายหรือความจำเป็นขั้นพื้นฐานเท่านั้น มิใช่การบริโภคเพื่อสนองความต้องการความอยากซึ่งกระตุ้นให้เกิดกิเลส ตัณหาและเป็นหนทางให้เกิดทุกข์ มนุษย์มีความต้องการไม่มีที่สิ้นสุด เรียกว่าเป็นคนไม่เต็ม คือไม่รู้จักพอ มนุษย์มีความรู้สึกว่าตนเองยังพร่องอยู่ เสมอจึงแสวงหาในสิ่งทีตนต้องการอย่างไม่สิ้นสุด เหมือนพระพุทธพจน์ที่ว่า “นตถิ ตณฺหา สมา นที : ไม่มีแม่น้ำใดเสมอเหมือนแม่น้ำคือตัณหาความ

ทะยานอยาก” แม่น้ำทั่วไปนั้นยังมีวันเต็มและเอ่อล้น แต่ความต้องการ ทะยานอยากของมนุษย์นั้นไม่เคยเต็มไม่รู้จักพอ เมื่อได้สิ่งหนึ่งแล้วก็ต้องการ อีกสิ่งหนึ่งและสิ่งอื่น ๆ เพิ่มขึ้นไปเรื่อย ๆ นี่คือธรรมชาติของมนุษย์ ดังนั้น การสนองความต้องการของมนุษย์โดยการแสวงหาสิ่งที่ต้องการนั้นจึงไม่มีวัน สิ้นสุด (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2537, 47)

ทฤษฎีอรรถประโยชน์

ทฤษฎีอรรถประโยชน์ (Utility Theory) เป็นทฤษฎีที่พยายาม อธิบายให้เห็นว่าใน สถานการณ์หนึ่ง ๆ ที่ผู้บริโภคเผชิญอยู่ด้วยเงินจำนวน จำกัดและราคาสินค้าที่เป็นอยู่ ผู้บริโภคจะจับจ่ายใช้สอยเงินที่ตนมีอยู่ซื้อ สินค้าเป็นจำนวนเท่าใด และถ้าเขาจำเป็นต้องเลือกที่จะใช้เงินซื้อสินค้า มากกว่าหนึ่งชนิดแล้วเขาควรจัดสรรเงินอย่างไร โดยมีข้อสมมติพื้นฐาน ว่าผู้บริโภคทุกคนเป็นผู้ที่มีเหตุผล จะทำการใด ๆ โดยมุ่งให้ความพอใจของตนมีระดับสูงสุดเสมอ และความพอใจเป็นสิ่งที่วัดออกมาเป็นหน่วยที่ แน่นนอนได้ โดยกำหนดหน่วยเป็นยูทิล (Util) (นภดล รัมโพธิ์, 2555, 12)

อรรถประโยชน์ที่ผู้บริโภคได้รับจากการบริโภคสินค้าและจำนวน ย่อมมีความแตกต่างกันไป ค่าอรรถประโยชน์ดังกล่าวนี้เราเรียกว่า “อรรถประโยชน์ทั้งหมด (Total Utility)” เมื่อผู้บริโภคบริโภคสินค้า เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ อรรถประโยชน์ทั้งหมดของผู้บริโภคย่อมสูงขึ้นตามลำดับ เช่น เมื่อนายป่าเทร็ปประทานข้าวผัด 1 จาน ได้รับอรรถประโยชน์ 7 ยูทิล ถ้านายป่าเทร็ปประทานข้าวผัด 2 จาน อรรถประโยชน์ที่ได้รับ เพิ่มขึ้นเป็น 13 ยูทิล อย่างไรก็ตาม ถ้านายป่าเทร็ปประทานข้าวผัด

เพิ่มขึ้นหลาย ๆ งานอย่างต่อเนื่องกัน ย่อมจะถึงจุด ๆ หนึ่งซึ่งผู้บริโภคมีสินค้ามากพอแล้วที่เราอาจเรียกได้ว่าเป็นจุดอิ่มตัว และถ้านายป่าเทพยังคงบริโภคสินค้าดังกล่าวต่อไป อรรถประโยชน์ทั้งหมดของนายป่าเทพแทนที่จะขึ้นก็จะกลับลดลง ดังเช่น ถ้าให้นายป่าเทพกินข้าวผัดไปเรื่อย ๆ ในท้ายที่สุดนายป่าเทพก็จะปฏิเสธที่จะยอมรับข้าวผัดงานต่อไป เท่ากับว่า ก่อนหน้านั้น ข้าวผัดแต่ละงานสามารถให้ความพอใจหรืออรรถประโยชน์แก่ผู้บริโภคมาเรื่อย ๆ จนถึงข้าวผัดงานสุดท้ายที่นายป่าเทพไม่ยอมรับอีกต่อไป อรรถประโยชน์ที่ผู้บริโภคได้รับจากแต่ละหน่วยของสินค้าที่บริโภคเพิ่มขึ้นนี้เราเรียกว่า “**อรรถประโยชน์หน่วยสุดท้าย (Marginal Utility)**” กล่าวได้ว่า อรรถประโยชน์หน่วยสุดท้าย คืออรรถประโยชน์รวมที่เพิ่มขึ้นเมื่อบริโภคสินค้าเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งหน่วย

กฎการลดลงของอรรถประโยชน์หน่วยสุดท้าย

เมื่อยังไม่ถึงจุดอิ่มตัวของการบริโภค การบริโภคสินค้าเพิ่มขึ้นของผู้บริโภคจะทำให้อรรถประโยชน์ทั้งหมด (TU) ของผู้บริโภคเพิ่มสูงขึ้น อย่างไรก็ตาม การเพิ่มขึ้นของอรรถประโยชน์ ทั้งหมดจะเป็นไปในอัตราที่ลดลง กล่าวคือ อรรถประโยชน์ซึ่งได้รับจากแต่ละหน่วยของสินค้าที่บริโภคเพิ่มขึ้น (ซึ่งคือค่า MU) จะมีค่าลดลงตามลำดับ ซึ่งเป็นตาม “**กฎการลดลงของอรรถประโยชน์หน่วยสุดท้าย (Law of Diminishing Marginal Utility)**” ซึ่งระบุว่า “เมื่อผู้บริโภคบริโภคสินค้าชนิดใดชนิดหนึ่งแต่เพียงชนิดเดียวเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ อรรถประโยชน์หน่วยสุดท้ายจะลดลงตามลำดับจนมีค่าเป็นศูนย์ และติดลบในที่สุด” (นราทิพย์ ชุตินวงศ์, 2554, 94-96)

กฎเกณฑ์ดังกล่าวมาจากหลักความจริงอย่างง่าย ๆ ที่ว่า เมื่อผู้บริโภคมองไม่เห็นคุณค่าที่ได้รับสินค้าใดเลย การได้รับสินค้านั้น ๆ หน่วยแรกย่อมได้รับอรรถประโยชน์หรือความพอใจแก่ผู้บริโภคมามาก แต่เมื่อได้รับสินค้าเหมือนกันทุกประการกับสินค้านั้นหน่วยแรกเพิ่มขึ้น ความตื่นเต้น ความดีใจอันหมายถึงความพอใจจากการได้รับสินค้านั้นเพิ่มขึ้นจะไม่สูงเท่ากับความพอใจที่เกิดจากการได้รับสินค้านั้นหน่วยแรก แต่จะลดลงเป็นลำดับตามปริมาณสินค้านั้นที่ได้รับเพิ่มขึ้น ถ้าสินค้านั้นมีลักษณะที่เหมือนกันทุกประการและการได้รับสินค้าได้เกิดขึ้นในเวลาต่อเนื่องกัน เช่น เณรกราบได้รับจีวรผืนใหม่ จีวรผืนดังกล่าวย่อมให้อรรถประโยชน์ที่สูงมากต่อเณรกราบ แต่ถ้าเณรกราบได้รับจีวรผืนที่ 2 ผืนที่ 3 และหลาย ๆ ผืน ที่มีสีเหลืองเหมือนกันย่อมก่อให้เกิดอรรถประโยชน์แก่เณรกราบ ที่ต่ำกว่าจีวรผืนแรก

โทณปากสูตร : พระสูตรว่าด้วยการประมาณในโภชนะ

“พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตพระนครสาวัตถี ฯ ก็สมัยนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลเสวยพระสุชาหารุ่งด้วยข้าวสารหนึ่งทะนาน ครั้งนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลเสวยแล้วทรงอืดอืด เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้วก็ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค แล้วประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบว่า พระเจ้าปเสนทิโกศลนั้นเสวยแล้วทรงอืดอืด จึงได้ทรงภาษิตพระคานานี้ในเวลานั้นว่า มนุษย์ผู้มีสติอยู่ทุกเมื่อ รู้จักประมาณในโภชนะที่ได้มา ย่อมมีเวทนาเบาบาง เขาย่อมแก่ช้า ครองอายุได้ยืนนาน ฯ

ก็สมัยนั้น มาณพข้อสุทัศนะ ยืนอยู่เบื้องพระปฤษฎางค์ พระเจ้าปเสนทิโกศล ฯ

ลำดับนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลจึงตรัสเรียกสุทัสนมาณพมารับสั่งว่า มาเถิด เจ้าสุทัศนะ เจ้าจงเรียนคานานี้ในสำนักพระผู้มีพระภาค แล้วจงกล่าวในเวลาเราบริโภคอาหาร อนึ่ง เราจะให้นิตยภัตแก่เจ้าวันละ 100 กหาปณะทุกวัน ฯ สุทัสนมาณพรับสนองพระดำรัสพระเจ้าปเสนทิโกศลว่า เป็นพระมหากษัตริย์อย่างยิ่ง พระพุทธเจ้าข้า ดังนี้ แล้วเรียนคานานี้ในสำนักพระผู้มีพระภาคกล่าวในเวลาทีพระเจ้าปเสนทิโกศล เสวยพระกระยาหารว่า มนุษย์ผู้มีสติอยู่ทุกเมื่อ รู้จักประมาณในโภชนะที่ได้มา ย่อมมีเวทนาเบาบาง เขาย่อมแก่ช้า ครองอายุได้ยืนนาน ฯ

ครั้งนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงดำรงอยู่โดยมีพระกระยาหารหนึ่งทะนานข้าวสุกเป็นอย่างมากเป็นลำดับมา ฯ ในลำดับต่อมา พระเจ้าปเสนทิโกศลมีพระวรกายกระปรี้กระเปร่าดี ทรงลูบพระวรกายด้วยฝ่าพระหัตถ์ ทรงเปล่งพระอุทานนั้นในเวลานั้นว่า พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ทรงอนุเคราะห์เราด้วยประโยชน์ทั้ง 2 คือ ประโยชน์ภพนี้ และประโยชน์ภพหน้าหนอ ฯ” (สง.ส. (ไทย) 15/364-367/116-117)

ความคล้ายคลึงอรรถประโยชน์กับโทณปากสูตร

อรรถประโยชน์และโทณปากสูตรมีลักษณะที่คล้ายคลึงกันแม้ว่าทั้งสองอย่างจะเป็นศาสตร์คนละศาสตร์กัน อรรถประโยชน์กล่าวถึงพฤติกรรมการบริโภคทางเศรษฐศาสตร์ และโทณปากสูตรกล่าวถึงการบริโภคทางพุทธศาสตร์ ซึ่งทั้งอรรถประโยชน์และโทณปากสูตรกล่าวถึงเหมือนกันคือ “การ

บริโภค” ซึ่งหากบริโภคมากจนเกินไปจะทำให้เกิดการอึดตัว ทำให้รู้สึกอึด รู้สึกอึดอัดร่างกายในเวลาต่อมา ทางเศรษฐศาสตร์เรียกว่า อรรถประโยชน์ ทั้งหมดเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ จนถึงจุดอึดตัวและจะกลายเป็นอรรถประโยชน์ ทั้งหมดลดลงเรื่อย ๆ จนเท่ากับศูนย์และหากไม่หยุดบริโภคต่อไป อรรถประโยชน์ทั้งหมดจะติดลบ ซึ่งเรียกว่า กฎการลดลงของ อรรถประโยชน์หน่วยสุดท้าย (Law of Diminishing Marginal Utility) ในทางพุทธศาสตร์กล่าวถึงโทณปากสูตร พระสูตรว่าด้วยการประมาณใน โภชนะ การบริโภคมากจนเกินไปจะทำให้ร่างกายอึดอัด เกิดเวทนาต่อ ร่างกาย (सानุ มหัทธนาตุลย์, 2557, 56-57) จากการใช้บริโภคเพื่อให้อึดอัด เกิดความสุขก็จะเปลี่ยนเป็นการบริโภคจนทำให้เกิดทุกข์เวทนา ดังพุทธ สภาขิตที่ว่า “โภชนะ มตตณฺตุตา : ฐึจกัปรมาณนการ บริโภค” (ม.มู. (ไทย) 12/63/55) การบริโภคเป็นสิ่งจำเป็นของคนเราทุกคน พระพุทธเจ้า ทรงสอนให้ดำเนินชีวิตบนทางสายกลาง คือ ควรบริโภคแต่พอดีที่จะทำให้ เราสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ ปฏิบัติงานได้โดยไม่ยากลำบาก การบริโภคน้อยเกินไปจักทำให้ร่างกายอ่อนแอ ไม่มีกำลังที่ปฏิบัติงาน ซ้ำยังอาจต้อง เข้าโรงพยาบาล เพราะเป็นโรคขาดสารอาหาร ส่วนการบริโภคมากจนเกิน ความพอดี ก็จักทำให้ร่างกายอึดอัด เกิดอาการง่วงเหงาหาวนอนได้ ซ้ำร้าย หากบริโภคโดยไม่ควบคุมอาหารบางประเภท ยังจะทำให้เป็นโรคร้ายต่าง ๆ เช่น โรคอ้วน เบาหวาน ความดันโลหิตสูง โรคหัวใจ และอีกสารพัดโรค ตามมา (กระทู้ธรรม, 2 พฤศจิกายน 2556) เมื่อเป็นดังนี้แล้วย่อมเกิด ทุกข์เวทนาและทำให้ประโยชน์อันควรได้จากการประมาณในการบริโภคให้ เสียใจ ซึ่งพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับชีวิตทั้งด้านร่างกายและด้าน

จิตใจ เพราะทั้ง 2 ส่วนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของชีวิต ให้ดำเนินทางสายกลาง หรือมัชฌิมาปฏิปทา พิจารณาให้สมดุลกับการบริโภคให้มากที่สุด

สรุป

พฤติกรรมกรรมการบริโภคเป็นลักษณะส่วนบุคคลและรูปแบบการดำเนินชีวิตเพื่อให้ดำรงอยู่ได้ การบริโภคเป็นการใช้ประโยชน์จากสินค้าและบริการทั้งในรูปแบบการบริโภคและการอุปโภค โดยการนำเข้าสู่ร่างกายและไม่ผ่านเข้าสู่ร่างกาย มนุษย์ สัตว์ และสิ่งมีชีวิตในโลกล้วนมีความต้องการบริโภค เช่น อาหาร น้ำ ยา ที่อยู่อาศัย โทรศัพท์ อากาศ แสงแดด เป็นต้น เพื่อให้ชีวิตได้อยู่รอดต่อไป อรรถประโยชน์และโทษปากสูตร จึงได้กล่าวถึงการบริโภคของมนุษย์และสิ่งต่าง ๆ ไว้ได้เป็นอย่างดี หากบริโภคแต่เพียงพอดีหรือพอประมาณต่อร่างกายของบุคคลนั้น ๆ แล้ว การบริโภคก็จะเป็นผลดีต่อร่างกาย หากบริโภคมากเกินไปเกินความพอดี เกินความจำเป็นของร่างกาย การบริโภคก็จะส่งผลร้ายต่อร่างกาย ทางเศรษฐศาสตร์เรียกว่าอรรถประโยชน์ทั้งหมดลดลง หรืออรรถประโยชน์รวมติดลบ ส่วนทางพุทธศาสตร์เรียกว่า การไม่รู้จักประมาณในการบริโภค ซึ่งทั้งสองอย่างกล่าวไว้เช่นกันคือเกิดผลเสียต่อผู้บริโภคนั่นเอง คือ อรรถประโยชน์รวมติดลบ และความอึดอัดต่อร่างกาย ความไม่กระปี้กระเปรา โรคอ้วน และโรคอื่น ๆ ตามมานั่นเอง

เอกสารอ้างอิง

- กระทู้ธรรม. (2556). วิธีเรียงความแก้กระทู้ธรรม. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <https://pjotimanto.wordpress.com>. (วันที่เข้าค้นหาข้อมูล 1 มีนาคม 2561).
- นภดล ร่มโพธิ์. (2555). “การตัดสินใจโดยใช้ทฤษฎีอรรถประโยชน์.” วารสารบริหารธุรกิจ ฉบับที่ 134, 134: 12.
- นราทิพย์ ชุตินวงศ์. (2554). หลักเศรษฐศาสตร์ I : จุลเศรษฐศาสตร์. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปวีณภัทร นิธิตันติวัฒน์ และคณะ. (2560). “พฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหารของวัยรุ่นไทย ผลกระทบและแนวทางแก้ไข.” วารสารวิทยาลัยพยาบาลพระปกเกล้า จันทบุรี ฉบับที่ 1, 28: 122.
- พระไตรปิฎกฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2548). เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- सानู มหัทธนาตุล. (2557). “แนวทางการจัดคุณภาพสัมพันธ์ของระบบภายในร่างกายมนุษย์เชิงพุทธบูรณาการ.” วารสารศิลปศาสตร์ปริทัศน์ ฉบับที่ 17, 9: 56-57.

เศรษฐศาสตร์แนวพุทธว่าด้วยการผลิต และการบริโภค

Buddhist Economics in production and consumption

พลวัฒน์ ชุมสุข

บทคัดย่อ

ลักษณะทั่วไปของเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ เป็นเศรษฐศาสตร์ มัชฌิมาปฏิปทา (สายกลาง) หรือ ดุลยภาพ เช่น ดุลยภาพระหว่างความต้องการของมนุษย์กับทรัพยากรธรรมชาติ เป็นเศรษฐศาสตร์อหิงสา เอื้ออาทร เศรษฐศาสตร์อหิงสา หมายถึง เศรษฐศาสตร์ที่ไม่มีการเบียดเบียนตนเองหรือหลักของศีล 5 มาจับคือ ไม่มีการเบียดเบียนผู้อื่น เศรษฐศาสตร์เอื้ออาทร หมายถึง เศรษฐศาสตร์ที่มีแต่ความเอ็นดูเห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เมื่อกกล่าวแบบสรุปรวม คำว่า เศรษฐศาสตร์ อหิงสา เอื้ออาทร จึงหมายถึงกระบวนการเศรษฐกิจที่มีพรหมวิหารธรรมเป็นพื้นฐาน คือ เมตตา หวังดีต่อเพื่อนมนุษย์คุณภาพชีวิตของผู้เกี่ยวข้องหรือมีส่วนร่วมทางธุรกิจด้วยกัน ไม่ว่าจะป็นหน่วยผลิต หน่วยกระจายรายได้ หรือหน่วยผู้บริโภคก็ตามกรุณาความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์เห็นผู้อื่นมีทุกข์หรือทำธุรกิจขาดทุนอยากจะช่วยได้กำไรมุทิตาความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี พลอยยินดีกับเขาถึงแม้เขาได้กำไรหรือขาดทุนก็ไม่ซ้ำเติมเขา อุเบกขาการรู้จักวางเฉยเพื่อทำธุรกิจ จะขาดทุนหรือได้กำไรก็ไม่ไปซ้ำเติมเขา

คำสำคัญ: เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ

ความนำ

วิชาเศรษฐศาสตร์ที่เรารู้จักกันดีอยู่ในปัจจุบันเป็นวิชาเศรษฐศาสตร์กระแสหลักหรือเศรษฐศาสตร์ตะวันตก เพราะมีการบริโภค มีการผลิต และมีการจำหน่ายจ่ายแจกในสังคม เมื่อคิดถึงเรื่องของเศรษฐศาสตร์ เราก็คิดในกรอบความคิดของเศรษฐศาสตร์กระแสหลักหรือเศรษฐศาสตร์ตะวันตกเท่านั้น เราไม่มองถึงหลักเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ ถ้าจะมาพูดถึงเรื่องเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ ก็ยากที่จะทำตัวเองให้พ้นออกไปจากกรอบความคิดของเศรษฐศาสตร์กระแสหลักหรือเศรษฐศาสตร์ตะวันตก เพราะฉะนั้นการพูดถึงเศรษฐศาสตร์แนวพุทธก็อาจจะเป็นการพูดถึงพระศาสนาด้วยภาษาเศรษฐศาสตร์กระแสหลักหรือเศรษฐศาสตร์ตะวันตก ภายในกรอบความคิดของเศรษฐศาสตร์นั่นเอง

ลักษณะทั่วไปของเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ เป็นเศรษฐศาสตร์มัชฌิมาปฏิปทา (สายกลาง) หรือ ดุลยภาพ เช่น ดุลยภาพระหว่างความต้องการของมนุษย์กับทรัพยากรธรรมชาติ เป็นเศรษฐศาสตร์อหิงสา เอื้ออาทร เศรษฐศาสตร์อหิงสา หมายถึง เศรษฐศาสตร์ที่ไม่มีการเบียดเบียนตนเองหรือหลักของศีล 5 มาจับคือ ไม่มีการเบียดเบียนผู้อื่น เศรษฐศาสตร์เอื้ออาทร หมายถึง เศรษฐศาสตร์ อหิงสา เอื้ออาทร จึงหมายถึง กระบวนการเศรษฐกิจที่มีพรหมวิหารธรรมเป็นพื้นฐาน คือ เมตตา หวังดี เพื่อต่อมนุษย์คุณภาพชีวิตของผู้เกี่ยวข้องหรือมีส่วนร่วมทางธุรกิจด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นหน่วยผลิต หน่วยกระจายรายได้ หรือหน่วยผู้บริโภคก็ตาม กรุณาความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์เห็นผู้อื่นมีทุกข์หรือทำธุรกิจขาดทุน อยากจะช่วยให้กำไรมีเท่าความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี พลอยยินดีกับเขาถึงแม้

เขาได้กำไรหรือขาดทุนก็ไม่ซ้ำเติมเขา อุเบกขาการรู้จักวางเฉยเพื่อทำธุรกิจ จะขาดทุนหรือได้กำไรก็ไม่ไปซ้ำเติมเขา

แนวคิดเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ

เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ (Buddhist Economics) คือ การประยุกต์แนวความคิดทางพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์มาใช้ อธิบายหลักการและแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ เป็นแนวทางใหม่ในการทำ ความเข้าใจทางด้านเศรษฐศาสตร์ ไม่ได้มีข้อโต้แย้งมากมายอะไรซึ่ง เกี่ยวข้องกับกระบวนการวิเคราะห์ที่นักเศรษฐศาสตร์ส่วนใหญ่ในปัจจุบันใช้อยู่ การนำเอาวิธีการอนุมานเชิงหรือตรรกะเข้ามาใช้ในวิชาเศรษฐศาสตร์ เช่นเดียวกับการนำไปใช้ในวิชาอื่น ๆ แต่ข้อสมมุติขั้นพื้นฐานบางประการ เกี่ยวกับทางธรรมชาติของมนุษย์ซึ่งนักเศรษฐศาสตร์กระแสหลักหรือ เศรษฐศาสตร์ตะวันตกใช้ยังไม่ได้รับการตรวจสอบอย่างเพียงพอ นัก เศรษฐศาสตร์กระแสหลักหรือเศรษฐศาสตร์ตะวันตกส่วนมากไม่ได้ให้ความสนใจเท่าที่ควรในประเด็นนี้ส่วนใหญ่จะยอมรับไปโดยปริยาย และนัก เศรษฐศาสตร์ก็ได้สร้างเครื่องมือการวิเคราะห์ ผลที่ตามมาคือข้อสรุปส่วน ใหญ่ที่ได้จากกระบวนการวิเคราะห์ทางเศรษฐศาสตร์ไม่สามารถเผชิญกับ การท้าทายจากภาวะวิกฤติได้จากนักเศรษฐศาสตร์แบบดั้งเดิมที่เกี่ยวข้อง กับธรรมชาติของมนุษย์นั้นไม่สอดคล้องกับพฤติกรรมของมนุษย์ที่เป็นจริง และบางครั้งก็ขัดแย้งกับกฎธรรมชาติ ซึ่งทำให้พลังในการอธิบายของ เศรษฐศาสตร์แบบเดิมอ่อนลงไปมาก

เมื่อนำเอาแนวความคิดในแนวพุทธเข้ามาทดแทนข้อสมมุติฐานที่เป็นปัญหาดังกล่าว ทำให้การมองปัญหาเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์และกฎเกณฑ์ธรรมชาติใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากขึ้น และเพิ่มพลังในการอธิบายของเศรษฐศาสตร์กระแสหลักหรือเศรษฐศาสตร์ตะวันตกให้หนักแน่นมากขึ้น “เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ” แนวคิดนี้ค่อนข้างแตกต่างไปจาก “เศรษฐศาสตร์สำหรับชาวพุทธ” โดยคำหลังไม่เกี่ยวข้องกับแนวคิดของเศรษฐศาสตร์กระแสหลักเพียงพอ และมักจะเป็นเพียงการตรวจสอบแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์จากมุมมองของชาวพุทธที่มีค่านิยมและความเชื่อเป็นของตนเอง ไม่ได้เป็นการพยายามที่จะค้นหาและตรวจสอบแนวความคิดแนวพุทธและแนวเศรษฐศาสตร์ในทางลึกลับอย่างเพียงพอ

ถ้าปราศจากการท้าทายโดยตรงต่อตัวแบบการคิดของเศรษฐศาสตร์ปัจจุบัน จุดอ่อนในการวิเคราะห์ของเศรษฐศาสตร์กระแสหลักจะไม่ปรากฏขึ้น เศรษฐศาสตร์แนวพุทธได้เตรียมรับมือกับการท้าทายนี้โดยมุ่งไปยังจุดอ่อนพื้นฐานของเศรษฐศาสตร์กระแสหลักและนำเอาแนวคิดแนวพุทธที่สอดคล้องกับความเป็นจริงมากกว่าเข้ามาทดแทนจุดอ่อนนี้ซึ่งส่วนหนึ่งคือพยายามที่จะเยียวยาวิกฤตการณ์ของการวิเคราะห์ที่ซ้ำเติมภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจของเอเชียอยู่ในปัจจุบัน

ความแตกต่างระหว่างเศรษฐศาสตร์ทุนนิยมกับเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ

เศรษฐศาสตร์ (Economics) เป็นเรื่องเกี่ยวกับปากท้อง การกิน การอยู่ของมนุษย์ซึ่งเน้นถึงการได้รับความสะดวกสบายในด้านการกินคืออยู่ดี และมาตรฐานการครองชีพสูง มนุษย์มีชีวิตอยู่ด้วยความสะดวกสบาย

ในทางตรงกันข้าม ถ้าเศรษฐกิจตกต่ำสังคมก็เกิดความเดือดร้อน มนุษย์มีความลำบากเพราะไม่มีการกินดี ไม่มีความสะดวกสบายในการดำรงชีวิต

ถ้าเศรษฐกิจดีขึ้นหรือมีความเจริญก้าวหน้า จำต้องมีการส่งเสริมพัฒนา คือ มีการดำเนินกิจการเพื่อเพิ่มรายได้ของคนให้สูงขึ้นต่อเนื่องกัน เป็นระยะเวลายาวนานและยั่งยืน ปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ คือ มนุษย์ ทรัพยากรธรรมชาติ ทุน และความชำนาญในการผลิตจะใช้เทคโนโลยีอย่างไรจึงจะผลิตได้และเศรษฐกิจจะดีหรือไม่ดีก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยพื้นฐานดังกล่าวมานี้เป็นสำคัญ คือ ถ้ามนุษย์ของประเทศมีคุณภาพดี มีความสามารถในการประกอบอาชีพ ทั้งด้านการเกษตรกรรม อุตสาหกรรม พาณิชยกรรม

กรรมหรือกิจกรรมอื่น ๆ ประกอบกับมีทรัพยากรธรรมชาติเพียงพอและอุดมสมบูรณ์มีทุนและความชำนาญในการประกอบการในด้านต่าง ๆ การส่งเสริมพัฒนาเศรษฐกิจก็ย่อมจะบรรลุผลตามเป้าหมาย

ปัจจัยพื้นฐานแห่งความเจริญหรือความตกต่ำของเศรษฐกิจเหล่านี้ เมื่อก้าวโดยสังเขป ได้แก่ มนุษย์และวัตถุ หมายถึงว่า ประชากรกับความรู้ความชำนาญทางด้านการผลิตทั้งสองประการนี้เป็นเรื่องของมนุษย์ ส่วนทรัพยากรธรรมชาติและทุน ทั้งสองประการนี้เป็นเรื่องของวัตถุ (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2550: 105-108)

การส่งเสริมพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวพระพุทธศาสนาจะต้องเริ่มด้วยการพัฒนามนุษย์เป็นอันแรกเมื่อพัฒนามนุษย์ให้มีคุณภาพดีแล้ว การพัฒนาวัตถุก็เป็นเรื่องง่าย เพราะมนุษย์เป็นผู้หา มนุษย์เป็นผู้ใช้ปัจจัยในการดำรงชีวิตถ้ามนุษย์หาเป็น ผลิตเป็น หรือใช้เป็น เศรษฐกิจย่อมจะดีขึ้น

ไม่ว่ายุคสมัยใดก็จะเป็นเช่นนี้ ตลอดไปซึ่งได้มีการบันทึกเหตุการณ์ที่พระพุทธรองค์ทรงเล่าเรื่องเกี่ยวกับการพัฒนามนุษย์ให้ทำการกินดิอยู่ได้ไว้ ดังสรุปความว่า (ที.สี. (ไทย) 9/332-339/128-132)

ในครั้งอดีตกาล มีกษัตริย์ผู้มั่งคั่งทรงพระนามว่าพระเจ้ามหาวชิตราช พระองค์ทรงมีพระราชทรัพย์ โภคทรัพย์ ทุนทรัพย์ พืชพันธุ์ธัญญาหาร เงินทองเป็นจำนวนมาก มีห้องพระคลังและยั้งฉางบริบูรณ์ด้วยสมบัติต่าง ๆ วันหนึ่ง พระองค์ทรงพักผ่อนอยู่ลำพัง ได้ทรงดำริถึงความสมบูรณ์มั่งคั่งส่วนพระองค์แล้ว ทรงมีพระราชประสงค์จะทำการบูชาบุญโดยการนำสัตว์จำนวนมากมาฆ่าบูชาตามลัทธิพราหมณ์ จึงตรัสเรียกพราหมณ์ปุโรหิตที่ปรึกษาแผ่นดินเข้ามาเฝ้าและทรงแจ้งพระราชประสงค์นั้นให้ทราบ

พราหมณ์ปุโรหิตกราบทูลเล่าความเป็นไปในชนบทและหัวเมืองต่าง ๆ ให้พระเจ้ามหาวชิตราชทราบว่า สถานการณ์บ้านเมืองของพระองค์ในขณะนี้ยังมีเสี้ยนหนามคือเกิดความไม่สงบ เพราะโจรผู้ร้ายชุกชุม มีการปล้นฆ่าทำร้ายร่างกายแย่งชิงทรัพย์กันอยู่ทุกวัน การปล้นทรัพย์สิ้นปรากฏให้เห็นทั่วไปทั่วทุกหัวระแหงทั้งในหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด ตามถนนหนทางต่าง ๆ ก็ไม่มีความปลอดภัย ในเมื่อทั่วทุกถิ่นมีการจับปล้นกันอยู่ชุกชุมอย่างนี้ การที่จะรื้อฟื้นประกอบพิธีกรรมบูชาบุญนั้นเป็นสิ่งที่ไม่ควรกระทำเลยในสถานการณ์บ้านเมืองขณะนี้

พราหมณ์ที่ปรึกษาแผ่นดินได้กราบทูลแนะนำต่อไปว่า พวกโจรผู้ร้ายนั้น หากพระองค์จะทรงดำเนินการปราบปรามโดยใช้มาตรการที่รุนแรงเด็ดขาดด้วยการประหารชีวิตบ้าง การฆ่าตัดตอนบ้าง การจับกุมคุมขังมาลงโทษบ้าง การทำให้ต้องตัดญาติขาดมิตรบ้าง การดำเนินบ้าง การ

เนรเทศบ้าง การใช้มาตรการปราบปรามเช่นนี้ก็จะได้ผลเด็ดขาดเป็นอันยุติด้วยสันติวิธี เพราะพวกโจรตลอดถึงพวกญาติหรือสัมพันธ์ชนของพวกโจรที่เหลืออยู่ซึ่งยังปราบปรามไม่ได้ ก็จะก่อการร้ายขึ้นอีกอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ดังนั้น พระองค์จึงควรใช้มาตรการที่เป็นไปในแนวทางสันติวิธี

1. พลเมืองเหล่าใดในบ้านเมืองของพระองค์ มีความอดสาหะในการทำเกษตรกรรมและการเลี้ยงปศุสัตว์ ของพระองค์พระราชทานเพิ่มพันธุ์พืชและอาหารให้แก่พลเมืองเหล่านั้น

2. พลเมืองเหล่าใดในบ้านเมืองของพระองค์ มีความอดสาหะในการค้าขาย ของพระองค์พระราชทานเพิ่มทุนให้แก่พลเมืองเหล่านั้น

3. ข้าราชการเหล่าใดในบ้านเมืองของพระองค์มีความขยันขันแข็งของพระองค์ พระราชทานเพิ่มเบี้ยเลี้ยงและเงินเดือนแก่ข้าราชการเหล่านั้น

พลเมืองเหล่านั้นนั้นแหละจักเป็นผู้ชวนชวยในหน้าที่การงานของตน ๆ จักไม่เบียดเบียนบ้านเมืองของพระองค์ และพระองค์จักทรงมีพระราชทรัพย์จำนวนมาก บ้านเมืองก็จักตั้งมั่นอยู่ในความร่วมมือเป็นสุขหาเสียหนามมิได้ ไม่มีการเบียดเบียนกัน พลเมืองจักชื่นชมยินดีต่อกันยังบุตรธิดาให้พอนอยู่นอก ไม่ต้องปิดประตูเรือนอยู่กับกัน

พระราชมหาวิชิตราชทรงเห็นกับด้วยกับข้อเสนอแนะของพรหมณ์ที่ปรึกษาแผ่นดินจึงมีรับสั่งให้ดำเนินการตามนั้น ผลปรากฏว่ารัฐในความปกครองของพระเจ้ามหาวิชิตราชต่างมีความสงบสุขร่มเย็นโดยถ้วนหน้า ประชาชนมีการกินดีอยู่ดี บ้านเมืองปราศจากโจรผู้ร้าย ไม่มีการเบียดเบียนกัน พวกราษฎรมีความร่าเริงบันเทิงใจ เห็นภาพพ่อแม่ปกครอง

ลูก ๆ ให้รำเรียงอยู่แนบอก ที่อยู่อาศัยของชาวบ้านชาวเมืองก็ปลอดภัย ไม่ต้องลงกลอนประตูหน้าต่าง เป็นต้น

จากพระพุทธดำรัสตรัสเล่าในพระไตรปิฎกที่สรุปเฉพาะข้อความสำคัญเกี่ยวกับการสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจดังกล่าวมานี้ ก็เพื่อเป็นหลักฐานสนับสนุนว่า ในทรรคนะมูมมองทางพระพุทธศาสนานั้น เมื่อมองเรื่องใดเรื่องหนึ่งก็มองครอบคลุมทั้งเชิงลึกและเชิงกว้างอย่างมีเหตุมีผลซึ่งทำให้มองเห็นปัญหา สาเหตุแห่งปัญหา ความสิ้นสุดปัญหา และวิธีการแก้ปัญหาอันแท้จริง ดังเช่นที่มองเรื่องเศรษฐกิจ ก็มองว่า ปัญหาโจรผู้ร้ายชุกชุม หรือปัญหาผู้ก่อการร้ายเป็นต้นนั้นมีสาเหตุมาจากการกดขี่ฝืนเคืองในเรื่องการประกอบอาชีพหรือเรื่องปากท้องเป็นสำคัญ วิธีการแก้ปัญหาเหล่านั้นจะแก้ด้วยการปราบปรามอย่างเดียวย่อมจะไม่สำเร็จ แน่นอนหรืออาจจะสำเร็จก็เป็นเพียงแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเท่านั้น หากแต่ต้องแก้ไขที่สาเหตุอันแท้จริง จึงจะเกิดผลอย่างจริงจังและเป็นผลที่ต้องการอันยั่งยืน

หลักเศรษฐกิจ คือหลักการสนองความต้องการของมนุษย์หรือวิธีการดับทุกข์อันเกิดจากความต้องการของมนุษย์ทุกคน โดยเน้นการกระทำเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ของบุคคลและสังคม ซึ่งเป็นที่ปรากฏชัดว่าประเทศใดมีเศรษฐกิจดี ประเทศนั้นก็มั่งคั่งและมั่นคง ประชาชนอยู่เย็นเป็นสุข ความต้องการเป็นมูลฐานสำคัญทำให้เกิดวิชาเศรษฐศาสตร์ และเป็นปัญหารากฐานทางเศรษฐกิจ ความต้องการของมนุษย์เรานั้นโดยส่วนมากเป็นความต้องการที่ไร้ขอบเขตจำกัด เช่น ความต้องการสิ่งเสพสุขบำรุงบำเรอตนอย่างไม่รู้จักหยุดหย่อน ซึ่งทางพระพุทธศาสนานิยามว่า ความต้องการด้วยอำนาจแห่งตัณหา เมื่อความต้องการของมนุษย์เป็นไปอย่างไร้ขอบเขต

ไม่จำกัด ไม่มีที่สิ้นสุดแต่สิ่งของและบริการที่มนุษย์ต้องการมีจำนวนจำกัด ปัญหาในเรื่องนี้ย่อมต้องเกิดขึ้นเป็นธรรมดา ด้วยเหตุนี้ เศรษฐศาสตร์จึงเข้ามามีส่วนจัดการจัดแบ่งให้มีการบริโภคที่เป็นไปเพื่อจะสนองความต้องการของมนุษย์ให้มากที่สุด ความต้องการนี้เองเป็นตัวบังคับให้มนุษย์ทำงาน ให้ผลิตคิดค้นจนเกิดความมั่งคั่งและมีสวัสดิการทำให้เกิดการอยู่ดีกินดีมากขึ้น ดังนั้น เศรษฐศาสตร์กระแสหลักหรือเศรษฐศาสตร์ตะวันตก จึงครอบคลุมหัวข้อใหญ่ ๆ คือ การผลิต การบริโภค การจำแนกแจกจ่าย

อย่างไรก็ตาม ปัญหาเศรษฐกิจระดับพื้นฐานยังจะต้องหาทางแก้กันอย่างไม่มีที่จบสิ้น เช่น ปัญหาเรื่องการผลิตและการแจกจ่าย ปัญหาเรื่องความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเกี่ยวกับการขยายหรือเพิ่มความสามารถในการผลิตของระบบเศรษฐกิจ และปัญหาเกี่ยวกับเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ เป็นต้น ดังนั้น หลักเศรษฐศาสตร์ซึ่งแม้จะเป็นที่ยอมรับว่าเป็นวิชาความรู้ที่ดีที่ประเสริฐที่สุด ความรู้เพื่อการกินดีอยู่ดีของมนุษย์ แต่ในปัจจุบันกลับพบว่าเดินมาถึงทางตันโดยไม่สามารถที่จะแก้ปัญหาของสังคมมนุษย์ให้อยู่ดีมีสุขอย่างเสมอภาคได้เพราะเป็นระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่มุ่งผลิตเพื่อการสนองตัณหาคือความทะยานอยากอันไม่มีที่สิ้นสุด ซึ่งส่งผลให้เกิดการแข่งขัน การช่วงชิงโอกาส การเอาัดเอาเปรียบกัน ความรุนแรงในสังคม ที่นำความทุกข์ยากเดือดร้อนมาสู่ชีวิตมนุษย์อย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่ายังขาดความรู้ความเข้าใจหลักธรรมชาติอันแท้จริงของมนุษย์และความสัมพันธ์กับธรรมชาติแวดล้อมอย่างลุ่มลึกรอบด้านเพียงพอ ดังเป็นที่ปรากฏว่า การพัฒนาเศรษฐกิจระบบทุนนิยมของบางประเทศนำมาซึ่งหายนะที่ส่งผลกระทบเป็น

การเบียดเบียนทำลายล้างสภาพชีวิตและทรัพยากรธรรมชาติของโลกอย่างใหญ่หลวง

เมื่อหันมามองหลักเศรษฐศาสตร์แนวพระพุทธ กลับพบว่า พระพุทธศาสนามุ่งให้มนุษย์ชาติมีความสุขอันยั่งยืนโดยเน้นให้คนดับทุกข์ได้และสร้างประโยชน์สุขให้เกิดขึ้นทั้งแก่ตนเองและสังคม โดยถือว่าเรื่องปากท้องหรือการทำมาหากินในทางสุจริตเป็นหลักประกันชีวิตอย่างหนึ่งซึ่งสามารถจะนำความผาสุกมาให้แก่บุคคลผู้ประกอบการ เพราะการทำมาหากินเป็นทางได้มาแห่งปัจจัยต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อชีวิตมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค และอื่น ๆ ที่มนุษย์จะดำรงชีวิตอยู่อย่างผาสุกและมีสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ได้ ก็ด้วยการทำมาหากินและต้องทำมาหากินเท่านั้น การทำมาหากินจึงเป็นศิลปะอีกอย่างหนึ่งในการประกอบมากมาย นับตั้งแต่หลักการทำมาหากิน วิธีการทำมาหากินไปจนถึงเมื่อได้ทรัพย์มาแล้วก็ต้องมีศิลปะในการใช้สอยและศิลปะในการรักษาทรัพย์สินอีก ซึ่งนับเป็นเรื่องลึกซึ้งและน่าศึกษาไม่น้อย

เมื่อมองว่าการทำมาหากินเป็นเรื่องใหญ่ของชีวิต ในพระพุทธศาสนาพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าของเราจึงทรงวางหลักหรือกฎเกณฑ์ไว้เป็นแนวปฏิบัติเพื่อให้เกิดสัมมาอาชีพะ คือ หลักการทำมาหากินที่ถูกที่ชอบเป็นไปในทางสุจริต โดยนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาได้กำหนดเป็นหลักธรรมสำหรับพัฒนาเศรษฐกิจหรือหลักธรรมสำหรับสนับสนุนส่งเสริมหลักเศรษฐกิจ ซึ่งจะได้นำหลักธรรมดังกล่าวนี้มานำเสนอเป็นแนวทางในการศึกษาพิจารณาของท่านผู้สนใจต่อไป

การมีแผนดำเนินชีวิตในการบริโภครูปภาพที่มีอยู่อย่างจำกัด เพื่อสนองตอบความต้องการเท่าที่จำเป็นตามวัตถุประสงค์แห่งการบริโภคทางพระพุทธศาสนา อันส่งผลทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืน ส่วนการบริโภคที่นอกเหนือจากวัตถุประสงค์ดังกล่าว ถือเป็นบริโภครูปภาพด้วยกิเลสตัณหาซึ่งขัดต่อหลักการทางพระพุทธศาสนา

การพิจารณาด้วยปัญญาในการบริโภคปัจจัย 4 ก็เพื่อไม่ให้ตัณหาเกิดขึ้น ในการบริโภคนั้นเพื่อให้รู้ตามความเป็นจริงว่าประโยชน์ของการบริโภคปัจจัยทั้ง 4 เป็นไปเพื่อดำรงชีวิตอยู่ นอกจากนี้ยังมีคำถามต่อว่าการดำรงชีวิตอยู่ของมนุษย์นั้น มีเป้าหมายอย่างไร และมีวัตถุประสงค์เพื่ออะไร เมื่อใช้ปัญญาพิจารณาแล้วจะพบว่า เป้าหมายของชีวิตก็คือการแก้ปัญหาของชีวิต (ดับทุกข์) ถ้าพูดถึงความทุกข์ (ปัญหา) เราสามารถแยกแยะได้หลายระดับ เช่น ความทุกข์ในระดับโลกียะ เราจะพบว่าการดำรงชีวิตอยู่ในแต่ละวันแต่ละเดือนหรือแต่ละปีจะถูกห้อมล้อมด้วยปัญหาสารพัน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาสังคม ปัญหาการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาเรื่องปากเรื่องท้อง (ปัญหาเศรษฐกิจ) หากเรารู้เท่าทันกับปัญหาเหล่านี้แล้วหาวิธีแก้โดยการพิจารณาตามวัตถุประสงค์หลักของการบริโภคปัจจัยให้พอเหมาะพอดี เราสามารถแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจในระดับตัวเราเองได้อย่างดีเยี่ยม

เมื่อพูดถึงวัตถุประสงค์ในการดำรงชีวิตอยู่ เพื่อประพฤติปฏิบัติชอบตามหลักการทางพระพุทธศาสนาอันเป็นหลักการที่ประเสริฐ สามารถนำไปใช้แก้ปัญหาชีวิตได้ทุกระดับ อยู่ที่ว่าใครจะมีความสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้มากน้อยเพียงไร ขึ้นอยู่กับความสามารถของแต่ละบุคคล

คุณค่าแท้คุณค่าเทียม และการรู้จักประมาณในการบริโภค

“ธรรมเป็นส่วนสุตรอบ คือ โภชนะมัดตัญญูตา เป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาโดยอุบายอันแยบคายแล้ว ฉันทอาหาร ไม่ฉันทเพื่อเล่น ไม่ฉันทเพื่อมัวเมา ไม่ฉันทเพื่อประดับ ไม่ฉันทเพื่อตกแต่ง ฉันทเพื่อความตั้งอยู่แห่งกายนี้ เพื่อจะให้กายนี้เป็นไปได้ เพื่อเว้นความลำบากแห่งกายนี้ เพื่ออนุเคราะห์แก่พรหมจรรย์ ด้วยมนสิการว่า เราจะบำบัตเวทนาเก่า จักไม่ไห้วเวทนาใหม่เกิดขึ้น และความดำเนินของเรา ความที่เราไม่มีโทษ ความอยู่สบายของเราจักมี ดังน้ออย่างเดียวกันนั้น พิจารณาอาหารเปรียบด้วยน้ำมันสำหรับหยอดเพลลาเกวียน ผ้าสำหรับปิดแผล และเนื่อบุตร (ของคนที่เดินทางกันดาร) ชื่อว่าประพฤติในธรรมเป็นส่วนสุตรอบ คือ โภชนะมัดตัญญูตา ย่อมไม่ทำลายโภชนะมัดตัญญูตา อันเป็นเขตแดนในภายในนี้ชื่อว่า “ธรรมเป็นส่วนสุตรอบ คือ โภชนะมัดตัญญูตา” (ขุ.มหา.(ไทย) 29/199/585)

เนื้อหาจากพระไตรปิฎก ท่านกล่าวถึงการรู้จักประมาณในการบริโภคอาหาร แต่เราสามารถบูรณาการใช้กับการรู้จักประมาณในการบริโภค (บริหารจัดการ) ทรัพยากรที่มีอยู่ได้ทั้งหมด ท่านให้การพิจารณาอาหารเปรียบด้วยน้ำมันสำหรับหยอดเพลลาเกวียน ก็เพื่อให้เกวียนสามารถบรรทุกสัมภาระไปได้ด้วยความคล่องตัว โดยฟันเฟืองทุกตัวต่างช่วยกันขับเคลื่อนอย่างเป็นระบบ ซึ่งเปรียบเสมือนการบริหารจัดการทรัพยากรของชาติ ก็เพื่อให้รัฐยานนี้สามารถนำพาสัมภาระคือประชากรของชาติไปได้ด้วยความคล่องตัว และปลอดภัย ทุกคนได้รับความสุขจากการใช้ทรัพยากรร่วมกัน (มีน้ำมันหยอดเพลลาที่เท่าเทียมกัน) โดยฟันเฟืองทุกตัว

(กระบวนการขับเคลื่อนภาครัฐ) ต่างช่วยกันขับเคลื่อนอย่างมีเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการใช้ทรัพยากรและมีกระบวนการที่เป็นระบบ

วัตถุประสงค์ของการรับประทานอาหาร

“เพื่อให้เข้าใจและรักษาวัตถุประสงค์ของการฉันให้ถูกต้อง ตรงตามคุณค่าที่แท้ของอาหาร นี่แหละเป็นศีลเบื้องต้นของพระ ซึ่งท่านให้ฝึกกันตั้งแต่มาอยู่วัด โดยให้ท่องบทพิจารณาไว้แล้วเวลานั้นก็พิจารณาอย่างนี้

ถ้าเรากิจด้วยปัญญาแล้ว ความรู้ความเข้าใจจุดหมายในการกินก็จะมา คือ

1. จำกัดปริมาณอาหารให้พอดีกับความต้องการของร่างกาย
2. จำกัดประเภทอาหารให้พอดีที่จะได้สิ่งที่มีคุณค่าเป็นประโยชน์

และได้สัดส่วน

พอถึงตอนนี้ การกินพอดีก็เกิดขึ้น เพราะฉะนั้นการกินด้วยปัญญา จึงมีชื่อว่าการกินพอดี เรียกเป็นภาษาพระว่า “ความรู้จักประมาณในการบริโภค” ภาษาบาลีว่า “โภชนมัตตัญญูตา”

หลักนี้สำคัญมาก ผู้ที่บวชเข้ามาเบื้องต้นจะต้องฝึกในเรื่องโภชนมัตตัญญูตา ให้มีความรู้จักประมาณในการบริโภค ซึ่งจะมีผลดีต่อชีวิตของตนเอง เป็นการฝึกในขั้นศีล คือเป็นการฝึกพฤติกรรมในการฉัน ในการรับประทานอาหาร หรือในการบริโภค แล้วก็ขยายไปถึงสิ่งอื่น ๆ ที่เรากินใช้บริโภคทั้งหมด เช่น เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม ก็พิจารณาทำนองเดียวกัน”

รวมความว่า โภชนมัตตัญญูตาก็ต่อจากศีลไปหาสมาธิและปัญญา อยู่แล้ว เวลาจะรับประทานอาหาร พฤติกรรมในการรับประทานอาหารจะต้องมีปัญหา ที่ฝึกโดยพิจารณาให้รู้เข้าใจความมุ่งหมายของการรับประทานอาหาร

จากนั้นก็ต้องควบคุมจิตของตัวเองได้ ให้จิตของเราดำเนินไปในทางที่ถูกต้อง ตามที่ปัญญาชี้แนะนั้น เพื่อให้เกิดความพอดี ตอนนี่ก็เป็นการฝึกด้านจิต ซึ่ง อยู่ในฝ่ายสมาธิ แล้วยังเกิดความพอใจที่เรารับประทานแล้วได้คุณภาพชีวิต ทำให้เกิดความสุขความอิ่มใจ ซึ่งเป็นการพัฒนาด้านจิตอีกด้วย

จากหลักการทางพระพุทธศาสนา เน้นการบริโภคทรัพยากรเท่าที่ จำเป็นต่อร่างกายและได้คุณภาพชีวิตพร้อมกับได้รับความสุขใจ หากเรา เข้าใจและเข้าถึงหลักการที่ว่านี้ เราจะไม่ต้องเดือดร้อนเพราะการแย่งชิง ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด เพื่อไปตอบสนอง โลภะ โทสะ โมหะ และ ตัณหา ที่ทำให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจ ปัญหาสังคมตามมาอีกมากมาย

หลักความพอเพียง (สันโดษ 3)

สันโดษ 3 (ความยินดี, ความพอใจ, ความยินดีด้วยของของตนซึ่ง ได้มาด้วยเรี่ยวแรงความเพียรโดยชอบธรรม, ความยินดีด้วยปัจจัยสี่ตามมี ตามได้, ความรู้จักอิ่มรู้จักพอ (contentment; satisfaction with whatever is one's own) ได้แก่

1. **ยถาลาภสันโดษ** (ยินดีตามที่ได้, ยินดีตามที่พึงได้ คือ ตนได้สิ่ง ไตมา หรือ เพียรหาสิ่งใดมาได้ เมื่อเป็นสิ่งที่ตนพึงได้ ไม่ว่าจะหยาบหรือ ประณีตแค่ไหน ก็ยินดีพอใจด้วยสิ่งนั้น ไม่ติดใจอยากได้สิ่งอื่น ไม่เดือดร้อน กระทบกระวายเพราะสิ่งที่ตนไม่ได้ ไม่ปรารถนาสิ่งที่ตนไม่พึงได้หรือเกินไป กว่าที่ตนพึงได้โดยถูกต้อง ชอบธรรม ไม่เพ่งเล็งปรารถนาของที่คนอื่นได้ ไม่ ริษยาเขา (contentment with what one gets and deserves to get)

2. ยถาพลสันโดษ (ยินดีตามกำลัง คือ ยินดีแต่พอแก่กำลังร่างกายสุขภาพและวิสัยแห่งการใช้สอยของตน ไม่ยินดีอยากได้เกินกำลังตนมีหรือได้สิ่งใดมาอันไม่ถูกกับกำลังร่างกายหรือสุขภาพ เช่น ภิกษุได้อาหารบิณฑบาตที่แผลงต่อโรคของตน หรือเกินกำลังการบริโภคใช้สอย ก็ไม่หวงแหนเสียตายเก็บไว้ให้เสียเปล่า หรือฝืนใช้ให้เป็นโทษแก่ตน ย่อมสละให้แก่ผู้อื่นที่จะใช้ได้ และรับหรือแลกเอาสิ่งที่ถูกโรคกับตน แต่เพียงที่พอแก่กำลังการบริโภคใช้สอยของตน (contentment with what is within one's strength or capacity)

3. ยถาสารูปสันโดษ (ยินดีตามสมควร คือ ยินดีตามที่เหมาะสมกับตน อันสมควรแก่ภาวะ ฐานะ แนวทางชีวิต และจุดหมายแห่งการบำเพ็ญกิจของตน เช่น ภิกษุไม่ปรารถนาสิ่งของอันไม่สมควรแก่สมณภาวะ หรือภิกษุบางรูปได้ปัจจัยสี่ที่มีค่ามาก เห็นว่าเป็นสิ่งสมควรแก่ท่านผู้ทรงคุณสมบัติน่านับถือ ก็นำไปมอบให้แก่ท่านผู้นั้น ตนเองใช้แต่สิ่งอันพอประมาณ หรือภิกษุบางรูปกำลังประพฤติวัตรขัดเกลาคตน ได้ของประณีตมา ก็สละให้แก่เพื่อนภิกษุรูปอื่น ๆ ตนเองเลือกหาของปอน ๆ มาใช้หรือตนเองมีโอกาสจะได้ลาภอย่างหนึ่ง แต่รู้ว่าสิ่งนั้นเหมาะสมหรือเป็นประโยชน์แก่ท่านผู้อื่นที่เชี่ยวชาญถนัดสามารถด้านนั้น ก็สละให้ลาภถึงแก่ท่านผู้นั้น ตนรับเอาแต่สิ่งที่เหมาะสมกับตน (contentment with what is befitting)

อนึ่ง สันโดษ 3 นี้ พระอรรถกถาจารย์ (ขุ.ข.อ.(บาลี) 1/-/126-128) มุ่งอธิบายถึงความพอเพียง ความพอเหมาะพอดีในการใช้สอยทรัพย์สิน เพื่อลดการสิ้นเปลืองโดยเปล่าประโยชน์ ลดความฟุ้งเฟ้อที่เกิน

พอดีรวมถึงความพอเพียงแห่งจิตด้วยโดยยึดหลักว่า “พอใจในสิ่งที่ตนมี ยินดีในสิ่งที่ตนได้ ใช้จ่ายตามความจำเป็นต่อการดำรงชีวิต” (พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), 2546: 122)

ทฤษฎีรมมีกัตถประโยชน์หลักการสร้างฐานะ

ในปัจจุบัน มี 4 ประการ คือ

1. อดฐานะสัมปทา ขยันดีเพียงพอ ไม่ท้อแท้

ความหมั่น ขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่การงาน ฝึกฝนให้มีความชำนาญและรู้จริง รู้จักใช้ปัญญาสอดส่อง ตรวจสอบ ทหาวิธีการที่เหมาะสมที่ดีจัดการและดำเนินการให้ได้ผลดี ทั้งด้านการเรียนแสวงหาความรู้จากแหล่งต่าง ๆ ซึ่งการได้เกิดมาเป็นคนนั้นก็ต้อยังชีพเลี้ยงชีพด้วยความขยันหมั่นเพียร ไม่เกียจคร้านกล่าวคือ ผู้ที่ถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติ

หน้าที่ ที่ตนเองรับผิดชอบ หรือในการทำงานอันเป็นอาชีพของตน พึงทำด้วยความสุจริต ไม่คดโกงผู้อื่น ทำด้วยความบากบั่น อดทนต่อความยากลำบาก ไม่ละเลยหรือทอดทิ้งการงานนั้น ๆ คือทำด้วยความเอาใจใส่ดูแลในหน้าที่การงานตลอดเวลา และควรพิจารณาไตร่ตรอง สังเกต หรือพิจารณาผลการทำงานที่ได้ลงมือทำไปแล้วมีผลดี ผลเสียอย่างไร หากเห็นว่าสิ่งที่ตนทำลงไปแล้ว เป็นสิ่งที่ดีมีประโยชน์ ก็ทำสิ่งนั้นไปอย่างสม่ำเสมอ แต่หากการงานที่ทำไปเห็นว่า มีผลเสียต่อตนเองและคนอื่นก็งดทำเสีย ทั้งนี้ก็เพื่อให้การงานนั้น ๆ ลุล่วงไปด้วยดี มีประสิทธิภาพสูง สมกับคำที่ว่าขยันดีเพียงพอ ไม่ท้อแท้

ส่วนคนที่มีความเกียจคร้านในการทำงาน ไม่มีความอดทนต่อความยากลำบาก เป็นคนเบื่อหน่ายง่าย ชอบทำงานคั่งค้าง ผลัดวันประกันพรุ่ง ละเลยต่อหน้าที่การงาน หากได้ทำงานที่ดี ๆ ย่อมไม่ประสบผลสำเร็จ ชีวิตจะมีแต่ความล้มเหลว ไม่เจริญรุ่งเรือง และถึงความสำเร็จได้ง่าย เช่นเดียวกับนักเรียนนักศึกษา หากมีความเกียจคร้านในการเล่าเรียน ไม่ขยันอ่านหนังสือ ไม่ค้นคว้าหาความรู้ใส่ตนเอง เขาย่อมไม่สามารถที่จะเรียนต่อไปในชั้นสูง ๆ ได้ โอกาสที่เขาจะได้ทำงานดี ๆ ก็มีน้อย ทั้งนี้ก็เพราะด้วยความไม่ขยันดี ไม่เพียงพอ และมีแต่ความท้อแท้ั่นเอง

2. อารักขสัมปทา เก็บดีเพียงพอ ไม่ขัดสน

การรักษา รู้จักคุ้มครอง เก็บ รักษา ทรงไว้ ฝึกกลับซึ่งความรู้ผลงานที่ตนได้ทำไว้ด้วยความขยันหมั่นเพียรโดยชอบธรรม ด้วยกำลังสติปัญญาของตนไม่ให้เสื่อมเสีย รวมถึงการรักษาทรัพย์ที่หามาได้ด้วยใช้จ่ายอย่างประหยัด การเก็บดีเพียงพอในความหมายอย่างแคบ ก็หมายความว่าความรู้จักรักษาทรัพย์สมบัติที่ตนหามาได้โดยสุจริต ให้คงอยู่ หรือให้ได้ประโยชน์ได้นานที่สุด ไม่ใช่จ่ายแบบสุร่ยสุร่าย ให้รู้จักซ่อมแซมสิ่งของที่ชำรุด ให้รู้จักคุณค่าของเงินไม่ฟุ่มเฟือยเกินเหตุเกินฐานะของตน เมื่อเรารู้จักรักษาหรือจัดการกับทรัพย์สินให้เพิ่มพูนเจริญงอกงามขึ้นได้ ก็ได้ชื่อว่าเก็บดี เพียงพอ ไม่ขัดสน

3. กัลยาณมิตรตตา เพื่อนดีเพียงพอ ไม่อับจน

การคบหาคนดีเป็นมิตร รู้จักเสวนาคบหาคน ไม่คบไม่เอาอย่างผู้ที่ชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย เลือกเสวนาศึกษาเยี่ยงอย่างกับผู้รู้ผู้ทรงคุณ ผู้มีความสามารถ ผู้นำเคารพนับถือและมีคุณสมบัติเกื้อกูลแก่การเรียนแสวงหาความรู้ รวมถึงมีคุณสมบัติเกื้อกูลแก่อาชีพการงาน

ความเป็นผู้รู้จักเลือกคบหาคนดี หรือมีเพื่อนดี ซึ่งคนดีในที่นี้ก็คือ คนที่มีศีลธรรม มีคุณธรรมและจริยธรรมที่ดีงาม ไม่ว่าบุคคลนั้นจะมีฐานะ เช่นไร ก็ถือว่าเป็นคนดีทั้งนั้น โดยเราสามารถเอาเยี่ยงอย่างที่ดีได้ คนที่ดี สามารถช่วยให้คำปรึกษาหารือที่ดี ช่วยชี้แนะแนวทางการแก้ไขปัญหาชีวิต ให้เป็นไปในทางที่ดี ที่ชอบ หรือชักนำให้ดำเนินชีวิตที่ดีงาม ให้ประสบผลดี ให้เจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน และให้เกิดความสันติสุขได้ กล่าวโดยย่อ ก็คือบุคคลที่สามารถเอาเป็นเยี่ยงอย่างที่ดี เอาเป็นที่ปรึกษาที่ดี เอาเป็นที่พึ่งที่ดีได้ นั่นเอง การรู้จักคบหาแต่คนดี มีเพื่อนที่ดีการมีแต่คนดีเป็นมิตร ย่อมจะนำชีวิตตนไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองและชีวิตจะไม่อับจนแน่นอน

4. สมชีวิตา ครองตนดีเพียงพอ ไม่อับอาย

การเลี้ยงชีวิตแต่พอดี รู้จักกำหนดรายได้และรายจ่าย เป็นอยู่พอดี สมกับรายได้ไม่ให้ฝืดเคืองหรือฟุ่มเฟือย ให้รายได้เหนือรายจ่าย มีประหยัด เก็บไว้ใช้ในยามจำเป็น

การรู้จักใช้สอยทรัพย์ที่ตนหามาได้ โดยสุจริตนั้น ควรใช้ตามสมควรแก่ฐานะของตนคือไม่ให้ฝืดเคืองนัก และก็ไม่ฟุ่มเฟือยฟุ้งเฟ้อจนเกินฐานะนัก กล่าวคือ ต้องรู้จักจัดระบบการเงิน รายได้รายจ่ายของตนเองให้ลงตัว รู้จักจัดสรรการใช้จ่ายอย่างถูกต้องและเหมาะสม ไม่ใช่จ่ายเกินฐานะของตน ต้องรู้จักประหยัดและเก็บออมทรัพย์ แบ่งไว้ใช้ให้เป็นสัดส่วนแต่พอเหมาะ แล้วก็ใช้จ่ายตามนั้น ก็จะไม่ลำบากในชีวิต แต่ถ้าไม่วางแผนจัดระบบการเงินอันเป็นรายได้-รายจ่ายให้ลงตัว พอเหมาะ และไม่ใช้จ่ายแต่พอเหมาะตามฐานะ เช่น ใช้จ่ายเกินตัว หลงฟุ้งเพื่อไปตามกระแสชาวลอก เห็นคนอื่นทำอย่างไรก็จะทำอย่างนั้น ชีวิตย่อมอยู่ลำบากแน่นอน

ฉะนั้นหากเรามีการวางแผนชีวิตที่ดีรู้จักการครองตนดี มีความเพียงพอ ย่อมไม่อับอาย

สรุปแล้วก็คือข้อปฏิบัติให้ถึงซึ่งความเจริญรุ่งเรืองและสันติสุขในชีวิตที่แท้จริง คือให้ถึงความสุขอย่างแท้จริง และไม่กลับเป็นทุกข์อีก เมื่อปฏิบัติตามข้อปฏิบัตินี้แล้วก็จะเห็นผลในปัจจุบันด้วยทันตาเห็นในชาตินี้ ตามหลักธรรมเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สมด้วยคติไทยที่ว่า

มีสสิ่ง	พึงบรรจบ	ให้ครบบาท
อย่าให้ขาด	สิ่งของ	ต้องประสงค์
แม้มีน้อย	ใช้น้อย	ค่อยบรรจบ
อย่าจ่ายลง	ให้มาก	จะยากนาน

หลักธรรมเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ

สมัยหนึ่ง พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ นิคมของชาวโกพิยะ ชื่อว่า กักรปัตตะ (อง. อฎก.(ไทย) 23/54/340-344) ในครั้งนั้น มีชายคนหนึ่ง ชื่อทิวชาณฺ หรืออีกนามหนึ่งว่า พยัคฆปัชชะ ได้เข้าไปเฝ้า แล้วกราบทูลว่า

“ข้าแต่พระองค์เจ้าผู้เจริญ ข้าพระองค์เป็นคฤหัสถ์ ยังบริโภคมาม อยู่ครองเรือน... ยังยินดีทองและเงินอยู่ขอพระผู้มีพระภาคโปรดทรงแสดง ธรรม ที่เหมาะแก่ข้าพระองค์ อันจะพึงเป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุข ในปัจจุบัน เพื่อประโยชน์และความสุขในภายหน้าเถิด พระเจ้าข้า”

พระพุทธองค์ได้ตรัสว่า “...พยัคฆปัชชะ ธรรม 4 ประการนี้ ย่อม เป็นไปเพื่อประโยชน์และเพื่อความสุในปัจจุบันแก่กุลบุตร คือ 1. อฎฐาน สัมปทา 2. อารักขสัมปทา 3. กลัยานมิตตตา 4. สมชีวิตา...”

การสร้าง ความมั่นคงทางเศรษฐกิจที่แท้จริงนั้นต้องเริ่มที่ตนเอง ก่อน ให้อัจฉริยะดำเนินชีวิตอย่างไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น แล้วนำไปสู่ ความมั่นคงระดับครอบครัว ระดับชุมชน สังคมประเทศชาติ ขั้นสุดท้ายคือ ความมั่นคงระดับโลก แต่การสร้าง ความมั่นคงดังกล่าวขึ้นขึ้นอยู่กับการ ปรับสภาพจิตใจของตนเองให้มีความมั่นคงเสียก่อน โดยให้เกิดจิตสำนึกใน การรู้จักแสวงหา รู้จักใช้จ่ายทรัพย์สิน เป็นคนที่รู้จักกิจ รู้จักใช้ ใช้ทรัพยากรให้ เป็นประโยชน์อย่างคุ้มค่า ก็จะสามารถตั้งตัวสร้างหลักสร้างฐานได้ ซึ่งว่า “เป็นผู้ปฏิบัติตามที่ในการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจอย่างถูกต้อง ตามหลักพุทธธรรม”

หนทางสู่ความสำเร็จในการสร้างทรัพย์สิน

หลายคนคงเคยได้ยินประโยคที่ว่า Where there is the will, there is the way. ที่ใดมีความปรารถนาอันแรงกล้า ที่นั่นย่อมมีหนทาง เสมอ ขอเพียงแต่ให้มีความตั้งใจแน่วแน่ ที่จะประสบความสำเร็จในเรื่อง นั้น ๆ ให้ได้ ด้วยความมุ่งมั่น ไม่ท้อถอย ย่อมมีหนทางนำเราไปสู่ ความสำเร็จได้เสมอ

คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย ที่เรียกว่า อิทธิบาท มี 4 ประการ ดังนี้

1. ฉันทะ (will; aspiration)

ความพอใจในสิ่งนั้น ปรารถนาที่จะนำสิ่งนั้นอยู่เสมอไม่ว่าสิ่งที่เรา พพอใจ สิ่งที่เราปรารถนานั้น จะเป็นสิ่งที่เรากำลังทำอยู่แล้ว กำลัง

ดำเนินการอยู่แล้ว หรือเป็นสิ่งที่เราเพียงแต่คิดอยากจะทำ ความพอใจชอบในสิ่งนั้น เป็นคุณธรรมข้อแรกที่จะทำสิ่งนั้นให้สำเร็จได้

2. วิริยะ (energy; effort; exertion)

ความเพียรพยายาม ที่จะทำสิ่งนั้นอย่างไม่ท้อถอย ไม่เลิกล้มความตั้งใจเสียก่อน เมื่อเราชอบในสิ่งนั้นแล้ว ถ้าเป็นสิ่งที่เรากำลังทำอยู่ เราต้องทำไปด้วยความขยันหมั่นเพียร ใช้ความพยายามทุ่มเททำในสิ่งนั้นให้สำเร็จ หรือถ้าเป็นสิ่งที่เราเพียงแต่คิดอยากจะทำ เราก็ต้องเพียรพยายามหาหนทางที่จะทำสิ่งที่เราปรารถนาให้ได้เสมอ เป็นคุณธรรมข้อที่สองที่จะทำสิ่งนั้นให้สำเร็จได้

3. จิตตะ (thoughtfulness; active thought)

ความคิดฝึกฝน เอาใจใส่อยู่กับสิ่งที่ทำ หนักแน่น มั่นคง ไม่โลเล ในขณะที่เรากำลังทำงานนั้น ๆ อยู่ เราต้องดูแลเอาใจใส่จดจ่ออยู่กับงานที่เราทำนั้น ไม่วอกแวก ทำงานด้วยสมาธิ ไม่สะเพร่า หรือถ้าเป็นสิ่งที่เราปรารถนาอยากจะทำ เราก็ต้องมุ่งมั่น เตรียมตัวเราทุกวิถีทางที่จะได้ไปสู่จุดมุ่งหมายนั้นให้จงได้

4. วิมังสา (investigation; examination; reasoning; testing)

ความไตร่ตรอง หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผลและตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัตถุประสงค์ ค้นคว้าวิธีแก้ไขปรับปรุง ในขณะที่เราทำงานชิ้นนั้น ๆ นอกจากจะทำด้วยความชอบ ทำอย่างต่อเนื่องด้วยความอดสาหะพยายาม มีสมาธิอยู่กับสิ่งที่ทำดูแลเอาใจใส่งานที่เราทำให้ดีแล้ว เรายังต้องหมั่นทบทวนดูว่า งานที่เราทำอยู่นั้น มีข้อบกพร่องอะไรบ้าง มีปัญหาอะไรเกิดขึ้นกับงานของเราบ้าง

สาเหตุของปัญหานั้นมาจากอะไร เราจะหาหนทางแก้ไขได้อย่างไร ถ้างานของเราไม่บกพร่อง ไม่มีปัญหา เราก็ก็น่าจะต้องคิดไตร่ตรองให้ดีว่าเราจะมีหนทางปรับปรุงและพัฒนางานของเราให้ดีขึ้นได้ไหม ผลผลิตจะเพิ่มขึ้นอีกได้ไหม เท่าไร เมื่อไร มีการวัดผลการทำงาน และมีการวางแผนขยายงาน

ถ้าเป็นแต่เพียงสิ่งที่เราใฝ่ฝันอยู่ มุ่งมั่นที่จะได้ทำในสิ่งนั้น อยากประสบความสำเร็จในเรื่องนั้น ๆ ให้ได้ เราก็ก็น่าจะต้องหมั่นไตร่ตรองดูว่า จะมีวิธีใดบ้าง ที่จะทำให้เราได้ทำงานนั้นสนใจปรารถนา เราต้องวางแผนให้ดี และทำทุกวิถีทาง ที่จะไปสู่สิ่งที่เราปรารถนาสิ่งที่เราต้องการให้จงได้ ถ้ายังทำไม่สำเร็จ เราก็ก็น่าต้องหาวิธีใหม่ ทบทวนดูว่า วิธีที่เราใช้อยู่ นั้น เป็นวิธีที่ถูกต้องหรือไม่ ต้องปรับปรุงแก้ไขวิธีการอย่างไร จึงจะได้ทำในสิ่งที่เราใฝ่ฝันไว้

สรุปท้ายบท

ลักษณะทั่วไปของเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ เป็นเศรษฐศาสตร์มัชฌิมาปฏิบัติ (สายกลาง) หรือดุลยภาพ เช่น ดุลยภาพระหว่างความต้องการของมนุษย์กับทรัพยากรธรรมชาติ เป็นเศรษฐศาสตร์อหิงสา เอื้ออาทร เศรษฐศาสตร์อหิงสา หมายถึง เศรษฐศาสตร์ที่ไม่มีการเบียดเบียนตนเอง และไม่มีการเบียดเบียนผู้อื่น เศรษฐศาสตร์เอื้ออาทร เมื่อกล่าวแบบสรุปรวมคำว่า “เศรษฐศาสตร์ อหิงสา เอื้ออาทร” จึงหมายถึงกระบวนการเศรษฐกิจที่มีพรหมวิหารธรรมเป็นพื้นฐาน คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา หวังดีเพื่อคุณภาพชีวิตต่อผู้เกี่ยวข้องหรือมีส่วนร่วมทางธุรกิจด้วยกันไม่ว่าจะเป็นหน่วยผลิต หน่วยกระจายรายได้ หรือหน่วยผู้บริโภคก็ตาม

เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ (Buddhist Economics) คือ การประยุกต์แนวความคิดทางพุทธศาสนาเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์มาใช้อธิบายหลักการและแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ เป็นแนวทางใหม่ในการทำความเข้าใจทางด้านเศรษฐศาสตร์ ไม่ได้มีข้อโต้แย้งมากมายอะไรมันเกี่ยวกับกระบวนการวิเคราะห์ที่นักเศรษฐศาสตร์ส่วนใหญ่ในปัจจุบันใช้อยู่

เศรษฐศาสตร์ (Economics) เป็นเรื่องเกี่ยวกับปากท้องการกินการอยู่ของคนเรา ซึ่งเน้นถึงการได้รับความสะดวกสบายในด้านการกินคืออยู่ดี ถ้าบ้านเมืองมีเศรษฐกิจดี คนเราก็มีมาตรฐานการครองชีพสูง มีชีวิตอยู่ด้วยความสะดวกสบาย ในทางตรงกันข้าม ถ้าเศรษฐกิจตกต่ำสังคมก็เกิดความเดือดร้อน คนเราก็จะมีความลำบากเพราะไม่มีการกินดีไม่มีความสะดวกสบายในการดำรงชีวิต

พราหมณ์บุโรหิตกราบทูลเล่าความเป็นไปในชนบทและหัวเมืองต่าง ๆ ให้พระเจ้ามหาวิชิตราชทราบ ว่า สถานการณ์บ้านเมืองของพระองค์ในขณะนี้ยังมีเสี้ยนหนามคือเกิดความไม่สงบเพราะโจรผู้ร้ายชุกชุม มีการปล้นฆ่าทำร้ายร่างกายแย่งชิงทรัพย์กันอยู่ทุกวัน การปล้นทรัพย์สินปรากฏให้เห็นทั่วไปทั่วทุกหัวระแหงทั้งในหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด ตามถนนหนทางต่าง ๆ ก็ไม่มีความปลอดภัย ในเมื่อทั่วทุกถิ่นมีการจี้ปล้นกันอยู่ชุกชุมอย่างนี้ การที่จะรื้อฟื้นประกอบพิธีกรรมบูชาญันนั้นเป็นสิ่งที่ไม่ควรกระทำเลยในสถานการณ์บ้านเมืองขณะนี้

หลักเศรษฐกิจ คือ หลักการสนองความต้องการของมนุษย์หรือวิธีการดับทุกข์อันเกิดจากความต้องการของมนุษย์ทุกคน โดยเน้นการกระทำเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์พูนสุขทั้งแก่บุคคลและสังคม ซึ่งเป็นที่

ปรากฏชัดว่าประเทศใดมีเศรษฐกิจดี ประเทศนั้นก็มั่งคั่งและมั่นคง ประชาชนอยู่เย็นเป็นสุข ความต้องการเป็นมูลฐานสำคัญทำให้เกิดวิชา เศรษฐศาสตร์หรือหลักเศรษฐกิจ และเป็นปัญหารากฐานทางเศรษฐกิจ ความต้องการของมนุษย์เรานั้นโดยส่วนมากเป็นความต้องการที่ไร้ขอบเขต จำกัด เช่น ความต้องการสิ่งเสพสุขบำรุงบำเรอตนอย่างไม่รู้จักหยุดหย่อน ซึ่งทางพระพุทธศาสนานิยามว่า ความต้องการด้วยอำนาจแห่งตัณหา เมื่อ ความต้องการของมนุษย์เป็นไปอย่างไร้ขอบเขต ไม่จำกัด ไม่มีที่สิ้นสุดแต่ สิ่งของและบริการที่มนุษย์ต้องการมีจำนวนจำกัด ปัญหาในเรื่องนี้ย่อมต้อง เกิดขึ้นเป็นธรรมดา ด้วยเหตุนี้ เศรษฐศาสตร์หรือหลักเศรษฐกิจจึงเข้ามามี ส่วนจัดการจัดแบ่งให้มีการบริโภคที่เป็นไปเพื่อจะสนองความต้องการของ มนุษย์ให้มากที่สุด ความต้องการนี้เองเป็นตัวบังคับให้มนุษย์ทำงานให้ผลิต คิดค้นจนเกิดความมั่งคั่งและมีสวัสดิการทำให้เกิดการอยู่ดีกินดีมากขึ้น ดังนั้น หลักเศรษฐกิจหรือเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก จึงครอบคลุมหัวข้อ ใหญ่ ๆ คือ การผลิต การบริโภค การแลกเปลี่ยน การคลัง การแบ่งสรร

เศรษฐศาสตร์แนวพุทธจะไม่คำนึงถึงปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ที่ได้ กล่าวมา จะคำนึงถึงเรื่องความไม่มีโทษของการสินค้าที่ผลิตออกมา จำหน่าย เป็นการบริโภคเพื่อสนองความต้องการแบบไหน บริโภคเพื่อ สสนองความต้องการคุณค่าแท้ หรือเพื่อเสพคุณค่าเทียมการบริโภคนี้เป็นจุด ยอดของเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก กิจกรรมทางเศรษฐกิจของมนุษย์นั้น จุด ยอดอยู่ที่การบริโภค เราเข้าใจความหมายของการบริโภคว่าเป็นอย่างไร เศรษฐศาสตร์แบบยุคอุตสาหกรรมหรือเศรษฐศาสตร์กระแสหลักกับ เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ

บรรณานุกรม

คณาจารย์ภาควิชาสังคม. (2534). สังคมวิทยาและมานุษยวิทยาเบื้องต้น.

กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ. (2540). สังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 8.

กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2540). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวล

ศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2552). พุทธธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 14.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ สหธรรมิก จำกัด.

สุพัตรา สุภาพ. สังคมวิทยา. (2534). กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2523). หลักสังคมวิทยา. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.

แสง จันทร์งาม. (2535). พุทธศาสนวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพมหานคร: เจริญกิจ.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2550). พุทธธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจ.

กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

พระธรรมปิฎก (ประยูรท์ ปยุตฺโต). (2546). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับ

ประมวลธรรม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พลวัฒน์ ชุมสุข. (2551). เอกสารประกอบการสอนรายวิชาเศรษฐศาสตร์

ชีวิตประจำวัน. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาบรรณาคาร.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย.

รัตนา สายณิต และคณะ. (2547). เศรษฐศาสตร์เบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 3.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุจิตรา กุลประสิทธิ์. (2550). เศรษฐศาสตร์จุลภาค. กรุงเทพมหานคร: โรง
พิมพ์ออฟเซ็ทจำกัด.

ถั่งสังฆทานและจีวร : ต้นทุนจมทางความเชื่อเชิงพุทธพาณิชย์
OFFERINGS BUCKET AND YELLOW ROBE: SUNK COST
ACCORDING TO COMMERCIAL BUDDHIST BELIEF

พระคมสัน เจริญวงศ์

ภัทรพล ใจเย็น

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ มุ่งศึกษาและนำเสนอประเด็นพฤติกรรมทางสังคม ความเชื่อมโยงระหว่างพระพุทธศาสนาและเศรษฐศาสตร์ รูปแบบพุทธพาณิชย์ที่สะท้อนภาพธุรกิจเชิงพาณิชย์ที่แฝงตัวอยู่ในความเชื่อทางศาสนา โดยนำเสนอความเชื่อที่เป็นเส้นบางๆ กับความศรัทธาผสมผสานกับความต้องการสูงสุดของปุถุชนชาวพุทธทั่วไปที่ยังเข้าไม่ถึงแก่นแท้พระพุทธศาสนา หรือที่ทางพระเรียกว่าเข้าถึงแค่ชั้นกระพี้ นั่นก็คือคำว่า “บุญ” การพลอยยินดี มุทิตาสักการะ มีจิตผ่องใสบันเทิง การให้ทาน รักษาศีล ภาวนา และปฏิบัติธรรม เป็นต้น อะไรก็ตามที่ทำให้จิตใจมีความสุข เบิกบานใจ ไม่เศร้าหมอง ในทางพระพุทธศาสนาล้วนเป็นบุญทั้งสิ้น แต่จากความเชื่อและการปลูกฝังค่านิยมของคนไทยที่ปฏิบัติตามกันมา จะมีความเชื่อว่า “บุญ” เกิดจากการให้ เกิดจากการบริจาค และเกิดจากการถวายทาน ในสังคมไทยส่วนมากจึงมีการรับบริจาคช่วยเหลือหรือก่อสร้างปฏิมากรรมวิจิตรศิลป์ขนาดใหญ่ในศาสนสถานอยู่บ่อยครั้ง ใน

ขณะเดียวกันก็เป็นช่องทางของกลุ่มธุรกิจพาณิชย์ได้ออกแบบธุรกิจแฝงในศาสนา หรือคนทั่วไปเรียกว่า “พุทธพาณิชย์” เปิดช่องทางการขายสินค้าบุญ แต่เป็นสินค้าประเภทต้นทุนจม (Sunk Cost) ไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์หรือบริโภค-อุปโภคให้พระสงฆ์หรือสาธุชนได้ใช้ได้อีก เช่น ผลิตภัณฑ์ในถังสังฆทาน ผ้าไตรจีวร เป็นต้น ซึ่งหากจะกล่าวแบบคนบ้านๆ เรียกว่า “หาประโยชน์ได้น้อยมาก” ถือว่าเป็นสินค้าที่ด้อยคุณภาพนำไปใช้ก็ไม่คุ้มกับความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นกับสุขภาพ

คำสำคัญ: ต้นทุนจม, พุทธพาณิชย์, สังฆทาน, ความเชื่อ

บทนำ

ความเชื่อเรื่องบุญ-บาปเป็นสิ่งที่อยู่คู่กันกับสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยมีพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานของความเชื่อ เช่น เชื่อในเรื่องบุญ-บาป กล่าวคือ บุญ คือ การทำความดี และ บาป คือ การทำความชั่ว/ทำเลว เชื่อเรื่องสวรรค์-นรก ทำความดีเมื่อตายไปแล้วย่อมไปเกิดในสวรรค์ ทำความชั่วเมื่อตายไปแล้วจะถูกนำไปลงโทษในนรก เชื่อกฎแห่งกรรมและเชื่อในหลักพุทธธรรม ทำดี ละเว้นความชั่ว ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ เป็นต้น ความเชื่อในสังคมไทยมีการผสมผสานระหว่างพระพุทธศาสนาและความเชื่อดั้งเดิมของกลุ่มชนชาติพันธุ์นั้นๆ ทำให้ความเชื่อเรื่องบาป-บุญมีความหลากหลายคติความเชื่อ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) (2546) ได้ให้ความหมายและอธิบายขยายความเกี่ยวกับคำว่า “ศรัทธา” ไว้ดังนี้

ศรัทธา หมายถึง ความเชื่อ ซึ่งความเชื่อนี้ไม่ใช่เรื่องงมงาย ศรัทธาจะต้องประกอบไปด้วยปัญญาหรือเหตุผล มีทั้งหมด 4 ประการ ได้แก่

1. กัมมสัทธา คือ เชื่อกรรม เชื่อกฎแห่งกรรม เชื่อว่ากรรมมีอยู่จริง คือ เชื่อว่าเมื่อทำอะไรโดยมีเจตนา คือ จงใจทำทั้งรู้ ย่อมเป็นกรรม คือ เป็นความชั่วความดีมีขึ้นในตนเป็นเหตุปัจจัยก่อให้เกิดผลดีผลร้ายสืบเนื่องต่อไป การกระทำไม่ว่างเปล่าและเชื่อว่าผลที่ต้องการจะสำเร็จได้ด้วยการกระทำ มิใช่ด้วยอำนาจอนอนหรืออนอคอยโชค เป็นต้น

2. วิปากสัทธา คือ เชื่อผลของกรรม เชื่อว่าผลของกรรมมีจริง เชื่อว่ากรรมที่ทำแล้วย่อมมีผล และผลต้องมีเหตุ ผลดีเกิดจากกรรมดี ผลชั่วเกิดจากกรรมชั่ว

3. กัมมัสมกตาสัทธา คือ เชื่อว่าสัตว์มีกรรมเป็นของตน เชื่อว่าแต่ละคนเป็นของเจ้าของ จะต้องรับผิดชอบเสวยวิบาก เป็นไปตามกรรมของตน

4. ตถาคตโพธิสัทธา คือ เชื่อว่าพระพุทธเจ้าตรัสรู้จริง มั่นใจในองค์พระตถาคตว่าเป็นพระสัมมาสัมพุทธะ ทรงพระคุณทั้ง 9 ประการ ตรัสรู้ธรรม บัญญัติวินัยไว้ด้วยดี ทรงเป็นผู้นำทางที่แสดงให้เห็นว่า มนุษย์คือเราทุกคนนี้ หากฝึกตนด้วยดี ก็สามารถเข้าถึงภูมิธรรมสูงสุด บริสุทธิหลุดพ้นได้ ดังที่พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญไว้เป็นแบบอย่าง

นอกจากนั้นคนไทยที่นับถือพระพุทธศาสนายังเชื่อว่ามิโลกหลังความตาย กายมนุษย์ประกอบไปด้วย 2 ส่วน คือ กายละเอียดและกายหยาบ กล่าวคือ กายละเอียด คือ จิต เป็นรูปร่างที่เป็นวิญญาณ ส่วนกายหยาบ คือ รูปร่างทั่วไปที่มองด้วยตาเปล่าและสัมผัสได้เมื่อกายหยาบได้ดับสิ้นไปจากโลกใบนี้แล้ว จิตจะวนเวียนเป็นวัฏจักร เกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นวัฏสงสารไม่มีที่สิ้นสุด จะหลุดพ้นจากวัฏสงสารนี้มิใช่เพียงการสั่งสมบุญให้ถึงพร้อมในช่วงที่มีชีวิตให้มากๆ เท่านั้น การสั่งสมบุญจะนำไปบุคคลคนนั้น

ไปสู่ภพภูมิที่ดี(รุ่งฤดี บุษย์ชญาณนธ์ และ สุขชาติ บุษย์ชญาณนธ์, 2561) ซึ่ง การสั่งสมบุญมีทั้งการกระทำด้วยตนเองในขณะที่มีชีวิต และผู้อื่นอุทิศส่วน บุญส่วนกุศลไปให้หลังความตาย จากความเชื่อนี้ทำให้เกิดพิธีกรรมมากมาย ในการสร้างบุญ สั่งสมบุญ เป็นเสบียงบุญ เพื่อเสริมแรงบุญหวังให้เดินทางไป ในภพภูมิที่ดีหลังความตาย ปัจจุบันนี้การทำบุญมีหลายรูปแบบ แต่ยังคง คติความเชื่อเดิม คือ ต้องถวายให้พระสงฆ์หรือนักบวชเท่านั้นจึงจะได้บุญ มหาศาล อาทิ การถวายปัจจัยแด่พระสงฆ์ การถวายของใช้หรือเครื่อง สักขทาน การถวายเครื่องอัฐบริขารที่จำเป็น การถวายยารักษาโรค เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม การทำบุญหรือการสั่งสมบุญเพื่อเป็นสะพานข้าม วัฏสงสาร ไปสู่ภพภูมิที่ดี ได้อยู่บนสวรรค์ชั้นสูงสุด ไม่ต้องเวียนว่ายตายเกิด ตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ค่านิยมและการกระทำตามๆ กันมา ด้วยการถวายสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ แต่พระสงฆ์ เช่น ถังสักขทาน ผ้าไตร จีวร เป็นต้น ของใช้เหล่านี้ได้กลายเป็นการสั่งสมปริโยท คือ เครื่องผูกพัน หรือห่วงเหนี่ยวเป็นเหตุให้ใจพะวักพะวนห่วงกังวล ซึ่งหากมองในมุมของ เศรษฐศาสตร์จะเห็นได้ว่า ถังสักขทานก็ดี ผ้าไตรจีวรก็ดี ที่พุทธศาสนิกชน ได้ถวายแด่พระสงฆ์นั้นล้วนเป็นต้นทุนจม (Sunk Cost) เพราะสิ่งของ เหล่านี้กลายเป็นการกักตุน เป็นของเหลือหมดอายุ ไม่สามารถนำมาใช้ บริโภค-อุปโภคได้ หรือหากได้ก็ได้ประโยชน์แค่นิดเดียว ดังนั้น บทความนี้ จึงมุ่งที่จะศึกษาและนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อเกี่ยวกับการถวาย สักขทานและจีวร เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงการกักตุนสินค้าโดยไม่สามารถ นำไปต่อยอดหรือใช้ประโยชน์อื่นได้ หรือหากนำไปใช้ก็ใช้ประโยชน์ได้น้อย มาก ซึ่งในที่นี้เราเรียกว่า “ต้นทุนจม” (Sunk Cost)

ความเชื่อและประเพณีการให้ทาน

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2538) ได้ให้ความหมายคำว่า “ความเชื่อ” (Belief) หมายถึง เห็นตามด้วย มั่นใจ ไว้วางใจ นับถือ

ธวัช ปุณฺณโกทก (2528) ได้กล่าวถึงความเชื่อไว้ว่า ความเชื่อ คือ การยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่เป็นผลดีหรือผลร้ายต่อมนุษย์นั้นๆ หรือสังคมมนุษย์นั้นๆ แม้ว่าพลังอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านั้น ไม่สามารถที่จะพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริง แต่มนุษย์ในสังคมหนึ่งยอมรับและให้ความเคารพเกรงกลัวสิ่งเหล่านี้ เรียกว่า “ความเชื่อ” ฉะนั้นความเชื่อจึงมีขอบเขตกว้างขวางมาก ไม่เพียงแต่จะหมายถึงความเชื่อในดวงวิญญาณทั้งหลาย ภูตผี คาถาอาคม โขคลาง ไสยเวทต่างๆ ยังรวมไปถึงปรากฏการณ์ธรรมชาติที่มนุษย์ยอมรับ นับถือ เช่น ต้นไม้ (ต้นโพธิ์ ต้นไทร) ป่าเขา เป็นต้น

สุรพงษ์ ลือทองจักร (2552) ได้ให้ความหมายของความเชื่อไว้ว่า “ความเชื่อ” หมายถึง การยอมรับต่างๆ ว่ามีอยู่จริง และมีอำนาจที่จะบันดาลให้เกิดผลดีหรือผลร้ายต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ถึงแม้ว่าสิ่งนั้นจะไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริงด้วยเหตุผล แต่เป็นที่ยอมรับกันในกลุ่มชนหรือสังคม

ฉะนั้นจึงพอสรุปได้ว่า ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับนับถือโดยสนิทใจ ปฏิบัติและทำตามโดยไม่มีข้อแม้หรือข้อคำถามใดๆ ไม่มีข้อสงสัย เป็นภาวะที่พร้อมทำตามและถ่ายทอดสืบต่อกันไปเรื่อยๆ จากรุ่นสู่รุ่น มีจิตใจแน่วแน่ มั่นใจโดยไม่ต้องทำการพิสูจน์หรือค้นหาความจริงใดๆ

คำว่า “ประเพณี” (Tradition) มีผู้รู้และนักวิชาการได้อธิบายและให้ความหมายไว้หลากหลาย ดังนี้

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2549) ได้ให้ความหมายของประเพณีไว้ว่า “ประเพณี” หมายถึง ขนบธรรมเนียม แบบแผน

สุพัตรา สุภาพ (2522) ได้อธิบายความหมายของประเพณีไว้ว่า “ประเพณี” หมายถึง แบบความเชื่อ ความคิด การกระทำ ค่านิยม ทศนคติ ศีลธรรม จารีต ระเบียบแบบแผน และวิธีการกระทำต่างๆ ตลอดจนถึงการประกอบพิธีกรรมในโอกาสต่างๆ ที่กระทำกันมาตั้งแต่อดีต ลักษณะสำคัญของประเพณีเป็นสิ่งที่ปฏิบัติเชื่อถือกันมานานจนกลายเป็นความคิดหรือการกระทำที่ได้สืบทอดกันมาและมีอิทธิพลถึงปัจจุบัน

บุษกร ประวะโช (2550) ได้ให้ความหมายของประเพณีไว้ว่า “ประเพณี” หมายถึง ความประพฤติของคนในสังคม เช่น ค่านิยม ความเชื่อ ศีลธรรม จารีต ที่ถือเป็นแบบแผนอย่างเดียวกันและปฏิบัติสืบทอดกันมาจากรุ่นหนึ่งถึงปัจจุบัน

ฉะนั้นจึงพอสรุปได้ว่า “ประเพณี” หมายถึง กิจกรรมที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา มีเอกลักษณ์ที่เป็นเฉพาะและมีความสำคัญต่อสังคม สะท้อนถึงอิทธิพลความสวยงามทางวัฒนธรรมและการดำรงอยู่ของคนในสังคมนั้น มีความผสมผสานระหว่างศาสนาและสังคม กลายเป็นความเชื่อและปฏิบัติสืบทอดกันด้วยความสุขและจิตใจอันบริสุทธิ์ เช่น การแต่งกาย เทศกาล วัฒนธรรม ภาษา ศิลปกรรม และความเชื่อ เป็นต้น

“ประเพณีการให้ทาน” คือ กิจกรรมหรือวัฒนธรรมที่มีการเสียสละ แบ่งปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โดยให้ด้วยจิตใจที่ตรงาม สงเคราะห์บุคคล

ที่ตกทุกข์ได้ยาก เสียสละให้ผู้อื่นได้มีความสุข คือ สุขทั้งกายและสุขทั้งใจ การให้ทานด้วยสิ่งของที่คนไทยนิยมทำกัน ได้แก่ อาหาร น้ำ เครื่องนุ่งห่ม ยานพาหนะ ดอกไม้และพวงมาลัย ของหอม (ธูปเทียน) เครื่องลูบไล้ (สบู่ ครีมหาบน้ำ ยาสระผม) ที่นอน ที่อยู่อาศัย และประทีป (ไฟหรือไฟฟ้า) คนไทยเชื่อว่าทานเป็นบุญอย่างหนึ่ง เรียกว่า “ทานมัย” คือ บุญเกิดจากการให้ทานเพราะการให้ทานถือว่าเป็นการคลายความตระหนี่ ละความเห็นแก่ตัวและความโลภในจิตใจ ทำให้เกิดสว่าง สะอาดภายในจิตใจ ซึ่งในคัมภีร์พระไตรปิฎก (พระไตรปิฎกภาษาไทย 20/142/120) ได้อธิบายประเภทของทานไว้ 4 ประเภท ได้แก่

1. อามิสทาน คือ ให้สิ่งของเป็นทาน
2. ธรรมทาน คือ ให้ธรรมะเป็นทาน เช่น ให้สติ ให้กำลังใจ และสอนคุณธรรม
3. วิทยาทาน คือ ให้ความรู้เป็นทาน
4. อภัยทาน คือ ให้อภัยไม่ถือโทษโกรธเคืองเป็นทาน

ภาพที่ 1 ความสุขเกิดจากการให้

ที่มา: มูลนิธิยุวพัฒน์, <https://www.yuvabadhanafoundation.org/th>

การให้ทาน การช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เกื้อกูลซึ่งกันและกันในสังคมไทยเป็นเรื่องที่ทุกคนให้ความสำคัญและปฏิบัติต่อกันเป็นอย่างดี ไม่ว่าจะนับถือศาสนาที่แตกต่างกัน มีความคิดทางการเมืองที่แตกต่างกัน หรือมีแนวคิดและความเชื่อที่แตกต่างกัน คนไทยก็ยังคงมีความเอื้อเฟื้อให้การช่วยเหลือเสียสละสิ่งของ เงินทุน และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ช่วยกันและกันตลอดมา เช่น การช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วม ไฟไหม้ ภัยแล้ง เด็กหรือเยาวชนด้อยโอกาส คนพิการหรือผู้ด้อยโอกาสทางสังคม เป็นต้น เมื่อใดก็ตามที่มีการระดมทุนเพื่อช่วยเหลือสังคมดังกล่าว คนไทยจะช่วยกันเต็มที่ตามกำลังที่ตนเองจะช่วยเหลือได้ หรือที่ได้ยินบ่อยๆ คือ “ช่วยเหลือตามกำลังศรัทธา” นั่นแสดงให้เห็นว่า ความสุขเกิดจากการเป็นผู้ให้ เมื่อมีโอกาสหรือมีกำลังก็ควรให้คนอื่นก่อน เมื่อตกยากหรือประสบภัยผู้อื่นก็จะช่วยเราตอบแทน ซึ่งสอดคล้องกับความเชื่อที่คนไทยเชื่อกันว่า “ทำดียอมได้ดี, เจอคนทำดีควรทำดีตอบ, ผู้ให้ยอมเป็นที่รัก”

การถวายสังฆทานและจีวร

การถวายสังฆทานมีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลโดยมีพระนางปชาบดีโคตมี ต้องการถวายผ้าสาฎก (ผ้าจีวร) แก่พระพุทธเจ้า แม้พระนางจะกราบทูลถวายผ้าจีวรถึง 3 ครั้ง ก็ตาม แต่พระพุทธองค์ก็ทรงปฏิเสธและแนะนำให้ถวายแก่สงฆ์ ถึงกระนั้นก็ตามพระพุทธเจ้าก็ไม่ได้ทรงสรรเสริญว่าปาฏิปุคคคลิกทานมีอานิสงส์มากกว่าการถวายสังฆทาน ดังพุทธพจน์ที่ตรัสไว้กับพระอานนท์ว่า

“ดูกรอานนท์ ก็ในอนาคตกาล จักมีแต่เหล่าภิกษุโคตรภู มิผ้ากาสาเวพันคอบ เป็นคนทุศีล มีธรรมลามก คนทั้งหลายจักถวายทานเฉพาะพระสงฆ์ได้ในเหล่าภิกษุทุศีลนั้น ดูกรอานนท์ ทักษิณาที่ถึงแล้วในสงฆ์แม้ในเวลานั้นราก็กล่าวว่ามีผลนับไม่ได้ ประมาณไม่ได้ แต่ว่าร่าไม่กล่าวปาฏิปุคคคลิกทานว่ามีผลมากกว่าทักษิณาที่ถึงแล้วในสงฆ์โดยปริยายใดๆ เลย ฯ” (พระไตรปิฎกภาษาไทย 14/380/429-430)

จากการถวายผ้าสาฎก (ผ้าจีวร) ของพระนางปชาบดีโคตมีแก่พระพุทธเจ้าในครั้งพุทธกาลชาวพุทธในยุคต่อมาจึงนำมาเป็นต้นแบบในการถวายผ้าจีวร ถวายสังฆทาน และถวายของใช้ต่างๆ แก่พระสงฆ์ตามยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปตามความเหมาะสม ในขณะเดียวกันพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยอีกส่วนหนึ่งก็มีความเชื่อว่าการทำบุญด้วยการถวายสังฆทานกับพระสงฆ์จะได้อานิสงส์มาก เพราะพระพุทธเจ้าแนะนำให้ถวายทานแก่สงฆ์โดยไม่ได้ศึกษาหรือพิจารณาพุทธพจน์ที่ตรัสกับพ่ออานนท์เพิ่มเติมให้แจ่มแจ้ง จึงคิดต่างและเชื่อตามกันมาจากการบอกปากต่อปาก ทำตามกันมาจนกลายเป็นวัฒนธรรม ประเพณี จารีต ที่ชาวพุทธเมืองไทยต้องทำตาม

และหากไม่ทำจะถือว่าผิด การทำบุญทำทานของคนไทยส่วนใหญ่จึงทำตามความเชื่อดั้งเดิมที่ทำตามกันมาโดยคนรุ่นหลังก็ไม่ได้ตั้งคำถาม เชื่อว่าดี เชื่อว่าถูกต้อง เชื่อว่าเกิดความขลัง เชื่อว่าจะได้บุญ เชื่อว่าคนตายจะได้รับบุญที่อุทิศให้ เป็นต้น การถวายทานของคนไทยจึงถูกหลอกให้ทำ การพูดหวานล่อม การบรรยายเรื่องบุญ-บาป นรก-สวรรค์ ทำบุญถวายทานแล้วจะได้บุญขึ้นสวรรค์ โดยมีพระสงฆ์ที่มีหัวการค้าเชิงพาณิชย์เป็นผู้ออกแบบกิจกรรม รูปแบบการทำบุญตามความต้องการของพุทธศาสนิกชน ผู้ถวายสังฆทานต้องการแบบใด เช่น พิธีกรรมยิ่งใหญ่ มีเจ้าพิธี มีผู้คนมาร่วมงานจำนวนมาก หรือ กิฟต์ซ้อปน่ารักสวยๆ สำหรับวัยรุ่น หรือ สังฆทานสำเร็จรูป หรือ สแกนคิวอาร์โค้ดโอนทำบุญแบบง่ายๆ เข้าบัญชีพระสงฆ์หรือบัญชีวัด เป็นต้น รูปแบบทำบุญทั้งหมดทั้งมวลที่เกิดขึ้นล้วนเป็นการตอบสนองความต้องการ (Need) ของชาวพุทธในสังคมไทย โดยการเปิดช่องจากความเชื่อเรื่องการถวายสังฆทานจะได้บุญและอานิสงส์ใหญ่นั้นเอง ซึ่งในสมัยพุทธกาลพระพุทธองค์ได้ทรงกล่าวดำหนิพระปิณโฑลภารัตวาชะ ท่ามกลางที่ประชุมด้วยคำแรงๆ ว่า

“โมฆบุรุษ (บุรุษเปล่า) ไม่สมควรเลยที่เธอแสดงอิทธิฤทธิ์ เพื่อแลกบาตรใบเดียว การกระทำของเธอไม่ต่างกับนางนครโสเภณีเปิดเผยอวัยวะของตนเพื่อแลกเงินและทอง”(พระไตรปิฎกภาษาไทย 17/36/244)

หากมองไปที่ความหมายที่แท้จริงของการถวายสังฆทานจะเห็นว่าสังฆทานคือสิ่งที่จำเป็นและใช้ได้จริงสำหรับพระสงฆ์ เมื่อพระสงฆ์ไม่ใช่แล้วก็สามารถมอบให้ผู้อื่นไปใช้เพื่อเกิดประโยชน์สูงสุด ไม่เป็นของเน่าเสียไม่เป็นขยะที่หมดอายุ ซึ่งในที่สุดแล้วสังฆทานสำเร็จรูปในปัจจุบันก็คือของ

ที่หมดอายุไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์เพื่อจุดเจือซึ่งประโยชน์ต่อมนุษย์ เพื่อนร่วมโลกด้วยกันได้ หากนำไปบริจาคให้ผู้อื่นที่ขาดแคลนสิ่งของก็กลัว จะเกิดโทษมากกว่าเกิดประโยชน์ ชูศรี ทิศาภาค (2565) ได้อธิบายและให้ความหมายเกี่ยวกับสังฆทานที่เรียกว่า “ไทยธรรม หรือ ไทยทาน” หมายถึง ปัจจัยสี่ที่ไม่ขัดต่อสมณะภาวะ ซึ่งมีหลักในการใช้พิจารณา จำนวน 5 ข้อ ได้แก่

1. สมควรไหม ?
2. ขัดต่อพระวินัยไหม ?
3. พระสงฆ์จำเป็นต้องใช้ไหม ?
4. มีคุณภาพดีไหม ?
5. เอื้อต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไหม ?

เครื่องสังฆทานจะประกอบไปด้วยทานวัตถุ 10 ประการ ได้แก่

1. ภัตตาหาร อาหารคาว-หวานต่างๆ
2. น้ำ รวมทั้งเครื่องดื่มอันควรแก่สมณบริโภค
3. ผ้า เครื่องนุ่งห่ม
4. ยานพาหนะ อุปกรณ์อำนวยความสะดวกในการเดินทาง รวมถึง

ปัจจัยค่าโดยสาร

5. มਾਲย์และดอกไม้ เครื่องบูชาชนิดต่างๆ
6. ของหอม หรือ รูปเทียนบูชาพระ
7. เครื่องลูบไล้ หรือเครื่องสุขภัณฑ์สำหรับชำระร่างกาย เช่น สบู่

เป็นต้น

8. ที่นอนอันควรแก่สมณะ

9. ท่ออยู่อาศัยหรือกุฎี เสนาสนะ เครื่องสำหรับเสนาสนะ เช่น เตียง ตู้อี๊ แก้ว เป็นต้น

10. เครื่องสองสว่าง เช่น ตะเกียง หลอดไฟฟ้า ไฟฉาย เป็นต้น

ภาพที่ 2 การถวายผ้าบังสุกุลจิรกับความเชื่อหลังความตาย

ต้นทุนจมผลิตภัณฑ์ความเชื่อทางศาสนา

ในทางเศรษฐศาสตร์คำว่า “ต้นทุนจม” หรือศัพท์ภาษาอังกฤษ เรียกว่า “Sunk Cost” หมายถึง ต้นทุนที่ใช้จ่ายไปแล้วในอดีต เป็นต้นทุนที่เกิดขึ้นแล้ว แต่ปัจจุบันต้นทุนที่เสียไป ไม่สามารถทำให้เกิดกำไรได้ ต้องใช้ระยะเวลาจึงจะมีกำไร (ชวินทร์ ลินะบรรจง, 2554) หรือหากแย้งไปกว่านั้น คือ ไม่สามารถทำกำไรได้เลยจากต้นทุนที่จ่ายไป ซึ่งต้นทุนจมอาจเป็นได้ทั้งต้นทุนในรูปตัวเงินหรือไม่ใช่ตัวเงินก็ได้ โดยปกติแล้วต้นทุนจม (Sunk Cost) เกิดจากปัจจัย 3 ประการ ได้แก่

1. ต้นทุนจมเกิดจากค่าใช้จ่ายที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่น การซื้อเครื่องจักร การก่อสร้าง หรือต้นทุนการผลิตสินค้าเพื่อขาย ฯลฯ ซึ่งแน่นอนว่าการลงทุนต้องมีค่าใช้จ่ายเสมอ ต้นทุนจมจะถูกใช้จ่ายไปกับการซื้อ

เครื่องจักร สร้างโรงงาน ฯลฯ และต้นทุนก็จะต้องนำมาคิดคำนวณร่วมกับการซื้อเครื่องจักรหรือสร้างโรงงานไปเท่าไร ต้องใช้ระยะเวลาเท่าไรหรือถึงจะคืนทุนได้ ยิ่งใช้ระยะเวลายาวนานเท่าไรก็ยิ่งดี แต่ถ้าหากใช้ระยะเวลานาน จะส่งผลเสียให้กับผู้ลงทุนมากยิ่งขึ้น

2. ต้นทุนจมเกิดจากความผิดพลาดในการประมาณการ เช่น ในกรณีที่ต้นทุนจมซึ่งถูกใช้จ่ายไปกับการผลิตสินค้า หากผลิตสินค้าล่าช้า เกิดปัญหา หรือ สินค้าแพ้นที่หมดกระแส รวมไปถึงการคาดการณ์ความต้องการของตลาดผิด ทำให้สต็อกสินค้ามากเกินไป สิ่งเหล่านี้จะกลายเป็นต้นทุนจมที่ไม่ก่อให้เกิดกำไรได้

3. ต้นทุนจมเกิดจากค่าเสียโอกาส เป็นผลประโยชน์ที่ธุรกิจควรจะได้รับแต่ไม่ได้รับ เพราะเกิดจากการเลือกปฏิบัติ เช่น นำเงินไปลงทุนผลิตสินค้าแทนที่จะนำเงินไปลงทุนในหุ้น ทำให้เสียโอกาสที่จะได้รับผลตอบแทนในหุ้น

พระสงฆ์ไทยในยุคปัจจุบันได้ปรับเปลี่ยนวิธีการทำบุญเพื่อความเหมาะสม สะดวก สบาย รวดเร็ว ตอบสนองความต้องการ (Need) ของชาวพุทธเมืองไทย ไม่ว่าจะเป็นถึงสังฆทานสำเร็จรูป ผ้าจีวร ผ้าอาบน้ำฝน เครื่องเวชภัณฑ์ และอาหารสำเร็จรูป รูปแบบต่างๆ ซึ่งสิ่งของเหล่านี้เป็นรสนิยมและการบริโภคสมัยใหม่ เน้นความสะดวก สบาย เกือบสะสมกักตุนได้นาน โดยคิดว่าน่าจะเหมาะสมกับพระสงฆ์ยุคใหม่ ทำให้เกิดพฤติกรรมทำตามเลียนแบบและทำสืบต่อกันมาเป็นธรรมเนียมปฏิบัติ แต่แท้จริงแล้วสิ่งของเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งของต้องห้ามตามพระธรรมวินัย ซึ่งเหล่าพระสงฆ์ไทยก็รู้ดีอยู่แก่ใจ หากแต่ไม่กล้าปริปากกล่าวเตือน เพราะนั่นคือ ลาภ

สักการะที่พลอยได้จากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของสังคมในพระไตรปิฎกได้อธิบายเกี่ยวกับ “กาลิก” คือ ของที่พระสงฆ์เก็บไว้ฉันได้ตามเวลาที่กำหนดให้ เนื่องด้วยกาล ขึ้นกับกาล ของอันจะกลืนกินให้ล่วงลำคอเข้าไป ซึ่งพระวินัยบัญญัติให้ภิกษุรับเก็บไว้และฉันได้ภายในเวลาที่กำหนด จำแนกเป็น 4 อย่าง ได้แก่ (พระไตรปิฎกภาษาไทย 5/304/139-140)

1. ยามกาลิก ของที่พระสงฆ์รับประเคนไว้แล้วเก็บไว้ฉันได้เพียง 1 วัน กับ 1 คืบ คือ ก่อนเช้าของวันใหม่ ได้แก่ น้ำอุชฺฐาบัน หรือ ปานะ ทั้งหลาย
2. ยาวกาลิก ของที่พระสงฆ์เก็บไว้ฉันได้ชั่วคราว ตั้งแต่เช้าถึงเที่ยงวัน ได้แก่ ข้าวปลาอาหาร
3. สัตตทากาลิก ของรับประเคนที่เก็บไว้ฉันได้ชั่วคราว เพียง 7 วัน ได้แก่ เภสัชทั้ง 5 คือ เนยใส เนยข้น น้ำผึ้ง น้ำมัน และน้ำอ้อย
4. ยาวซีวิก ของที่พระสงฆ์รับประเคนไว้แล้ว เก็บไว้ฉันได้ตลอดไม่จำกัดกาล เช่น ยาสมุนไพรรักษาโรค

คำสอนเกี่ยวกับการเก็บกาลิก 4 อย่าง ที่พระพุทธรองค์ทรงตรัสไว้ เป็นสิ่งที่ยืนยันได้ว่าพระสงฆ์ไม่ควรเก็บกักตุนอาหารหรือสิ่งของใดๆ ยกเว้นสิ่งของที่สำคัญต่อสุขภาพและรักษาโรคนั้นคือ “ยารักษาโรค” ส่วนอาหารและเครื่องใช้อื่นๆ มีกำหนดระยะเวลาในการเก็บรักษา เมื่อย้อนกลับมาดูสภาพความเป็นอยู่ของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน ด้วยสังคมที่เปลี่ยนไป พฤติกรรมและรสนิยมของผู้คนเปลี่ยนแปลงไป ทำให้พระสงฆ์ไทยต้องปรับตัวและยอมรับธรรมเนียมที่สังคมยึดเหนี่ยวให้ โดยรู้ทั้งรู้ว่าผิดพระวินัยแต่ก็ใช้วิธีการหลบตาข้างหนึ่งและปลงอาบัติ ปรับอาบัติเล็กๆ น้อยๆ ก็สิ้นไป จนกลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติสืบทอดกันมาจนยากที่จะแก้ไข

การถวายถึงสังฆทานสำเร็จรูป ชุดสังฆทานชุดบุญ และผ้าไตรจีวร เป็นความเชื่อที่ปลูกฝังรากลึกสำหรับคนไทยพุทธที่มีจิตมุ่งการทำบุญ หรือที่เราได้ยินบ่อยๆ ติดหู คือ “ผู้ใฝ่บุญ หรือ ผู้ใฝ่ในเส้นทางธรรม” หรืออาจจะเรียกอย่างอื่นอีกมากมายแล้วแต่ผู้ที่มีหัวการค้าเชิงพาณิชย์จะคิดค้นคำสวยหรู เพื่อนำมาจูงใจสำหรับผู้ที่ต้องการมุ่งในทางบุญ ดังนั้น การเกิดแคมเปญดีลิเวอรี่บุญจึงเกิดขึ้นมากมาย เช่น จัดรูปแบบการไหว้พระทำบุญ 9 วัด ถวายสังฆทานเพื่อเป็นสิริมงคล ทำการงานสิ่งใดก็ประสบความสำเร็จราบรื่น ถวายผ้าไตรเพื่อช่วยให้พระสงฆ์ใช้ชีวิตได้อย่างสุขสบายและคลายความอันตรายต่างๆ จากเหลือบ รื่น ยุง ไร ไต่ ซึ่งผู้ถวายจะได้บุญกุศลอย่างเต็มที่ เกิดในภพหน้าจะมีหน้าตารูปร่างสวยงาม และมีผิวพรรณผุดผ่องแจ่มใส ขจัดพ้นจากความยากลำบากและความยากจนเชิงใจ เป็นต้น

จากความเชื่อของชาวพุทธที่ต้องการบุญจึงทำให้เกิดธรรมเนียมปฏิบัติ คือ การถวายถึงสังฆทานสำเร็จรูปและผ้าไตรจีวร โดยเชื่อจากพ่อค้าพุทธพาณิชย์หัวใสที่มาในรูปพระสงฆ์และฆราวาสที่อ้างว่าจะได้บุญมหาศาล อ้างว่าเป็นบุญใหญ่ ถือว่าเป็นบุญมากที่ได้มีโอกาสเช่นนี้ ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับว่าพ่อค้าพุทธพาณิชย์กลุ่มนี้จะหลอกล่อเอาเงินจากกระเป๋าผู้ต้องการบุญด้วยวิธีการใดก็เท่านั้นเอง ขณะเดียวกันถึงสังฆทานและผ้าไตรจีวรที่ถวายพระสงฆ์มานั้น ก็ถูกนำกลับไปวนขายหมุนเวียนซ้ำๆ จนเก๋าสินค้าในถึงหมดอายุไม่สามารถนำไปบริจาคให้ผู้อื่นไปใช้ประโยชน์ได้ ผ้าไตรไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์อะไรได้เลยนอกจากให้พระสงฆ์สวมใส่ ซึ่งกว่าชุดไตรจีวรจะขาดหมดสภาพการใช้งานได้ก็มีระยะเวลา 3-5 ปี โดยปกติแล้วพระสงฆ์จะถือครองจีวรไม่เกิน 2-3 ชุด เพราะเป็นอาภรณ์ไม่

สิ้นเปลือง ฉะนั้น ถึงสังฆทานจึงถูกนำไปเก็บไว้ในห้องเก็บของ รอวันนำไปทำลาย ส่วนผ้าไตรจีวรก็ใช้วิธีการขายต่อให้พ่อค้าผ้าในราคาถูก หรือนำไปบวชเณรนาคไฟ ซึ่งก็ใช้บวชแค่ครั้งเดียวก็ทิ้ง หากเราพิจารณาดูการใช้จีวรของพระสงฆ์ในยุคปัจจุบันจะเห็นได้ว่าเป็นการใช้สิ่งของเพื่อบ่มใจไม่คุ้มค่างบกับเงินที่ญาติโยมได้ซื้อจีวรถวาย ในเชิงเศรษฐศาสตร์มองว่าทั้งการใช้ถึงสังฆทานและการใช้จีวรที่นักแสวงบุญหรือผู้ใฝ่บุญได้ถวายแก่พระสงฆ์ไปนั้นไม่เกิดการคุ้มค่า สิ่งของเหล่านี้ไม่สามารถนำไปทำประโยชน์ต่อสังคมหรือผู้คนรอบข้างได้เลย กลับกลายเป็นต้นทุนจม (Sunk Cost) ที่พุทธศาสนิกชนช่วยกันถล่มไปเรื่อยๆ จนในที่สุดกลายเป็นขยะบุญที่ชาวใฝ่บุญทั้งหลายมองไม่เห็นนั่นเอง ในสมัยพุทธกาลพระพุทธรเจ้าได้ทรงอนุญาตให้ภิกษุถือครองผ้าไตรจีวร คือ ผ้า 3 ผืน ได้แก่ (1) อันตราวาสก ผ้านุ่ง (สบง) (2) อุตตราสงค์ ผ้าห่ม (จีวร) (3) สังฆาฏิ ผ้าทาบ โดยใช้วิธีการพันผ้าและกล่าวคำอธิษฐานหากมีมากกว่าหนึ่งไตรให้ทำการวิกัปปีจีวร คือ ทำให้เป็นของสองเจ้าของ ให้ภิกษุรูปอื่นร่วมเป็นเจ้าของ หรือ ทำการถอนคำอธิษฐานผ้า เรียกว่า “ปัจจุทระระณัง” และทำการสละผ้าเพื่อให้ภิกษุรูปอื่นได้นำผ้าจีวรนั้นไปใช้ประโยชน์เพื่อการบ่มใจต่อไปได้

ภาพที่ 3 จีวรเก่าที่กลายเป็นขยะบุญญ

พระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้ที่ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดตามคำนิยามทางเศรษฐศาสตร์ โดยพระองค์ทรงอนุญาตให้ภิกษุใช้ผ้าถุงตามที่จะหามาได้ หรือเก็บเอาผ้าที่เขาทิ้งไว้ตามที่ต่างๆ บ้าง มีคนเขามาถวายบ้าง และบางทีก็เป็นผ้าห่อศพบ้าง (พระไตรปิฎกภาษาไทย 5/341/20-202) ซึ่งเรียกว่า “ผ้าบังสุกุล หรือ ผ้าคลุกฝุ่น” นั้นเอง ต่อมาพระอานนท์ได้ออกแบบจีวรให้เหมือนกับคันนาของชาวมคธ ดังปรากฏข้อความที่พระพุทธเจ้าตรัสถามพระอานนท์ว่า “อานนท์ เธอเห็นนาของชาวมคธ ซึ่งเขาพูนดินขึ้นเป็นคันนาสี่เหลี่ยม พูนคันนายาวทั้งด้านยาวและด้านกว้าง พูนคันนาคันในระหว่างๆ ด้วยคันนาสั้นๆ พูนคันนาเชื่อมกันทาง 4 แพร่งตามที่ซึ่งคันนากับคันนาผ่านตัดกันไปหรือไม่? ...เธอสามารถแต่งจีวรของภิกษุทั้งหลายให้มีรูปร่างนั้นได้หรือไม่?” ซึ่งพระอานนท์ตอบว่า “สามารถ พระพุทธเจ้าข้า” (พระไตรปิฎกภาษาไทย 5/345/213-214) จนถึงยุคปัจจุบันพระสงฆ์สายเถรวาทยังใช้รูปแบบจีวรที่พระอานนท์ออกแบบไว้ ไม่ได้แก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงรูปแบบอะไรเลย การสะท้อนให้เห็นว่าพระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดให้เกิดประโยชน์

สูงสุด ไม่เกิดเป็นต้นทุนจม (Sunk Cost) จากการใช้ผ้าจิวร นั่นก็คือ การใช้จิวรให้เกิดความคุ้มค่ามากที่สุด ดังมีปรากฏในเรื่องพระเจ้าอุเทนถวายจิวร (พระไตรปิฎกภาษาไทย 7/445/387-389)

สมัยนั้น พระเจ้าอุเทนกับพระมเหสีประทับอยู่ในราชอุทยานพร้อมข้าราชการบริพาร พระมเหสีของพระเจ้าอุเทนได้สดับว่า “พระคุณเจ้าพระอานนท์ผู้เป็นพระอาจารย์ของพวกเราที่นั่งอยู่ที่โคนไม้แห่งหนึ่งใกล้ราชอุทยาน”

ลำดับนั้น พระมเหสีได้กราบทูลพระเจ้าอุเทน ดังนี้ว่า “ขอเดชะ ทราบว่า พระคุณเจ้าพระอานนท์ผู้เป็นอาจารย์ของหม่อมฉัน นั่งอยู่ที่โคนไม้แห่งหนึ่งใกล้ราชอุทยาน ขอเดชะ หม่อมฉันปรารถนาจะเยี่ยมพระคุณเจ้าพระอานนท์”

พระเจ้าอุเทนตรัสว่า “ถ้าอย่างนั้น เธอไปเยี่ยมท่านพระอานนท์เถิด”

ต่อมา พระมเหสีของพระเจ้าอุเทนเข้าไปหาท่านพระอานนท์ถึงที่อยู่ ครั้นแล้วอภิวาท นั่ง ณ ที่สมควร ท่านพระอานนท์ชี้แจงพระมเหสีให้เห็นชัด ชวนให้อยากรับไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาจหาญแกล้วกล้า ปลอดภัยโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมิกถา

ลำดับนั้น พระมเหสีของพระเจ้าอุเทนผู้ซึ่งท่านพระอานนท์ชี้แจงให้เห็นชัด ชวนให้อยากรับไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาจหาญแกล้วกล้า ปลอดภัยโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมิกถาแล้ว ได้ถวายผ้าห่ม 500 ผืน ชื่นชมอนุโมทนาภาสิตของท่านพระอานนท์ลุกจากอาสนะ อภิวาทแล้วทำประทักษิณกลับไป เข้าไปเฝ้าพระเจ้าอุเทน ณ ที่ประทับ พระเจ้าอุเทนท

อดพระเนตรเห็นพระนางเสด็จมาแต่ไกล ครั้นแล้วได้ตรัสถามพระมเหสี
ดังนี้ว่า “เธอเยี่ยมพระคุณเจ้าพระอานนท์แล้วหรือ”

พระนาง กราบทูลว่า “ขอเดชะ เยี่ยมแล้ว”

พระเจ้าอุเทน ตรัสถามว่า “เธอถวายอะไรแก่สมณะอานนท์บ้าง”

พระนาง กราบทูลว่า “ขอเดชะ พวกหม่อมฉันถวายผ้าห่ม 500
ผืนแก่พระคุณเจ้าพระอานนท์”

พระเจ้าอุเทน ทรงดำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “ไฉนสมณะ
อานนท์จึงรับผ้ามากมายอย่างนั้นเล่า สมณะอานนท์จะทำการค้าขายผ้า
หรือตั้งร้านค้ากระมัง”

ต่อมา พระเจ้าอุเทนเสด็จไปหาท่านพระอานนท์ถึงที่พัก ครั้นแล้ว
ทรงปราศรัยกับท่านพระอานนท์ ครั้นทรงปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอ
เป็นที่ระลึกรู้ถึงกันแล้วประทับนั่ง ณ ที่สมควรตรัสถามท่านพระอานนท์ดังนี้
ว่า “ท่านอานนท์ มเหสีของข้าพเจ้ามาแล้วหรือ”

ท่านพระอานนท์ ถวายพระพรว่า “พระมเหสีของพระองค์มาแล้ว
มหาบพิตร”

พระเจ้าอุเทน ตรัสถามว่า “พระนางได้ถวายอะไรแก่ท่านอานนท์
บ้าง”

ท่านพระอานนท์ ถวายพระพรว่า “มหาบพิตร พระนางถวายผ้า
ห่มอาตมา 500 ผืน”

พระเจ้าอุเทน ตรัสถามว่า “ท่านอานนท์ ผ้ามากมายอย่างนั้น
ท่านจะเอาไปทำอะไร”

ท่านพระอานนท์ ถวายพระพรว่า “มหาบพิตร อาตมาจะแจกภิกษุ ทั้งหลายผู้มีจีวรเก่า”

พระเจ้าอุเทน ตรัสถามว่า “ท่านอานนท์ ท่านจะเอาจีวรเก่าที่มีอยู่ เดิมไปทำอะไร”

ท่านพระอานนท์ ถวายพระพรว่า “มหาบพิตร อาตมาจะทำจีวร เก่าที่มีอยู่เดิมนั้นให้เป็นผ้าเพดาน”

พระเจ้าอุเทน ตรัสถามว่า “ท่านอานนท์ ท่านจะเอาผ้าเพดานเก่า ไปทำอะไร”

ท่านพระอานนท์ ถวายพระพรว่า “มหาบพิตร อาตมาจะทำผ้า เพดานเก่านั้นให้เป็นปลอกฟูก”

พระเจ้าอุเทน ตรัสถามว่า “ท่านอานนท์ ท่านจะเอาผ้าปลอกฟูก เก่าไปทำอะไร”

ท่านพระอานนท์ ถวายพระพรว่า “มหาบพิตร อาตมาจะทำผ้า ปลอกฟูกเก่านั้นให้เป็นผ้าปูพื้น”

พระเจ้าอุเทน ตรัสถามว่า “ท่านอานนท์ ท่านจะเอาผ้าปูพื้นเก่าไป ทำอะไร”

ท่านพระอานนท์ ถวายพระพรว่า “มหาบพิตร อาตมาจะทำผ้าปู พื้นเก่าให้เป็นผ้าเช็ดเท้า”

พระเจ้าอุเทน ตรัสถามว่า “ท่านอานนท์ ท่านจะเอาผ้าเช็ดเท้าเก่า ไปทำอะไร”

ท่านพระอานนท์ ถวายพระพรว่า “มหาบพิตร อาตมาจะเอาผ้า เช็ดเท้าเก่าไปเช็ดธูลี”

พระเจ้าอุเทน ตรัสถามว่า “ท่านอานนท์ ท่านจะเอาผ้าเช็ดธุลีเก่าไปทำอะไร”

ท่านพระอานนท์ ถวายพระพรว่า “มหาบพิตร อาตมาจะโขลกผ้าเหล่านั้นขยำกับโคลนแล้วฉาบทาฝา”

ลำดับนั้น พระเจ้าอุเทนทรงดำริว่า “พระสมณะเชื้อสายศากยบุตรทั้งหมดนี้นำผ้าไปใช้คุ้มค่า ไม่ใช่เก็บเข้าคลัง” จึงได้ถวายผ้าอีกจำนวน 500 ผืน แก่ท่านพระอานนท์

อนึ่ง เวลานั้น บริหาร คือ จีวร 1,000 ผืน เกิดขึ้นแก่ท่านพระอานนท์เป็นครั้งแรก

จากเรื่องราวของพระเจ้าอุเทนถวายจีวรแต่พระสงฆ์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกนั้น แสดงให้เห็นว่าในสมัยพุทธกาลพระพุทธรองค์ทรงเน้นให้สมณศากยบุตรใช้สิ่งของหรือบริวารให้เกิดประโยชน์สูงสุด ไม่บริโภคน้ำเพื่อสวยงาม ไม่บริโภคน้ำเพื่อความสุข ไม่บริโภคน้ำเพื่อผลิตเพลีนสนุกสนาน ไม่บริโภคน้ำเพื่อเกิดกำลังพลังทางกาย แต่ให้เป็นไปเพื่อปกปิดร่างกายไม่ให้เกิดความอายและสามารถนำไปใช้ประโยชน์อย่างอื่นได้ด้วย การใช้ประโยชน์จากจีวรของสมณศากยบุตรสมัยพุทธกาลจึงสะท้อนให้เห็นการถนอมการรักษาคุณค่าของสิ่งของ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ให้เกิดมูลค่าเพิ่มเมื่อผลิตภัณฑ์นั้นด้อยค่าลง ดังนั้น ผ้าจีวรในสมัยพุทธกาลจึงเป็นของที่มีมูลค่าใช้แล้วคุ้มค่า เกิดประโยชน์สูงสุด และไม่เกิดของเสียหรือของเหลือ

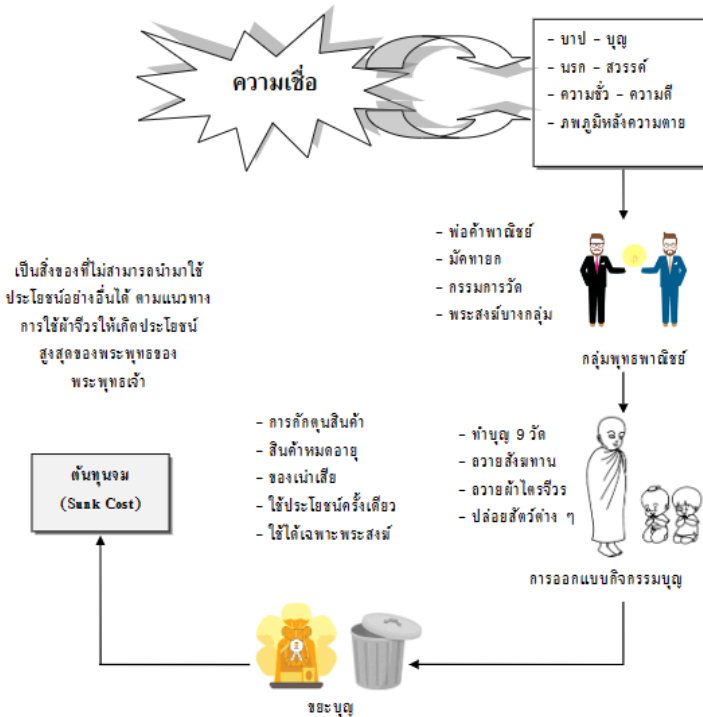

ภาพที่ 4 รูปแบบผลิตภัณฑ์สังฆทานสำเร็จรูป

การนำผ้าเก่าเหลือใช้ ผ้าห่อศพที่ผู้คนไม่ใช้แล้วมาใช้เป็นจิวรนุ่งหม่มสำหรับภิกษุศากยะ ถือว่าเป็นการนำของเหลือ หรือของที่เป็นขยะนำมาสร้างมูลค่าเพิ่ม (Value Added) เป็นของสูงสำหรับพุทธศาสนิกชนที่ควรเคารพและบูชา เมื่อใช้งานเก่าหรือขาดวินไม่สามารถนุ่งหม่มได้แล้วก็สามารถนำไปใช้ประโยชน์อย่างอื่น เป็นการไม่ทำให้สิ่งของนั้นเกิดต้นทุนค่าเสียโอกาส (Opportunity Cost) จิวรในสมัยพุทธกาลจึงถือได้ว่าเป็นของที่ไม่เข้าข่ายเป็นต้นทุนจม (Sunk Cost) สามารถนำไปต่อยอดทำประโยชน์อย่างอื่นได้มากมาย ไม่มีความเสี่ยงต่อการลงทุน (การเดินทางไปบังสกุลผ้าห่อศพในป่าช้า) ไม่มีความผิดพลาดระหว่างดำเนินการ (สละจิวรผืนนั้นให้ภิกษุรูปอื่นได้) ไม่เสียโอกาสที่จะได้รับสิ่งตอบแทนจากการใช้จิวรนั้น (การนำไปใช้ประโยชน์อย่างอื่น เช่น ผ้าปูนอน ผ้าปูพื้น ผ้าเช็ดเท้า และผสมดินเหนียวฉาบฝาบ้าน) การถวายจิวรและถังสังฆทานในยุคปัจจุบันที่ชาวพุทธมีความเชื่อเรื่องบุญ ถวายแต่พระสงฆ์แล้วจะได้ขึ้นสวรรค์ ได้ไปในภพภูมิที่ดีเมื่อลาจากโลกนี้ไปแล้ว จึงเกิดธรรมเนียมปฏิบัติ จิวรและถังสังฆทานเป็นสิ่งของที่ใช้แล้วไม่หมดไป สามารถนำมาใช้ซ้ำอีก ผ้าเก่าสีกก็นำไปย้อม มี

รอยขาดก็ทำการปะชุน นำกลับมาใช้ได้เหมือนเดิม ดังนั้น จีวรและถังสังฆทานที่ชาวพุทธเข้าใจและเชื่อกันว่าเมื่อถวายแล้วจะได้ “บุญ” กลายเป็นการสร้างภาระให้พระสงฆ์ที่ทนสินค้า ผิดพระวินัยตามบัญญัติการครองผ้าไตร เป็นผลิตภัณฑ์ที่ไม่สร้างมูลค่าเพิ่ม ยิ่งนับวันจะเสื่อมราคาลงเรื่อยๆ จนหมดอายุนอนกองอยู่ในห้องเก็บของของทำยวัด เป็นต้นทุนจมที่ผิดพลาดจากความเชื่อมาตั้งแต่เริ่มแรก และจะเป็นต้นทุนจมในสังคมชาวพุทธอีกต่อไปหากยังมีความเชื่อและธรรมเนียมปฏิบัติแบบนี้ต่อไป

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 5 องค์ความรู้ใหม่

สรุป

ความศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า หรือจะเรียกอีกอย่างว่า “ศรัทธาจริต” เป็นสภาวะจิตที่มีปรัชญาหรือหลักการของตัวเอง และพยายามผลักดันให้ตัวเองและผู้อื่นบรรลุถึงจุดหมายนั้น ชาวพุทธแบบไทยได้ตกอยู่ในภวังค์ความเชื่อตูดดีมีภามาयाแห่งบุญที่พ่อค้าพุทธพาณิชย์หัวใสจัดแคมเปญบุญ จัดฉากเส้นทางสายบุญ เสรีฟความสะดวก เสรีบุญให้ทุกที่ทุกเวลาเมื่อเหล่าสายบุญต้องการบุญ การมีศรัทธาจริต โดยที่ไม่ประกอบด้วยปัญญาเพื่อตริตรองพิจารณาจนรอบครอบ รู้รอบทุกกระบวนการตั้งแต่ต้นน้ำจนปลายน้ำ ชาวพุทธแบบบ้านเราก็จะถูกชักชวน หวานล่อมด้วยมธูรสวาจา ของมัคทายก โฆษกงานวัด หรือพระสงฆ์ นักเทศน์ และในที่สุดก็จะทนความอดอันเสียมธูรสวาจาไม่ไหว สายบุญเหล่านั้นก็จะควักกระเป๋าทำบุญด้วยรูปแบบบุญต่างๆ ตามสถานที่นั้นๆ กำหนด เข้าคติไทยที่ว่า “เสียเงินไม่ว่า อย่าเสียหน้าเป็นพอ” ซึ่งนั่นก็คือ การทำบุญเอาหน้า ไม่ยอมเสียหน้า ไม่ยอมน้อยหน้า การทำบุญคือการเกทับความมั่งคั่งของผู้ทำบุญ และในที่สุดภายในวัดก็จะมีสิ่งของ อุปกรณ์ เครื่องใช้ พระพุทธรูปขนาดเล็ก กล่องยาสามัญประจำบ้าน ข้าวสารอาหารสำเร็จรูป เช่น ปลากระป๋อง บะหมี่สำเร็จรูป นมกล่อง รวมไปถึงสิ่งที่เรา กำลังกล่าวถึง คือ “ถังสังฆทานและผ้าจีวร” ที่มีอยู่เกลื่อนกลาดเต็มวัด วางไว้ไม่เป็นที่เป็นทาง ใช้แล้วไม่ก็ครั้งก็ทิ้งเป็นขยะที่ไม่สามารถนำไปรีไซเคิลได้เลย จะนำไปบริจาคให้คนอื่นหรือญาติโยมที่ทุกข์ยากก็ไม่สามารถนำไปบริจาคได้ เพราะสังฆทานคือทานที่ไม่เจาะจงบุคคล สิ่งของเหล่านั้นจึงตกอยู่ในครอบครองของพระแต่ละรูป โดยเฉพาะพระหลวงตาที่มีความ

ตระหนักถึงเหนียวแน่นของเครื่องใช้ซึ่งเป็นปกติของผู้สูงอายุโดยทั่วไปอยู่แล้ว ที่มีอารมณ์ความตระหนี่ในใจ ไม่ว่าจะเป็นถึงสังฆทานหรือผ้าจีวรที่ญาติโยมได้ถวายให้พระสงฆ์ไปแล้ว ที่สุดแล้วสิ่งที่เกิดขึ้นและมีโอกาสเป็นไปได้สูงก็คือกลายเป็นต้นทุนจม เป็นขยะบุญที่ทิ้งไว้ในห้องเก็บของที่รกด้วยหยากไย่ทำยัด รอวันเก็บทิ้งถึงขยะ ถ่ายเทสินค้าเก่าหมดอายุ และเก็บสินค้าใหม่เพื่อให้เก่าและทิ้งขยะ วนเวียนแบบนี้อยู่เรื่อยไป สืบทอดกลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติจากรุ่นสู่รุ่นเรื่อยไป

เอกสารอ้างอิง

ชวินทร์ ลีนะบรรจง. (2554). เศรษฐศาสตร์ติดดิน. กรุงเทพฯ:

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ชูศรี ทิศาภาค. (2559). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับศาสนพิธี. สืบค้นวันที่ 7

ตุลาคม 2565. จาก [http://110.164.59.3/e-](http://110.164.59.3/e-learning/chusri2/chapter3.html)

[learning/chusri2/chapter3.html](http://110.164.59.3/e-learning/chusri2/chapter3.html).

ธวัช ปุณโณทก. (2528). ความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในสังคม

อีสาน” ใน วัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติ ความเชื่อ. กรุงเทพฯ: โรง

พิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บุษกร ประวะโซ. (2550). วัฒนธรรมองค์กรขององค์การบริหารส่วนตำบล

จังหวัดอุดรธานีในการส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น. มหาสารคาม:

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2546). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับ
ประมวลธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎก
ภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มูลนิธิยุวพัฒน์. (2562). สุขที่ได้ให้. สืบค้นวันที่ 7 ตุลาคม 2565. จาก
<https://www.yuvabadhanafoundation.org/th>.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2538). พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.
2525. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.

รุ่งฤดี บุษย์ชฎานนท์ และ สุชาติ บุษย์ชฎานนท์. (2561). การสร้าง
แรงจูงใจในการทำบุญโดยผ่านระบบสารสนเทศสมัยใหม่. วารสาร
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 9(1), 62-63.

สุพัตรา สุภาพ. (2522). สังคมวิทยา. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

สุรพงษ์ ลือทองจักร. (2552). หลักมานุษยวิทยาและหลักสังคมวิทยา.

อุดรธานี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราช
ภัฏอุดรธานี.